

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BABA
KATILIM ALGISI İLE ÖZNEL İYİ OLUŞU
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Özüm Seda DURAN
2501990211

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. Gül ŞENDİL

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ÖZÜM SEDA DURAN Numarası : 2501990211
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : PSİKOLOJİ Danışmanı : PROF.DR.TALAT GÜL ŞENDİL
Tez Savunma Tarihi : 17.05.2019 Saati : 09:30
Tez Başlığı : "ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BABA KATILIM ALGISI İLE ÖZNEL İYİ OLUŞU ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR.TELAT GÜL ŞENDİL		Kabul
DOÇ.DR.ŞERİFE SEMA KARAKELLE		Kabul
DR.ÖĞR.ÜYESİ HİLAL KARABULUT		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
DR.ÖĞR.ÜYESİ ZEYNEP HALE AKSUNA		
DR.ÖĞR.ÜYESİ DENİZ ATALAY ATA		

ÖZ
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BABA KATILIM ALGISI İLE
ÖZNEL İYİ OLUŞU ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
İNCELENMESİ
Özüm Seda DURAN

Bu çalışmanın hedefi üniversite öğrencilerinin baba katılım algısı ile öznel iyi oluşu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi ve baba katılım algısının öznel iyi oluşu yordayıp yordamadığı sorusunun yanıtlanmasıdır. Bu hedefi gerçekleştirebilmek için öncelikli olarak baba katılım algısı ölçümleri için Finley ve Schwartz (2004) tarafından geliştirilen ve “mevcut baba katılım” ve “arzu edilen baba katılım” olmak üzere iki düzeyi ölçen Çocuklukta ve Ergenlikte Baba Katılım Algısı Ölçeklerinin geçerlilik ve güvenirliliği test edilmiştir. Aynı zamanda daha önce Türkçe’ye uyarlanmamış olan Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı ölçeğinin Türkçe’ye uyarlanması da hedeflenmiştir. Araştırmanın bir diğer amacı ise mevcut ve arzu edilen baba katılım algısı arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı ile arzu edilen baba katılım algısı arasında negatif bir ilişki olacağı varsayımında bulunulmuştur. Ve son olarak baba katılım algısının toplam puanları ve alt boyut puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Çalışmanın örneklemini 18-29 yaş aralığında, yaş ortalaması 21 (S=1,8), ailesi evli ve birlikte yaşayan, 152 kadın, 135 erkek öğrenci olmak üzere, toplam 287 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada kullanılan veriler Kişisel Bilgi Formu, Baba Katılım Ölçeği, Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeği, Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği ve Öznel İyi Oluş Ölçeği aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma bulguları Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut ve Arzu Edilen Baba Katılım Algısı ölçeklerinin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir. Analiz sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin mevcut ve arzu edilen baba katılım algısı arasında orta düzeyde negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç kısmen de olsa araştırmanın birinci hipotezini desteklemiştir. Baba katılım

algısı toplam puanları ve alt boyut puanları cinsiyetler arası farka bakıldığında ise mevcut baba katılım algısı toplam ve alt boyut puanları karşılaştırıldığında cinsiyetler arası anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Öte yandan, Arzu Edilen Baba Katılım algısı toplam puanlarında da cinsiyetler arası anlamlı bir fark elde edilmezken, Arzu Edilen Duygusal destekleyici alt boyutunda erkeklere göre kadın öğrencilerin daha yüksek ortalama puanlara sahip olduğu ve cinsiyetler arası anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bu bulgu araştırmaya katılan kadın öğrencilerin erkek öğrencilerle karşılaştırıldığında daha fazla oranda babalarından duygusal destekleyici katılım arzu ettiklerini ortaya koymuştur. Son olarak üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı ile öznel iyi oluşu arasında düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu ve mevcut baba katılım algısının %4 varyans derecesiyle öznel iyi oluşu yordadığı saptanmıştır. Baba katılım algısı arttıkça öznel iyi oluşun artacağı varsayımı düşük düzeyde de olsa doğrulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite öğrencileri, baba katılım algısı, öznel iyi oluş, arzu edilen baba katılım algısı

ABSTRACT

**THE EXAMINATION OF RELATIONSHIPS BETWEEN
PERCEIVED FATHER INVOLVEMENT AND SUBJECTIVE
WELL-BEING AMONG UNIVERSITY STUDENTS**

Özüm Seda DURAN

The main purpose of this study is to examine the relationships between perceived father involvement and subjective well-being among university students. In this study Father Involvement scales developed by Finley and Schwartz (2004) was used to measure father involvement perceived by young adults. These scales measure two levels of father involvement as Reported Father Involvement and Desired Father involvement retrospectively. It is also aimed to test the validity and reliability of these two scales and adapt the Desired Father Involvement Scale into Turkish. In addition this study will examine the relationship between Reported and Desired father involvement perceived by university students. Lastly, the gender difference has been analyzed for both the total and the dimensions of perceived father involvement. The sample of this study consisted of 287 university students including 152 females and 135 males aged between 18-29 ($M=21$, $SD=1,8$). All the participants were from intact families. The data was gathered through The Personal Information Form, Nurturant Fathering Scale, Reported Father Involvement Scale, Desired Father Involvement Scale and Subjective Well-Being Scale. The results indicate that Reported and Desired Father Involvement Scales are valid and reliable for this sample. It was assumed that there would be a strong negative correlation between reported and desired father involvement perceived by university students. The findings show that there is a moderately significant negative correlation between Reported and Desired father involvement perceived by young adults. Therefore, this finding supports the first assumption moderately. It has been also found that there is a gender difference not for the total scores of both reported and desired Father involvement perceived by university students but rather for Desired Expressive Dimension of Desired Father Involvement. It seems that female students desire more expressive involvement than males do. Finally, it was assumed that

current subjective well-being among university students would be higher for those who reported higher father involvement retrospectively. The results indicate that reported father involvement predicts subjective well-being among university students with a 4% variance rate. This finding partially supports the second assumption.

Key words: University students, perceived father involvement, desired father involvement, subjective well-being.

ÖNSÖZ

Akademik bir çalışma yürütürken en zorlu başlıklardan birinin tezin yazımından çok, bu bilgi havuzunda özgün ve çalışmaya değer bir konu başlığı bulmak olduğu, sıklıkla paylaşılan bir düşüncedir. Babanın çocuğun yaşamındaki izlerini sürmeye gönüllü olduğumda kendi babamın hayatımdaki vazgeçilmez rolü bana ilham olduğu kadar, sanırım o dönem henüz yeni anne olan arkadaşlarımla yalnızlık hisleri ve yorgun bakışları da bir ilham kaynağıydı. Çocuğa bakım verirken bütün sorumluluğu omuzlarında taşıyan annelerin desteklenmesi duygusuyla çıktığım bu araştırma yolculuğu, geçmişlerinde “yetersiz” babalık deneyimine sahip yetişkinlerle karşılaşmalarla farklı anlamlar kazandı. Çocuğun babasıyla yaşadığı geçmiş deneyimin onun öznel iyi oluşunu ne oranda etkilediği bu çalışmada yanıtlanmaya çalışılan temel sorulardan biriydi. Çeşitli nedenlerle uzun bir zamana yayılan bu çalışmanın gerçekleşmesinde vazgeçilmez katkıları olan kişiler var ki onlara teşekkürü bir borç bilirim. Öncelikle, bu uzun yolda sadece bir hoca olarak bilgi ve birikimiyle değil, kişisel olarak enerjisi, sabrı ve emeğiyle de desteğini esirgemeyen sevgili danışmanım Prof. Dr Gül ŞENDİL’e teşekkürlerimi sunarım. Lisans üstü eğitimim boyunca onun azmi, çalışkanlığı ve araştırma heyecanı benim için her zaman umut ve esin kaynağı oldu. Akademik eğitim hayatımda zihnimi açan soruları ve eleştirel bakışıyla kendisiyle tanışmaktan ve derslerini takip etmekten büyük bir onur ve keyif duyduğum hocam Doç. Dr. Sema KARAKELLE’ye de değerli katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Tezin yazım sürecinde konuyla ilgili bilgi, birikim ve deneyimini sabırla paylaşan Dr. Öğretim Üyesi Hilal KARABULUT’a ve her konuda özveriyle yardımını esirgemeyen Dr. Öğretim Üyesi Duygu AKYÜZ’e de desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Araştırma verilerimi elde etmemde, sınıfında uygulamayı kabul ederek destek olan değerli hocalarıma da teker teker teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitim sürecini birlikte paylaştığım, kendilerini tanımaktan büyük bir mutluluk duyduğum aynı zamanda verilerimi değerlendirmemde yardımcı olan Büşra EVCİ ve Ebru YILMAZ’a, yazım sürecinde teknik desteğini esirgemeyen Cemil YILDIZCAN, Cemil AYLANÇ ve Özcan TEKÇİ’ye bu yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Son olarak, varlıkları yaşamımı aydınlatan ailem ve tüm dostlarıma teşekkür ediyorum. Bu çalışma onların katkıları sayesinde tamamlanabilmiştir.

İSTANBUL, 2019
ÖZÜM SEDA DURAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BABA KATILIMI

1.1. Babalık Uygulamalarının Tarihçesi.....	5
1.2. Baba Katılımının Boyutlarının Tanımlanması ve Ölçülmesi.....	10
1.3. Baba Katılım Araştırmaları ve Farklı Kuramsal Yaklaşımlar.....	16
1.3.1. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı ve "Üretken Babalık".....	17
1.3.2. Bağlanma Teorisi.....	17
1.3.3. Sosyal Sermaye Teorisi.....	18
1.3.4. Brofenbrenner'ın Ekolojik Teorisi.....	19
1.3.5. "Zaruri Baba" Teorisi.....	20
1.4. Baba Katılımıyla İlişkili Faktörler.....	21
1.4.1. Türkiye'de Baba Katılımı Üzerine Yapılan Araştırmalar.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZNEL İYİ OLUŞ

2.1. Öznel İyi Oluşun Tanım ve Bileşenleri.....	29
2.2. Öznel İyi Oluşla İlişkili Değişkenler.....	31
2.3. Öznel İyi Oluş Ölçümleri.....	35
2.3.1. Psikolojik İyi Oluş.....	36
2.4. Baba Katılımı ve Öznel İyi Oluş Araştırmaları.....	37
2.4.1. Baba Katılım Algısı ve Öznel İyi Oluş İlişkisini İnceleyen Retrospektif Çalışmalar.....	39

2.4.2. Farklı Etnik Kültürel Yapılarda Baba Katılım Algısı ve Öznel İyi Oluş İlişkisi.....	41
2.4.3. Baba Katılım ve Öznel İyi Oluş İlişkisini İnceleyen Ülkemizdeki Çalışmalar.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN AMACI VE PROBLEMLERİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Katılımcılar.....	48
4.2. Veri Toplama Araçları.....	50
4.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	50
4.2.2. Çocuklukta ve Ergenlikte Baba Katılım Ölçekleri.....	50
4.2.2.1. Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeği.....	50
4.2.2.1.1. Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeği	
Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizi.....	52
4.2.2.2. Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği.....	56
4.2.2.2.1. Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği	
Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizi.....	58
4.2.3. Baba Katılım Ölçeği.....	63
4.2.4. Öznel İyi Oluş Ölçeği.....	64
4.3. İşlem.....	65
4.3.1. Verilerin Analizi.....	65

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

5.1. Mevcut Baba Katılım Algısı ve Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	67
5.2. Baba Katılım Algısı Cinsiyet Farkına Yönelik Bulgular.....	68
5.3. Araştırmanın Temel Amacına Yönelik Bulgular.....	69

ALTINCI BÖLÜM

TARTIŞMA

6.1. Mevcut Baba Katılım Algısı ve Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Arasındaki İlişki Bulgularına Yönelik Tartışma.....	72
6.2. Baba Katılım Algısı Cinsiyet Farkı Bulgularına Yönelik Tartışma.....	73
6.3. Araştırmanın Temel Amacına Yönelik Tartışma.....	74
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA.....	79
EKLER.....	89

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Öznel İyi Oluşun Ana Bileşenleri.....	30
Tablo 2. Öğrencilerin Cinsiyeti, Ebeveynlerin Ekonomik Durumu ve Eğitimine dair Demografik bilgiler.....	49
Tablo 3. Çocukluk ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeği Faktörler, Maddeler, Faktör Yükleri, Oblik Döndürmeden Sonraki Genel Varyans Değerleri.....	53
Tablo 4. Orijinal 3 faktörlü ve Uyarlanmış İki faktörlü Modellerin Model için Uyum Değerleri ile Karşılaştırmalı Endeks Katsayıları ve Modifikasyon Sayıları.....	54
Tablo 5. Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği Faktörler, Maddeler, Faktör Yükleri, Oblik Döndürmeden Sonraki Varyans Değerleri.....	59
Tablo 6. Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği Faktörler, Maddeler, Faktör Yükleri, Oblik Döndürmeden Sonraki Varyans Değerleri.....	61
Tablo 7. Orijinal 2 Faktörlü ve Uyarlanmış İki ve Üç faktörlü Modellerin Model için Uyum Değerleri ile Karşılaştırmalı Endeks Katsayıları ve Modifikasyon Sayıları.....	62
Tablo 8. Mevcut ve Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Toplam Puanları ve Alt Boyut Puanları arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları.....	67
Tablo 9. Araştırmada Yer alan Değişkenlerin Pearson Korelasyon Katsayıları.....	69

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Araçsal Katılım ve Duygusal Destekleyici Katılım Alt Boyutlarına Ait Maddelerin Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	56
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

BKÖ	:	Baba Katılım Ölçeği
ÇEBKA	:	Çocuklukta ve Ergenlikte Baba Katılım Algısı

GİRİŞ

Babanın çocuğun gelişimindeki rolü ve önemi yanıtlanmaya çalışılan ve incelenmeye değer bir sorudur ve farklı zamanlarda farklı kapsamda ele alınıp değerlendirilmiştir. Rousseau (1762), kurgusal olarak yarattığı “Emile” üzerinden bir çocuğun doğru şekilde yetiştirilmesi için anne ve babalara seslenirken, babaların rolünün sadece onu meydana getirmek ve beslemek olmadığını, onu insanca yetiştirmek ve sosyalleştirerek topluma kazandırmak olduğunu dile getirir. Rousseau'ya göre bu görevi yerine getirmeyen baba suçludur, hatta böyle birinin baba olmaya hakkı yoktur öyle ki bu vazifeleri ihmal ederse, hatasından dolayı uzun zaman “acı gözyaşları dökecek ve asla teselli bulmayacaktır”. Rousseau'nun kendi kişisel deneyimlerinden de yola çıkarak henüz 18. yüzyılın ortalarında kaleme aldığı babalık rolünün önemine yaptığı bu “şiddetli” vurgunun bilimsel araştırmalara kaynaklık etmesi yüzyılları bulacaktır. Uzun yıllar boyunca anne sevgisi çocuğun gelişimi için başlıca etmen, çocuğun bakımı ise sadece annenin temel görevi olarak kabul edilmiş, baba sevgisi ve ilgisi göz ardı edilmiştir (Rohner ve Veneziano, 2001). Yirminci yüzyıl boyunca babalık kültürü (erkeklerin ebeveynliğine ilişkin inançlar, değerler ve normlar) değişim göstermiştir (LaRossa, 1988). Pleck (1998), sanayi devrimi öncesi “ahlaki rehber” kabul edilen babalığın sanayi devrimi sonrası üç aşamadan geçtiğini ileri sürer: 19. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın ortalarına kadar babalığın ayırt edici karakteri ailenin geçimini sağlamak, eve “ekmek getirmektir”. İkinci dünya savaşı yıllarında 1940'lardan 1965'e kadar ise cinsiyet rol modeli olmak temel motif olarak öne çıkar. Ve son olarak, 1966'dan itibaren ise çocukların günlük bakımına aktif olarak katılabilecek “büyüten” babalar motifi belirir. Pleck'in net bir biçimde tarihlerle ifade ettiği babalık rollerindeki değişim literatürde genel kabul görür (Lamb, 2000). LaRossa (1988) ise babalık ideolojisini değiştirenin babaların davranışları değil, annelerin davranışları olduğunu ileri sürer. Doğurganlık oranlarının düşüşü ve kadınların daha fazla iş yaşamına katılmaları babaların çocuğun gelişimindeki rolü ve katkısına dönük algıyı değiştirmiştir. Babalar çocuk bakımında davranış düzeyinde daha aktif yer almamakla birlikte, iş yaşamına daha aktif katılan annelerin davranışları ve beklentileri değişmiştir (LaRossa, 1988). Bu

akademik iddiayı ve babalığa yönelik ilginin artışını popüler söylemlerde inceleyen Atkinson ve Blackwelder (1993), 1900 ile 1989 yılları arasında yayınlanmış olan 1482 popüler dergide yaptıkları analizde doğrudan babalarla ilişkili yayınlanmış makalenin oranın %16 olduğunu dile getirirler. Bu araştırmaya göre ebeveynliğin popüler kavramsallaştırılması geçtiğimiz yüzyılda 1920'lerden itibaren değişmiştir. Annelik babalık yerine cinsiyet temelli olmayan ebeveynlik vurgusu ön plana çıkmıştır. Babalığa yönelik ilgi doğrusal olmaktan çok dalgalanmalar göstermiş, cinsiyete bağlı olmayan ebeveynlik vurgusu ise artış göstermiştir. Popüler söylemde babalık tanımı ise 1920'li yıllardan itibaren “geçimi sağlayan” (provider) ve “büyüten/yetiştiren” (nurturer) olmak üzere iki kutup arasında dalgalanmıştır.

Cabrera, Tamis-LeMonda, Bradley, Hofferth ve Lamb (2000) yirmi birinci yüzyılda babalık kavramını değerlendirdikleri makalelerinde babalık idealini, beklenti ve inançları değişime zorlayan dört temel sosyal eğilimden söz ederler. Bunlar artan kadın istihdamı, artan boşanma oranları ve tek ebeveynliğin artış göstermesi, babaların artan katılımı ve artan kültürel çeşitliliktir. Yaşanan bu toplumsal değişimlerin sonucunda, babanın çocuğun gelişimindeki rolü daha fazla incelenmeye ve tanımlanmaya değer bir konu haline gelmiştir. Babanın çocuğun gelişimine katılımının boyutlarının tanımlanması ve bu boyutların nasıl değerlendirileceği yeni tartışmaları ve bu konudaki kuramsal girişimleri gündeme getirmiştir.

Bugün babanın çocuğun gelişimindeki rolünün ve katılımının bireysel (anne, baba, çocuk özellikleri), ailesel (anne baba evlilik ilişkisi), bağlamsal (kültürel beklentiler, ekonomik durum, sosyal politikalar vb.) faktörlerden etkilenen çok yönlü ve çok boyutlu karmaşık bir yapı olduğu genel kabul görmektedir (Lamb, 2000; Lamb ve Tamis-Lemond, 2004; Parke, 1996; 2000; Doherty, Kouneski ve Erikson, 1998). Baba katılım yapısının dolaylı ya da doğrudan yönlerini ve çeşitli boyutlarını farklı ölçüm araçlarıyla değerlendirmeye yönelik çabalar ise devam etmektedir (Hofferth, 2003; Carlson, 2006; Pleck, 2010).

Baba katılım ölçümlerine kaynaklık eden iki modelden bahsedilebilir. Birincisi Lamb ve Pleck modeli olarak bilinen ve temel bileşenleri “doğrudan temas”, “erişilebilirlik” ve “sorumluluk” olarak kavramlaştırılan katılım yapısıdır (Lamb, Pleck, Charnov, Levine, 1985). Zaman içinde yapılan araştırmalar sonucunda

bu yaklaşım “sıcaklık/duyarlılık” ve “kontrol/izleme” gibi çeşitli boyutlar eklenerek revize edilmiştir (Pleck, 2010).

İkinci modelde ise baba katılımının, duygusal, bilişsel ve davranışsal alanları kapsayan çok boyutlu bir yapı olduğu ileri sürülür ve çocuğun gelişimine etki eden 15 kategorik yol tanımlanır ve çeşitli etkinlikler belirlenir (Palkovitz, 1997; Hawkins ve Palkovitz, 1999). Bu model için geliştirilen ölçüm aracı, baba katılımının algılanma seviyesinin babalar tarafından değerlendirilmesini olanaklı kılar (Hawkins, Bradford, Palkovitz, Christiansen, Day ve Call, 2002).

Hawkins ve Palkovitz'in (1999) ileri sürdüğü 15 kategoriye ve çok boyutlu yaklaşıma dayanan ancak babanın perspektifi yerine çocuğun fenomenolojik algısının önemini vurgulayan ve çocuk merkezli bir yaklaşımı benimseyen bir başka baba katılım yaklaşımı ise Finley ve Schwartz'a (2004) aittir. Finley ve Schwartz'a göre uzun vadede çocuğun bugün ve gelecek davranışlarına etki eden ve önemli olan, çocuğun ailesiyle ilişkisine dönük onun zihninde oluşan “tortular”dır. Bir başka deyişle ilişkinin gerçekte ne olduğu değil bu gerçeğin çocuk tarafından nasıl algılandığıdır. Bu nedenle, çocukluk ve ergenlikte baba katılım algısını retrospektif olarak ölçmeye dönük bir ölçüm aracı ileri sürer ve bir baba katılım ölçeği geliştirirler (Finley ve Schwartz, 2004). Üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdikleri araştırmalarda geçmişe dönük baba katılım algısının onların psikolojik iyi oluşları ve psikososyal uyumlarıyla güçlü bir biçimde ilişkili olduğuna yönelik sonuçlara ulaşırlar (Finley ve Schwartz, 2007, 2010).

Bu çalışmada baba katılımının ölçümünde babanın bildirimleri kadar çocuğun özellikle ergenlerin kendi retrospektif algısının ayırt edici olduğu görüşüne dayanan fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Baba katılım algısı ölçümleri için Finley ve Schwartz'ın (2004) geliştirmiş olduğu baba katılım ölçeklerinden yararlanılmıştır. Ölçekler “Mevcut Katılım” ve “Arzu Edilen Katılım” olmak üzere iki düzeyi ölçmektedir. Ölçeklerden ilki Erkman (2009) tarafından Baba İlgisi Ölçeği olarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. Bu çalışmada ise ölçeklerin her iki düzeyinin birlikte ele alınarak, geçerlilik ve güvenirliliğin test edilmesi ve Türkçe'ye bu haliyle uyarlanması hedeflenmiştir. Literatürde, ergenlerin ve genç yetişkinlerin babayla kurdukları duygusal yakınlık ve baba katılım algısı ile davranışsal, bilişsel, psikolojik ve öznel iyi oluş değişkenleri arasındaki ilişkilerin pozitif yönde anlamlı olduğu

görülmektedir (Amato, 1994; Flouri ve Buchanan, 2003; Videon, 2005; Carlson, 2006; Finley ve Schwartz, 2007, 2010, Allgood, Beckert ve Peterson, 2012; Yap ve Baharudin, 2015; Kume, 2015). Ancak ülkemizde baba katılımını inceleyen araştırmalar incelediğinde, bu çalışmaların sınırlı sayıda olduğu ve çoğunlukla erken çocukluk dönemine ve babaların perspektifine odaklanmış olduğu görülmektedir (Evans, 1997; Ögüt 1998; Yılmazçetin, 2003; Ünlü, 2010; Sımsıkı, 2011; Sımsıkı ve Şendil, 2014; Karabulut ve Şendil, 2018). Çocuğun perspektifinden yararlanan araştırmalar da sınırlı sayıdadır ve daha çok ergenlik dönemine aittir (Kuzucu ve Özdemir, 2013; Karabulut, 2017). Üniversite öğrencilerinin baba katılım algısı ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkileri birebir inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Mevcut araştırmada üniversite öğrencilerinin baba katılım algısı ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Öznel iyi oluş bireylerin yaşam doyumlarına, olumlu ve olumsuz duygulanımlarına ilişkin genel bir değerlendirme olarak tanımlanmaktadır (Diener, 1984). Öznel iyi oluş alanı kişinin kendi yaşamına ilişkin öznel değerlendirmesine dayanmaktadır. Bireyin yaşamında hoş duygulanımları hoş olmayan duygulanımlarından üstünse ve kişinin yaşamına ilişkin bilişsel yargısı olumluysa öznel iyi oluşu yüksek olarak değerlendirilmektedir. Mevcut çalışmada da literatürdeki diğer araştırmalarla tutarlı bir biçimde baba katılımını yüksek düzeyde algılayan üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerinin yüksek olacağı varsayımında bulunulmuştur. Mevcut çalışmada aynı zamanda üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım düzeyi ile arzu ettikleri baba katılım düzeyleri arasında negatif bir ilişki olacağı öngörülmüştür. Son olarak baba katılım algısının cinsiyetler arasında farklılaşıp farklılaşmadığı da araştırılmıştır. Literatürde birbirinden farklı sonuçlar nedeniyle cinsiyetler arasındaki farka ilişkin bir varsayımında bulunulmamıştır.

Mevcut çalışmayla ülkemizde henüz sınırlı sayıda gerçekleştirilen baba katılım araştırmalarına katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Baba katılımının üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşu üzerindeki etkisinin araştırılması baba katılımının öneminin anlaşılmasını mümkün kılacaktır. Bu araştırmanın çocuğun sağlıklı gelişimi yönünde yapılacak müdahalelere ve eğitimlere katkı sunacağı ümit edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BABA KATILIMI

1.1. Babalık Uygulamalarının Tarihçesi

Albert Camus'un öz yaşam öyküsü kabul edilen "*İlk Adam*" romanının ana karakteri Jacques, kendi ruhsal serüveninde baba arayışını "*Şimdi her şeyi yitirdiğim bir anda, gücünden dolayı değil, tam tersine otoritesinden dolayı bana biri yol gösterebilirsin, beni azarlasın, övsün istediğimde babamı arıyorum*"¹ sözleriyle dile getirir. Bir proje kapsamında hazırlanan bir lügatte ise baba, "Kızan, karışan, sinirlendiren; koruyan, sarılan, özlenen; manası yokluğunda daha iyi anlaşılan kişi" olarak tanımlanır². Biyolojik, sosyolojik, hukuksal, edebi olarak ya da kişisel tarihimizde "baba"nın farklı tanımlarına rastlamak mümkündür. Bilimsel olarak baba olmanın değişen stillerini tarihsel bir bağlamda inceleyen ilk çalışmalardan biri ise 1985 yılında Rotundo tarafından gerçekleştirilmiştir. Rotundo (1985), babalık stillerini ele alırken babanın temel görevlerine, çocukla baba arasındaki ilişkinin baskın olan duygu örüntüsüne ve bu değişimlerin altında yatan ekonomik, kültürel, sosyal değişimlere odaklanır. Çalışmada Amerikan toplumunda babalık stiline geçirdiği dönüşüm iki döneme ayrılır: Gerek maddi gerek manevi babanın son karar mercii ve otorite figürü olduğu kolonyal dönemde hakim olan "Patriarkal Babalık" (1620-1800) ve sanayi devrimi sonrası babanın çalışma koşulları nedeniyle çocuğun yaşamındaki yokluğunun anne tarafından doldurulduğu modern babalık (1800-1985). Son olarak çalışmanın yazıldığı dönemde yeni beliren babalık tipi olarak tanımlanan "Androjen Babalık" (Rotundo, 1985, s.7).

Tarımsal üretimin başat, ailenin bir ekonomik birim olduğu kolonyal dönemde toprak mülkiyeti üzerinde tek kontrol sahibi olan baba, çocukların maddi geleceğine ve aynı zamanda kiminle evleneceğine karar verendir. Baba ailede tek iktidar sahibidir ancak bu güç aynı zamanda babaya çocuğun yetiştirilmesi için

¹ Albert Camus, *İlk Adam*, çev. Tahsin Yücel, 8.baskı, İstanbul, Can Yayınları, 2017, s.47.

² *Lugat365 Bazı Kelimeler Çok Güzel*, yay.haz. Banu Ertuğrul ve Onur Ertuğrul, İstanbul, Can Yayınları 2015, s.171.

büyük sorumluluklar yükler. Bebeğin bütün bakımı anne tarafından gerçekleştirilirken, çocukluktan yetişkinliğe geçişte özellikle erkek çocuklarının yetiştirilmesi, ahlaki, manevi, mesleki gelişimi ve çocukların terbiye edilmesi bütünüyle babanın sorumluluğundadır. Kız çocuklarının toplumun beklentileri doğrultusunda ev işlerinde yetiştirilmesinin sorumluluğu ise annelere aittir (Rotundo, 1985).

Bu dönemde babaların çocuklarıyla ilişkilerinin duygusal biçimi, belirli bir tonu, örüntüsü vardır. Rotundo'nun aktarımıyla bazı tarihsel kayıtlar babaların erkek çocuklarıyla karşılaştırıldığında kız çocuklarıyla daha açık duygusal etkileşime girebildiğini ortaya koymaktadır. Ancak genel anlamda baba çocuklarına karşı mesafelidir. Babanın çocuklarıyla görülebilen güçlü bir duygusal etkileşiminin olmamasının nedeni duygusal yakınlığın özellikle erkek çocukların şımarmasıyla ve onların karakterlerinin bozulmasıyla sonuçlanabileceğine inanılmasıdır (Rotundo, 1985).

Patriarkal babalık stili on dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar devam etmekle birlikte onu meydana getiren toplumsal ve ekonomik koşullar 1700'lü yılların ikinci yarısından itibaren değişmeye başlar. Artan nüfus ve tarımsal arazilerin küçülmesi ve ekonomik daralma, babaların toprak vaadiyle oğullarının geleceğini kontrol edebilmelerini engellemiş; babaların güç ve otoritesini yitirmesine neden olmuştur (Rotundo, 1985). On sekizinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ebeveynlik hakkındaki görüşler, çocuğun yaşamında mutlak otorite olmak yerine daha çok ahlaki rehber olma yönünde değişmiştir. Doğası gereği erkeklerden daha manevi, ahlaki ve hassas olduğuna inanılan kadınların "ahlaki rehber" olma idealini daha iyi gerçekleştireceği düşünülmüştür. Böylece 18. yüzyılın sonlarında yaşanan en önemli değişimlerden biri ortaya çıkan yeni ve güçlü annelerdir (Rotundo, 1985).

On sekizinci yüzyılın sonları ve 19.yüzyılın başlarında ticaretin genişlemesi, büyüyen ticari kentler ve endüstriyel tarım üretiminin artması kendi kendine yeten tarımsal aile ekonomisinin ayakta kalmasını mümkün kılmıyordu. Köylerden kentlere göç hız kazanırken, kentlerde ise yeni bir orta sınıf yükseliyordu. Bu değişen koşullar altında orta sınıf aile yapısı da farklı şekilleniyordu. Babalar ailenin geçimini sağlama, ailenin reisi olma konumunu halen sürdürmekle beraber, evin geçimini sağlamak için artık ev yaşamının uzağındadırlar. Bu dönemde babaların

özellikle erkek çocukların yetiştirilmesiyle ilgili sorumluluklarının büyük kısmı artık annenin omuzlarındadır. Bu değişim sadece annelerin çocuklarıyla daha fazla vakit geçirmelerinden kaynaklanmaz. Aynı zamanda, annelerin çocuklara ahlaki ve manevi rehberlik etme, onları eğitme, yetiştirme niteliğini doğaları gereği daha fazla haiz olduğu düşünülür. Rotundo (1985), annelerin on dokuzuncu yüzyıl Amerikan toplumu orta sınıf aile yapısında merkezi önemde olduğunu belirtir. Erkek çocukların karakterini şekillendiren artık sadece babalar değil anneler olduğu için erkeklerin gelecekteki başarıları ya da başarısızlıkları annelerin de sorumluluğundadır.

On dokuzuncu yüzyılda babalar “patriarkal” babaların gücüne ve otoritesine sahip olmamakla birlikte halen aile yaşamında önemli rollere sahiptir. Başta aileyi geçindirmek olmak üzere, babaların oğullarını terbiye etme ve mülkiyet, maddiyat, çalışma yaşamı, hayatta kalma gibi konularda yol gösterici olma sorumlulukları vardır. Babaların bu dönemde en önemli görevlerinden biri ise erkek çocukları için cinsiyet rol modeli olmaktır. Ancak aynı zamanda kolonyal dönemin babanın gücüne ve otoritesine boyun eğen ve dayanışma içindeki yaşantısından farklı olarak, bireyselliğin ön planda olduğu kapitalizmin rekabet ortamında babalar ve oğullar bundan böyle rakiplerdir (Rotundo, 1985, s. 11). Duygusal paylaşıma bakıldığında ise orta sınıf kentli ailesinde gün içinde baba aile yaşamının uzağında olduğu için, aile içi duygusal etkileşimin de uzağındadır. Ancak, patriarkal dönemle benzer biçimde, babalar kızlarıyla oğullarıyla olduğundan daha açık bir duygusal etkileşime girmektedirler (Rotundo, 1985).

Endüstrileşmenin, kentleşmenin toplumsal ilişkileri şekillendirdiği modern çağda, modern babalık iki karşıt eğilim arasında gelişir. Birinci eğilim, babanın hissedilir fiziksel ve psikolojik yokluğudur. Evin geçimini sağlayan babalar çalışma saatleri ve koşulları nedeniyle ev yaşamının uzağında kalmışlar ve çocuğun bakımıyla ilgili bütün sorumluluklarını ise eşlerine bırakmışlardır. Diğer karşıt eğilim ise babanın çocuğun yaşamına duygusal olarak katılımıdır. Patriarkal dönemin sınırlandırıcı otoriterliğinden arınmış olan babalar çocuklarıyla daha sıcak ilişkilere girmeye, onlarla oyun oynayıp vakit geçirmeye başlamışlardır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarından 1980'lere kadar, babalık bu iki kutup arasında şekillenir. Yirminci yüzyılda yaşanan ekonomik bunalımlar ve savaşlar babanın aile içindeki önemli ekonomik rolünü ortadan kaldırmışsa da, ikinci dünya savaşı sonrasındaki

ekonomik büyüme döneminde babalar bu rollerini yeniden kazanmışlar ve babalık bu iki kutup arasında şekillenmeye devam etmiştir (Rotundo, 1985).

Rotundo (1985), 1970’li yıllardan itibaren yaşanan çarpıcı toplumsal değişimlerin modern babalığın temellerini zayıflattığını ve öte yandan yeni bir babalık stilini “Androjen babalık”ı ortaya çıkardığını dile getirir. Kadınların iş gücüne katılımının artması, babaların aileye gelir sağlayan temel rolünü zayıflatmıştır. Artan boşanmalar, iş nedeniyle evden uzak kalan babaların, evden bütünüyle ayrılmalarına yol açmış ve onların aile yaşamındaki yokluğuna yeni bir boyut kazandırmıştır. Kadınların 1970’li yıllarda yükselen eşit haklar talebi, cinsiyet rollerine ilişkin değerlerin sorgulanmasının önünü açmıştır. Rotundo, “androjen babalık”ın, cinsiyet rollerine ilişkin düşünce ve değerlerde yaşanan değişimlere verilmiş bir yanıt olduğunu belirtir. Bu yeni yeşeren babalık stilinde iyi babalar kendi seleflerinden farklı olarak günlük çocuk bakımında daha aktif yer alır, çocuklarıyla daha fazla kendilerini ortaya koydukları, yakın ilişkiler geliştirirler. Çocuklarının sosyalleşme sürecinde daha fazla görev üstlenirler ve kız ya da erkek çocuklarına cinsiyetçi kalıplarla yaklaşmazlar. Kısacası, “androjen babalık” anneliğe ve babalığa dair toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ayrımları silikleştirir (Rotundo, 1985, s.16).

Rotundo (1985), androjen babalığın toplumun üst orta sınıflarında ortaya çıkan bir babalık stili olduğunu ve tıpkı diğer babalık stillerinde olduğu gibi gelecekte toplumun geneline yayılıp, baskın hale gelip gelemeyeceğinin babaların “erkeklik” rollerine ilişkin düşüncelerinin değişimine bağlı olduğunu dile getirir.

Babalığın değişen biçimlerini tarihsel bir perspektifte ele alan bir başka araştırma ise Pleck’e (1998) aittir. Pleck de Rotundo’yla benzer bir biçimde tarihsel süreçte yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimlerin etkisiyle baskın hale gelen babalık ideallerini ve örüntülerini ele alır. Buna göre 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl başlarında babaların temel görevi kız veya erkek olsun tüm çocuklarına, dinin ya da toplumun gerekliliklerini öğretmek; onlara “ahlaki pedagog” olmaktır (Pleck, 1998, s.352). Değişen ekonomik koşullar, sanayileşme ve kentleşme, on dokuzuncu yüzyılın başlarından yirminci yüzyılın ortalarına kadar, babaların evin geçimini sağlamak için evden ayrı kalmalarına neden olur. Babalar artık dışarıda çalışıp “eve ekmek getiren”dir (Pleck,1998, s.353). Savaş yılları ve sonrası, 1940 ve 1965 arasındaki dönemde öne çıkan babalık ideali ise babaların cinsiyet rol modeli

olmasıdır. Savaş yıllarında savaş endüstrisinde istihdam edilen babalar evden uzak kalırken, annelerin özellikle erkek çocuklarının yaşamında güçlenen bir figür haline gelmesi eleştirilere yol açar. Bu dönemde annelerin erkek çocuklarının cinsiyet kimliklerinin oluşumuna olumsuz etkide bulunduğu eleştirileri yükselir. Ancak her ne kadar, babaların cinsiyet rol modeli olarak varlığı önem kazansa da baskın bir ideal haline gelmez, evi geçindirmek babalık için baskın ideal olmaya devam eder. Pleck'e göre, babalığın cinsiyet rol modeli yorumu baba katılımının sınırlı ama olumlu imgesini temsil etmesi açısından tarihsel olarak önemlidir (Pleck, 1998, s.356). Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Rotundo'nun "androjen babalık" olarak kavramlaştırdığı değişim, Pleck ve Pleck'in (1997) ortak ebeveyn (coparent) nitelikleriyle tanımladığı "yeni baba" imgesi basın, yayın aracılığıyla toplumsal arenada yükselişe geçer. Yeni babalar, çocuğun doğumunda var olan, onunla sadece büyüdüğünde değil bebekken ilişki kuran, sadece oynayan değil onun günlük bakımına katılan ve sadece oğullarıyla değil kızlarıyla da ilgili olan babalardır (Pleck, 1998, s.358). Pleck ve Pleck'e (1997, s.45) göre, eşiyile eşitlikçi ilişki kuran *"ortak ebeveyn olan baba düşüncesi feminizme, annelerin istihdamına ve çalışan annelerin ev işlerinin ve çocuk bakımının paylaşılmasına yönelik taleplerine verilmiş bir yanıtıdır"*.

Gerek akademik çalışmalarda, gerekse basın yayında sözü edilen babalık biçiminde meydana gelen değişimin uygulamada ne kadar karşılık bulduğu ve yaygınlık kazanıp kazanmayacağı tartışma konusudur. LaRossa (1988), son dönemde yaşanan değişimin tarihsel açıdan önceki dönemlerden farklı olduğunu, babalık kültürüyle (inançlar, değerler, normlar) baba davranışları arasında senkronizasyonun olmadığını dile getirir. LaRossa, değişimin daha çok kültür boyutunda yaşandığını, babalık uygulamalarındaki değişimin ise kısmi ve daha çok orta sınıflarda meydana geldiğini ileri sürer. Babaların çocukların günlük bakımıyla, gelişiminin her boyutuyla ilgili, annelerle eşit bir biçimde sorumluluk alması gerektiği düşüncesi, beklentisi özellikle orta sınıf ailelerde karşılık bulmakla birlikte, bunun baba davranışlarına yansımaları oldukça düşüktür. Kısaca, LaRossa'ya (1988) göre babalık kültürü modernleşmekle birlikte, davranışlar geleneksel niteliğini korumuş ya da daha az modernleşebilmiştir. Babaların kendi beyanları, görünen ve gerçekte olan arasındaki uyumsuzluk karşısında bilimsel olarak yaşanan değişime nasıl ışık

tutacağımız sorusuna LaRossa “*Unutulmaması gereken görünenin ve beyan edilenin (hem başkalarına hem de kendimize) aldatıcı olabileceğidir, her şey ebeveyn davranışını nasıl kavramlaştırıp ölçtüğümüze bağlıdır*” diyerek yanıt verir (LaRossa, 1988, s.452)

Özet olarak, babalık ideali ve uygulamaları toplumsal, kültürel, ekonomik ve tarihsel şartlar doğrultusunda şekillenmiştir. Babalık ideali tarihsel olarak ne kadar değişse de, babaların çocuğun gelişimine katılımı, farklı biçim ve düzeylerde de olsa toplum tarafından her zaman babaların sorumluluğu olarak görülmüştür. Babanın çocuğun yaşamına ne düzeyde ve nasıl dahil olduğu sorusu modern zamanların yanıtlanmaya çalışılan sorusudur ve bu da akademik çalışmalarda babanın katılımının nasıl kavramlaştırılıp ölçüleceği meselesini gündeme getirmiştir. Bir sonraki bölümde bu soruyu yanıtlamaya yönelik çabalar ele alınacaktır.

1.2. Baba Katılımının Boyutlarının Tanımlanması ve Ölçülmesi

Parsons ve Bales (1955) yirminci yüzyılın ortasında çekirdek ailenin rolünü ve işlevlerini inceledikleri çalışmalarında, babaların aile içindeki en temel işlev ve rolünün çocuğun dış dünyaya uyumunu sağlamak olduğunu dile getirirler. Bu temel rolü koruyucu olma, gelir getirme ve disiplini sağlama gibi yönleriyle araçsal (instrumental) olarak nitelendirirler. Öte yandan, Parsons ve Bales’e (1955) göre, çocuk bakımının merkezinde yer alan, babalara kıyasla çocukla evde daha fazla vakit geçiren annelerin temel rolü ise duygusal anlamda destekleyici, bütünleyici olmaktır. Onlara göre çekirdek ailede baba araçsal (instrumental) bir lider, anne ise duygusal destekleyici, ifadesel (expressive)³ bir liderdir.

Lamb (2010), geçmişte yapılan araştırmaların, babanın çocuğun gelişimindeki rolünü ‘cinsiyet rol modeli’ ya da ‘gelir sağlayan’ gibi tek bir boyuta ya da role indirgeme eğiliminde olduğunu dile getirir. Lamb, bugün artık araştırmacıların, kuramcılarının ya da uygulayıcıların, ailede ve çocukların gözünde babaların ideal olarak, tek boyutlu ve evrensel bir rolü yerine getirdiği düşüncesini paylaşmadıklarını belirtir. Tersine bakım veren, koruyucu, cinsiyet rol modeli, ahlaki

³ “Expressive” kavramını Türkçe’ye tek bir kelimeyle çevirme güçlüğü nedeniyle, burada annenin kastedilen rolü düşünülerek ileride metin içinde geçen yerlerde “duygusal destekleyici” ifadesi kullanılmıştır.

rehber, öğretmen ve evin geçimini sağlayan gibi önemi tarihsel dönemlere göre farklılık gösteren çeşitli roller oynadığı kabul edilmektedir (Lamb, 2010).

Parke'e (2000) göre baba katılım çalışmalarındaki en önemli zorluk baba katılımının tanımlanmasına yöneliktir ve kafa karışıklığının büyük bir kısmı bu merkezi kavramın farklı biçimlerde tanımlanmasından ve onu değerlendirmeye yönelik farklı stratejilerden kaynaklanmaktadır. Ancak, psikoloji alanında baba katılım çalışmalarının en büyük katkısı babanın varlığı ve yokluğu ayrımının ötesine geçilerek farklı aile yapılarında çocuk ve baba arasındaki ilişkiyi tanımlamaya ve anlamaya yönelik çabalar olmuştur (Parke, 2000).

Bu araştırmalarda en etkili şemanın Lamb ve Pleck'e ait olduğu kabul edilmektedir. Lamb ve arkadaşları yukarıda da belirtildiği gibi öncelikle baba katılımını üç boyutta kavramlaştırırlar. Bu boyutlar: Doğrudan temas (engagement), erişilebilirlik (accessibility) ve nihai sorumluluktur (responsibility) (Lamb, Pleck, Charnov ve Levine, 1985). Doğrudan temas, ödevine yardımcı olmaktan oynamaya birebir etkileşimi; erişilebilirlik, doğrudan etkileşimden ziyade ebeveynin ulaşılabilirliğini, sorumluluk ise çocuğun refahı ve bakımı için nihai sorumluluk almayı kapsamaktadır. Sorumluluk çocuğun bakımı, sağlığı ve eğitimi için gerçekleştirilen sadece somut eylemleri değil, bunların planlanması gibi düşünsel bir boyutu da içerdiği için tanımlanması ve ölçülmesi en zor olan kavramlardan biridir (Lamb, 2000).

Baba katılım çalışmalarının başlangıcından itibaren doğrudan temas yapısının yaygın bir biçimde hatta zaman zaman katılımı eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir (akt. Pleck, 2010). Doğrudan temas yapısı, babaların kendilerinin doldurduğu zaman günlükleri yoluyla elde edilen "toplam etkileşim zamanı" ölçümleriyle değerlendirilmiştir. Pleck (2010), sorumluluk ve erişilebilirlik boyutlarının çalışmalarda çok sık rastlanmamasının nedenin operasyonel olarak tanımlanması ve ölçülmesiyle ilgili güçlüklerden kaynaklandığını dile getirir.

Araştırmalarda babaya ait doğrudan temas yapısı çalışıldıkça zaman içinde yeniden kavramlaştırılmasına dönük bir ihtiyaç doğmuştur. Niteliğine bakılmaksızın babanın çocukla geçirdiği "tüm zamanlar" yerine, çocuğun gelişimini teşvik eden etkileşimli etkinliklerin bir alt kümesi olarak kavramlaştırılması yönünde bir değişim yaşanmıştır. Bir başka deyişle bu değişim doğrudan teması, içerikten bağımsız bir

biçimde babaların “toplam etkileşim zamanı” olarak tanımlamaktan, babaların “olumlu doğrudan temas” etkinlikleri olarak tanımlama yönünde gerçekleşmiştir. Pleck, bu değişime ampirik kanıtlar ya da kavramsal eleştirilerin değil, pragmatik nedenlerin yol açtığını ileri sürer. Zaman günlüklerinin maliyeti ve katılımcıya yükünün rutin bir araştırma için çok fazla olması, zaman kullanım örüntüsünün niteliğini değerlendirmek için birden fazla güne uygulanması zorunluluğu bu değişimi gerekli kılmıştır. Daha uzun bir zamanı kapsayan öz bildirim ihtiyacını karşılamak için babalara çocuklarıyla gerçekleştirdikleri belirli etkinliklerle ilgili sorular sorarak ölçümler geliştirilmiştir. Bu ölçümlerde etkinliğin sıklığı ve anne baba arasında bu etkinliğin nasıl paylaşıldığı sorulmuştur (akt. Pleck, 2010, s.62).

İlerleyen baba katılım çalışmalarına bakıldığında toplam etkileşim zamanı yerine, gelişimi teşvik edici etkinliklere yönelmenin yanında temas yapısının operasyonel tanımı sıcaklık (warmth) ve duyarlılık (responsiveness) gibi niteliksel boyutları kapsayan bir yoruma kavuşmuştur (Hofferth, 2003; Carlson, 2006; akt. Pleck, 2010). Hofferth, 1997 yılı Gelir Dinamikleri Grup Anket Çalışması Çocuk Gelişim Eki verilerinden yararlanarak, ekonomik koşulların, mahalle ortamının ve kültürel faktörlerin babalık uygulamalarındaki etnik farklılıklara etkisini incelemiştir. Bu çalışmada, babanın katılımının operasyonel tanımı dört ölçüm üzerinden gerçekleştirilmiştir: 1) Zaman günlüklerinin kodlanması sonucu elde edilen **çocukla geçirilen zaman** 2) Çocuğa sarılma sıklığı, çocuğa onu sevdiğini söyleme gibi maddelerle ölçülen **yakınlık** 3) **izleme ve kontrol** (Çocuğun aktiviteleriyle, nerelerde olacağıyla, yemek ve ev ödevleriyle ilgili kurallar koyma ve bu kuralları onunla tartışma) 4) **sorumluluk** (anne ve babanın çocuğa banyo yaptırmak, onun altını değiştirmek, çocuğa kıyafet almak gibi görevleri ne düzeyde gerçekleştirdiklerine dair verdikleri cevaplardan elde edilmiştir) (Hofferth, 2003).

Baba katılımın operasyonel tanımına niteliksel boyutların dahil olduğu bir başka çalışma ise Carlson’a (2006) aittir. Bu araştırma 1979 yılı Ulusal Boylamsal Gençlik Anketi verilerinden yararlanarak baba katılımının, aile yapısı ve ergenin dört davranışsal ölçümü arasında aracılık edip etmediğini değerlendirmektedir. Biyolojik babanın katılımı ergenlere sorulan yedi sorunun yanıtı üzerinden değerlendirilmiştir. Bu yedi madde şu şekilde sıralanmaktadır: 1) Babanın ergenle önemli kararlar üzerine ne kadar sıklıkla konuştuğu 2) Babanın ne kadar sıklıkla bir tartışmada

ergenini dinlediği 3) Babanın ne kadar sıklıkla ergen evde değilse kimle birlikte olduğunu bildiği 4) Babanın ergenle yeterince zaman geçirip geçirmediği 5) Ne kadar sıklıkla ergen için önemli olan etkinlikleri kaçırdığı (çapraz kodlanmıştır) 6) Ergenin babaya ne kadar yakın hissettiği 7) Ergen ve babanın önemli meseleler hakkında ne kadar fikir paylaştığı ya da konuştuğu. Bu yedi madde tek bir faktörü meydana getirmekte ve tek bir yapı, yüksek nitelikte baba katılım yapısını temsil etmektedir (Carlson, 2006, s.142).

Yukarıdaki çalışmalarda özetlendiği gibi baba katılım ölçümlerinde doğrudan temas bileşeni duyarlılık ve yakınlık gibi niteliklerle boyutlanırken, izleme (çocuğun nerede olduğu hakkında bilgi sahibi olma), karar verme (çocukla ilgili) gibi nitelikler Lamb ve Pleck'in sorumluluk bileşenin operasyonelleştirilmesi olarak yorumlanmıştır (Pleck, 2010). Araştırmalar baba katılımının hem nicel hem de nitel boyutlarının çocuğun gelişiminde olumlu sonuçlarla ilişkili olduğunu göstermektedir (Amato, 1994; Hofferth, 2003; Carlson, 2006; Pleck, 2010).

Pleck, baba katılım yapısını yeniden gözden geçirdiği ve bir dizi araştırmayı özetlediği yakın dönemli çalışmasında, baba katılımının “olumlu doğrudan temas aktiviteleri”, “sıcaklık ve duyarlılık” ve “kontrol” olmak üzere üç temel boyutta kavramsallaştırılmasını önerir. Bu üç temel boyuta ek olarak “dolaylı bakım” (indirect care) ve “süreç sorumluluğu” (process responsibility) bileşenlerini destekleyici boyutlar olarak ve sorumluluk bileşeninin iki ayrışan yönünü netleştirmek amacıyla ileri sürer. Dolaylı bakım boyutu, doğrudan etkileşim gerektirmeyen ancak çocuk için yapılan maddi (ihtiyacı olan eşyaları sağlama vb.) ya da sosyal (babanın kendi sosyal bağlantılarını paylaşması vb.) düzenlemeleri içermektedir. Süreç sorumluluğu ise çocuğun ihtiyaçlarına yönelik “babanın inisiyatif alması ve bunları takip etmesini” içermektedir (Pleck, 2010, s.66).

Pleck'in yakın dönemli olarak nitel ve nicel boyutları birleştirerek revize ettiği baba katılım modeli bir yana, bunun öncesinde baba katılım araştırmalarında en çok kabul gören ve yukarıda sözü edilen Lamb ve Pleck modeli (1987) çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Hawkins ve Palkovitz (1999), baba katılımının kavramlaştırılmasında gözlemlenebilir etkileşimin ve babanın çocuğuyla geçirdiği zaman boyutunun öne çıkmasını ve bu zamanın ölçülmesine yönelik çabaları, baba katılımının doğası ve içeriğine dönük çok boyutluluğu ele almakta yetersiz kaldığı

gerekeciyle eleştirmiştir. Baba katılımının, duyuşsal, bilişsel, etik ve aynı zamanda davranışsal bileşenleri ve katılımın dolaylı olmayan biçimlerini içeren çok boyutlu bir yapı olduğunu ileri sürmüşlerdir (Hawkins ve Palkovitz, 1999). Etkileşimin babanın düşüncelerini, duygulanımlarını, algılarını ve inançlarını içeren çok daha geniş bir biçimde kavramsallaştırılması gerekliliğini savunmuşlardır (Hawkins ve Palkovitz, 1999; Palkovitz 1997). Özellikle Palkovitz (1997) baba katılımı için 15 ana kategori tanımlar. Bu kategoriler şöyle sıralanabilir: **iletişim** (konuşma, dinleme, sevgi ifade etme), **öğretme** (rol model olma, terbiye etme, ilgi ve hobileri teşvik etme), **izleme** (çocuğun okul ödevlerine bakma, arkadaşlarının kim olduklarını bilme), **düşünme süreçleri** (endişelenme, plan yapma, dua etme), **günlük işler** (okula götürme, ihtiyaçları alıp getirme), **bakım verme** (beslemek, banyo yaptırmak, hastayken bakmak), **çocukla ilişkili bakım ve onarım** (yemek pişirme, çamaşır, tamir), **paylaşılan ilgiler** (birlikte okuma, yetenek ve deneyim geliştirme), **erişilebilirlik** (etkinliklere katılma, birlikte vakit geçirme), **planlama** (tatiller, yaş günleri, gelecek için para biriktirme), **paylaşılan etkinlikler** (birlikte alışveriş yapma, oynama, çalışma), **gelir sağlama** (ev, yiyecek, kıyafet, sağlık), **duygusal yakınlık** (sarılma, kucaklama, gıdıklama), **koruma** (çocuğun güvenliğini takip etme, güvenli ev ortamı sağlama), **duygusal destek** (cesaretlendirme). Palkovitz'e (1997) göre bunlar babanın çocuğun yaşamına katılım gösterebileceği 15 yoldur. Hawkins, Palkovitz, Bradford, Christiansen, Day ve Call (2002) bu çok boyutlu kavramsallaştırmayı göz önüne alıp uygulamaya geçirebilmek için bir ölçüm aracı tasarlarlar. Geliştirdikleri "Baba Katılım Envanteri" o güne kadar anne ya da çocuktan alınan bildirimlere dayanan ölçeklerden farklı olarak babanın öz bildirimlerine dayanmaktadır. Bu çalışma öncesinde babaların kendi katılımlarını değerlendirdikleri ölçümlere az rastlanmaktadır. Bu ölçek Ünlü (2010) tarafından "Baba Katılım Ölçeği" olarak uyarlanarak literatürümüze kazandırılmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi baba çalışmaları literatürüne bakıldığında baba katılım yapısını kavramsallaştırmaya ve ölçmeye dönük farklı teorik perspektiflerden temellenen birden fazla yaklaşım söz konusudur. Baba katılım yapısını çok boyutlu ele almaya ve bütün boyutları kapsamaya dönük girişimler, katılımcıyı engelleyici olmayacak kısalıkta, geçerli ve güvenilir ölçüm araçları geliştirme zorunluluğu doğurmuştur (Schoppe-Sullivan, McBride, Ho, 2004). Aynı zamanda baba

katılımının çocuğun gelişimi, psikolojik uyumu gibi değişkenlerle ilişkisini çalışırken çocuğun bakış açısını merkeze almanın gerekliliğini savunan yaklaşımlar da söz konusudur (Finley ve Schwartz, 2004).

Finley ve Schwartz (2004) zaman temelli nicel ölçümler yerine Hawkins ve Palkovitz'in (1999) çok boyutlu yaklaşımının iki açıdan önemli olduğunu dile getirirler. Birincisi, babaların çocuğun yaşamında katılım gösterebileceği çeşitli boyutların tanımlanmasını teşvik etmektedir. İkincisi ise, baba katılımının algılanma seviyesini ölçmeyi olanaklı kılmaktadır. Ancak bu yaklaşım da baba etkinliğinin ölçümünde babanın bakış açısına dayandığı gerekçesiyle Finley ve Schwartz (2004) tarafından eleştirilir. Baba katılımının ölçümünde çocuğun fenomenolojik algısının önemini vurgulayan yazarlar, “uzun vadede çocuğun bugün ve gelecek davranışlarında etki edenin ve önemli olanın çocuğun ailesiyle ilişkisine dönük onun zihninde oluşan ‘tortular’ olduğunu” ileri sürmüşlerdir. Bir başka deyişle Finley ve Schwartz’a göre ilişkinin gerçekte ne olduğu değil bu gerçeğin çocuk tarafından nasıl algılandığı önemlidir. Bu görüşler doğrultusunda çocuğun baba katılım algısını merkeze alan baba katılım ölçekleri geliştirmişlerdir.

Baba katılımının gelir sağlamak, terbiye etmek, koruyucu olmak gibi çeşitli yönlerini içeren, 20 maddeden oluşan bu kısa ölçekler aynı zamanda katılımcıya uygulama kolaylığı sağlamaktadır. Ölçekler “mevcut katılım” ve “arzu edilen katılım” olmak üzere iki düzeyi değerlendirmektedir. Böylece, Finley ve Schwartz (2004), çocuğun geçmişe dönük olarak hayatının çeşitli yönlerinde mevcut baba katılım algısını ve arzu ettiği baba katılım algısını ölçebilmeyi hedeflemişlerdir. Mevcut Baba Katılım algısını ölçmeyi amaçlayan ilk ölçek Türkçe’ye Erkman tarafından 2009 yılında Baba İlgisi Ölçeği olarak uyarlanmış ancak faktör analizleri yapılmamıştır. Bu araştırmada ise ölçeklerin her iki düzeyinin birlikte ele alınarak, geçerlilik ve güvenirliliğin test edilmesi ve Türkçe’ye bu haliyle uyarlanması hedeflenmiştir. Orijinal ölçekte yapılan faktör analizi sonucunda mevcut katılım, üç alt boyuttan oluşmuştur. Finley ve Schwartz (2004), alt boyutları adlandırırken yukarıda sözü edilen Parsons ve Bales'in (1955) çekirdek ailede anne ve baba rollerine ilişkin kavramsallaştırmalarından hareket etmişlerdir. Babanın, çocuğun dış dünyaya uyumunu sağlamaya dönük rolünü -gelir sağlamak, koruyucu olmak ve terbiye etmek gibi- kapsayan alt boyut için araçsal katılım (instrumental

involvement), çocukla yakın bir diyalogu, duygu ve ifade paylaşımlarını içeren, duygusal entegrasyonunu sağlayan rolü –bakım vermek, paylaşılan etkinlikler, ilgiler- kapsayan alt boyut için duygusal destekleyici katılım (expressive involvement) kavramlarını kullanmışlardır (Finley ve Schwartz, 2004, 2006). Bu çalışmanın tartışma bölümünde çalışmanın faktör analizi sonuçları ve bu kavramlar ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.3. Baba Katılım Araştırmaları ve Farklı Kuramsal Yaklaşımlar

Pleck (2007) 1990'larla birlikte baba katılım yapısı üzerine yürütülen tartışmaların sonuçlandığını bütün tarafların kazandığını belirtmektedir. Baba katılımının Lamb-Pleck formülasyonu olan doğrudan temas, erişilebilirlik ve sorumluluk boyutlarının çalışmaya devam ettiğini, babaya ait sıcaklık, destek, kontrol/izleme ve diğer bilişsel ve duyuşsal boyutlara yönelik ilginin ise arttığını ve ekonomik desteğin daha net bir biçimde babalığın bir yönü olarak kabul edildiğini dile getirmektedir.

Pleck (2007, s.197), baba katılımının çocuğun gelişimine etkileri üzerine yapılan günümüzdeki araştırmaların, gerek birden fazla kaynaktan veri toplayıp tek taraflı bir bakış açısının önüne geçerek; gerekse babanın birden fazla biçimde çocuğu etkilediğini kabul ederek giderek çok yönlü bir hal aldığını savunmaktadır. Baba katılımının çocuğun üzerinde doğrudan etkilerinin yanında, örneğin anneyi destekleme biçiminde dolaylı ya da aracı etkilerinin olduğunun daha geniş çaplı bir biçimde anlaşılmaya başlandığını ileri sürmektedir.

Baba katılımının çocuğun güvenlik duygusu, depresyon, problem çözme becerileri, akademik başarı, ergen risk davranışları gibi konularda iyi oluşuyla ilişkili olduğunu gösteren ve bunları özetleyen birçok araştırma mevcuttur (Videon, 2005; Carlson, 2006; Jeynes, 2015). Ancak baba katılım araştırmalarının bu ampirik bulgularını birleştirici bir teorik çerçeveye kavuşturma ihtiyacı süregelmektedir (Snarey, 1997; Pleck, 2007).

1.3.1 Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı ve “Üretken Babalık”

Snarey (1997), Erikson'un “üretkenlik” kavramının, ampirik araştırma bulguları, klinik gözlem ve öznel deneyimlerle eklektik bir görünüm arz eden baba çalışmalarının birleştirici teorik çerçevesi olabileceği görüşündedir.

Snarey'e göre Erikson'un üretkenlik kavramı babalığı anlayabilmemiz için çok boyutlu ve etkili bir kavramsal araçtır (Snarey, 1993; 1997). Erikson'un sekiz evre olarak ifade ettiği psikososyal gelişim modelinin yedinci evresinin temel gelişim problematiği olan üretkenlik kavramı “*çocuk yetiştirme ya da yaratıcı veya üretken çabalar aracılığıyla ‘yeni nesli oluşturma ve rehberlik etme ilgisi’ni*” ya da buna dönük psikolojik ihtiyacı tanımlamaktadır (Erikson, 1959, s.97 akt. Miller, 2008, s.218). Snarey (1993) babanın üretkenliğini dört on yıllık süreçte 40 baba üzerinde ampirik ve vaka analizleriyle boylamsal olarak incelediği ve baba katılımını sosyal-duygusal, entellektüel-akademik ve fiziksel boyutlarıyla ele aldığı çalışmasında; iyi baba olmanın sadece kendi çocukları için değil, gelecek nesiller için de ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır ve Erikson'un üretkenlik kavramına ampirik bir dayanak kazandırmaktadır.

Pleck (2007, 2010) ise babaya ait doğrudan etkilerin dinamiklerini kavramlaştırmak ve bütünlüklü bir perspektif geliştirmek için var olan dört teoriyi analiz eder. Bunlardan ilki Bowlby'nin (1969) bağlanma teorisidir.

1.3.2. Bağlanma Teorisi

Bağlanma teorisinin temelini çocuğun erken yaşlarda birincil bakım verenleriyle geliştirdiği güvenli bağlanma ilişkisinin çocuğun dış dünyayı keşfinde ona güvenli bir zemin sağladığı ve diğerleriyle ilişkilerinde olumlu içsel işleyen bir model geliştirmesine yol açtığı düşüncesi oluşturmaktadır (Bowlby, 1969, 1982). Yapılan araştırmalarda, bu olumlu içsel işleyen modelin sosyal ve duygusal gelişimi teşvik ettiği ve aynı zamanda bilişsel gelişim ve beceri kazanımını da desteklediği görülmektedir (Paquette, 2004). Çocuğun sadece hiyerarşik bir biçimde bakım veren ana figür olarak annesiyle değil, yakın çevresindeki sabit kişilerle bağlanma ilişkisi geliştirdiği uzun zamandır kabul edilmektedir (Pleck, 2007). Baba katılımının baba çocuk arasındaki güvenli bağlanmayı teşvik ederek bağlanma teorisyenlerinin

varsayımında bulunduğu işlemler yoluyla çocuğun gelişimini olumlu etkileyebileceği söylenebilir. Paquette (2004), yapmış olduğu bir çalışmada babayla çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinin anneyle olan ilişkiden farkına değinerek, baba çocuk bağlanma kavramı yerine “baba çocuk aktivasyon ilişkisi” kavramlaştırmasını önerir. Paquette, babayla çocuk arasında erken yaş dönemlerinde fiziksel oyun üzerinden kurulan uyarıcı, heyecan verici beklenmedik “aktivasyon ilişkisinin”, çocuğun dış dünyadaki beklenmedik olaylar karşısında adaptasyonuna yardım ettiğini ileri sürer. “Çocuğun avutulma ihtiyacını karşılayan anneyle çocuk arasındaki bağlanma ilişkisine karşıt olarak; baba çocuk arasındaki aktivasyon ilişkisi, çocuğun uyarılma, sınırlarla baş etme, potansiyel tehlikelerden korunduğunu bildiği durumlarda risk almayı öğrenme ihtiyacını giderir ve onun dış dünyaya açılmasını sağlar” (Paquette, 2004, s.202).

Pleck (2007, s.198) bağlanma teorisinin, baba katılımının olumlu etkilerini kavramlaştırmaya olanak tanımakla birlikte iki önemli sınırlılığı olduğunu belirtir. İlki, bağlanmanın bireyin üzerindeki etkilerinin en azından genç yetişkinlik yıllarına kadar görülebilir olmasına rağmen, baba katılımının bağlanmayı doğrudan etkilediği periyod çocuğun ilk yıllarıyla sınırlıdır. Pleck’e göre ikinci sınırlılık ise, bağlanma teorisinin insan gelişimi alanında iyi inşa edilmiş olmasına rağmen, taraftarları kadar sesli eleştirmenleriyle de tartışmalı olmasıdır. Bağlanma, baba katılımının ergenlik ve yetişkinlikteki etkilerini kuramsallaştırmak için dar kapsamlı kalmaktadır.

1.3.3. Sosyal Sermaye Teorisi

Pleck’in babanın çocuğun yaşamına katılımının önemini kuramsallaştırmakta yararlı olabileceğini düşündüğü teorik perspektiflerden bir diğeri sosyal sermaye teorisidir (Coleman, 1988). Bu teorik yaklaşıma göre çocuğun gelişimine katkı sağlayacak iki türde sermaye biçimi tanımlanır. İlki çocuklara yiyecek, barınak, eşya ve eğitimi de içeren hizmetler gibi maddi kaynak sağlayan finansal sermayedir. İkinci sermaye türü ise sosyal sermayedir. Sosyal sermaye iki biçimdedir. Birincisi çocuğun bilişsel sosyal gelişimini, okula hazır oluşunu, eğitim isteğini teşvik eden ebeveynlik davranışı biçimindeki aile sosyal sermayesidir. Bir diğeri sosyal sermaye biçimi ise ebeveynlerin çocuklarının daha geniş bir dünyayla ilişki kurmalarını sağladığı topluluk sosyal sermaye biçimidir. Ebeveynler kendi ilişki ağlarını çocuklarıyla paylaşarak (arkadaş edinmeleri ya da ergenlik döneminde iş bulmaları

için), okul ve diğer ortamlarda çocuklarını destekleyerek ya da yetişkin dünyasına nasıl uyum sağlayacağı yönünde bilgi ve deneyimlerini paylaşarak bu sermaye biçimini hayata geçirirler (Pleck, 2007, s.198).

Pleck'e (2007) göre Coleman'ın (1988) ebeveynler tarafından sağlanan maddi ve sosyal sermaye analizi babaya ait etkinin doğasını kavramlaştırmak için potansiyel bir yapı sunmaktadır. Ortalamada babalar annelerden daha fazla kazanmakta ve böylece daha fazla maddi sermaye sağlamaktadırlar. Öte yandan babalar daha fazla maddi sermaye sağlarken çocuğun sosyalleştirmesinde daha az rol almaktadırlar. Topluluk sosyal sermayesi için iş bağlantılı ilişki ağları ve akrabalık ilişkileri dikkate alındığında, anne ya da baba arasındaki farkı ayırt etmek güçtür. Pleck'e (2007) göre ebeveynsel sermayenin hangi biçiminin gelişimi etkilediğini ortaya koymak için daha spesifik bir teoriye ihtiyaç vardır.

1.3.4. Brofenbrenner'in Ekolojik Teorisi

Brofenbrenner'in (1979, 1986) çocuğun gelişimine etkide bulunan farklı ekolojik seviyeler ya da sistemleri tanımladığı "Ekolojik Teorisi", baba katılım literatürüne teorik çerçeve oluşturabilecek bir başka etkili yaklaşımdır.

Brofenbrenner'e göre bireyi çevreleyen ekolojik yapılar bir nevi, büyükten küçüğe doğru iç içe geçen "matruşka" bebekler gibidir. Ona göre çocuğun birebir yüz yüze ilişki içinde olduğu sistem (aile, akranlar, okul, öğretmen vb) mikro sistemdir. Mikro sistemlerin birbirleriyle ilişki içinde olduğu sistem (anne ve babanın, öğretmen ve ebeveynlerin vs.), mezo sistemdir. Çocuğun doğrudan dahil olmadığı ama gelişimine doğrudan etki eden mikro sistem partnerlerini içine alan ilişkileri, örüntüleri meydana getiren üçüncü sistem, ekzo sistemdir. Örneğin, anne ve babanın işyerindeki ilişkileri gibi. En büyük sistem ise, önceki sistemleri etkileyen ve içeren "inanç sistemleri, kaynaklar, tehlikeler, yaşam biçimleri, fırsat yapıları, hayatın akışına ilişkin seçenekler ve her bir sistemde var olan sosyal alışveriş örüntülerinden oluşan makro sistemdir. Kurama daha sonra bir başka sistem olarak kronosistem eklenmiştir. Kronosistem, önceki sistemlerin tarihsel değişimini ve aynı zamanda çocuğun yaşam boyu gelişimsel değişimini içermektedir (Pleck, 2007).

Bronfenbrenner'in çocuğu çevreleyen dolaylı ve doğrudan etkide bulunan ilişkileri içeren yapıları tanımlaması, gelişim psikolojisi literatüründe çocukla

kardeşleri, öğretmenleri, ebeveynleri arasındaki ilişkilerin incelendiği birçok yeni başlıkta araştırma yapılmasının önünü açmıştır. Pleck’e göre Bronfenbrenner’in ekolojik yaklaşımının az bilinen fakat etkili yanı ise, mikro sistem içinde, çocuğun partnerleriyle geliştirdiği karmaşık yapıdaki ilişkiyi “yakınsak süreçler” olarak kavramsallaştırmasıdır. Bronfenbrenner’e göre *“insan gelişimi.....aktif, evrimleşen biyopsikolojik insan organizmalarıyla, yakın çevresindeki kişiler, nesneler ve semboller arasındaki gittikçe daha karmaşıklaşan, karşılıklı etkileşim süreci aracılığıyla meydana gelir.....Bu türde devamlı etkileşim biçimleri.....yakınsak süreçler olarak anılmaktadır”* (Bronfenbrenner, 1994, p.1644, akt. Pleck, 2007, s.199). Bronfenbrenner, çocukla mikro sistem partnerleri arasındaki yakınsak süreçleri, partnerlerin birbirleri arasındaki hamlelere verdikleri karşılıklı yanıtlarla giderek daha da karmaşıklaşan masa tenisi oyununa benzetir. Daha olgun partnerlerin daha karmaşık hamleleri, çocuğun karşılık olarak daha karmaşık hamleyle yanıt vermesini teşvik ederek etkileşimin karmaşıklaşmasına yol açar (Pleck, 2007). Pleck’e (2007) göre “yakınsak süreçler” babayla çocuğun karşılıklı ilişkisini anlamak için etkili bir teorik dayanak oluşturur.

1.3.5. “Zaruri Baba” Teorisi

Pleck’in son olarak ele aldığı teorik yaklaşım, babanın çocuklarının cinsiyet rol gelişimindeki “olmazsa olmaz” konumuna vurgu yapan “Zaruri Baba” (essential father) teorisidir. Erkek cinsiyet rol kimliği (male gender role identity) paradigmasından farklı olarak, bu teorik yaklaşımda babanın cinsiyet rol modeli olarak varlığı sadece erkek çocukları için değil kız çocukları için de yararlıdır (Pleck, 2007). Silverstein ve Auerbach (1999) “zaruri babanın yapı bozumu” (deconstructing the essential father) adlı çalışmalarında bu paradigmanın argümanlarını ele alırlar. Argümanları şu şekilde özetlenir: 1) Cinsiyet rolleri, biyolojik cinsiyet farklılıkları üzerine kuruludur. Baba çocuğu beslemek için içgüdüsel olarak annenin biyolojik doğasının avantajlarına sahip değildir. 2) Baba ancak evlilik çatısı altında çocuğa karşı sorumluluklarını yerine getirebilir. 3) Baba, cinsiyet rol modeli olarak çocuğun gelişimi, özellikle erkek çocuklarının gelişimi için önemlidir (Silverstein ve Auerbach, 1999).

Silverstein ve Auerbach (1999), 10 farklı alt kültürden 200 baba üzerinde

heteroseksüel ve eşcinsel evli, boşanmış, hiç evlenmemiş aile yapılarını karşılaştırarak gerek annenin gerekse babanın çocuğun gelişiminde zaruri bir role sahip olmadığını ortaya koyarlar. Silverstein ve Auerbach'a (1999, s.199) göre ne yetişkinlerin cinsiyeti, ne de çocukla biyolojik ilişki olumlu gelişimi yordamak için anlamlı bir değişken olarak belirmemiştir. Öte yandan, istikrarlı duygusal ilişki ve ilişkinin öngörülebilir olmasının çocuğun uyumunu yordayan anlamlı değişkenler olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, Pleck babanın çocuğun gelişimindeki özgün katkısını kavramlaştırmak için en iyi dayanağı, Brofenbrenner'in yakınsak süreç kavramının ve sosyal sermaye teorisinin sağladığı görüşündedir. Bu iki yaklaşımın entegre edildiği bir teorik perspektif ileri sürmektedir (Pleck, 2007; 2010).

1.4. Baba Katılımıyla İlişkili Faktörler

Baba katılım araştırmalarında, farklı kuramsal yaklaşımlara dayanarak baba katılımını etkileyebilecek çeşitli faktörler öne çıkarılmış ve değerlendirilmiştir (Belsky, 1984, Lamb ve ark. 1985, 1987; Grossman, Pollack and Golding, 1988; Parke, 1996, 2000; Doherty, Kouneski ve Erikson, 1998; Amato, 1998). Ancak genel kabul gören yaklaşım, baba katılımının “yaşam boyu farklı düzeylerde işleyen ve birbirini etkileyen çoklu sistemler” tarafından belirlendiği görüşüdür. Bu sistemler, “psikolojik faktörleri (motivasyon, beceri, özgüven gibi), çocuğun bireysel özelliklerini (mizaç, cinsiyet gibi), sosyal desteği (eşlerle ve diğer aile üyeleriyle ilişkiler gibi), toplumsal ve kültürel etkileri (sosyo ekonomik fırsatlar, kültürel ideolojiler gibi) ve kurumsal uygulamaları ve kamu politikalarını (sosyal yardım ve çocuk yardımı uygulamaları gibi)” içermektedir (Lamb ve Tamis-Lemonda, 2004, s.11).

Lamb ve Tamis-Lemonda (2004), babaların babalık uygulamalarında onların bireysel özelliklerinden çok, kendi babalarıyla olan deneyimlerinin ve kültürel normlarla şekillenen babalığa yönelik inanç ve tutumlarının belirleyici olduğunu dile getirmişlerdir. Babaların becerileri ve kendilerine duydukları güven de aynı şekilde sosyal destekle, örneğin eşlerin desteği ve güveniyle ve toplumsal beklentiler ve kültürel normlarla ilişkilidir (Lamb ve Tamis-Lemonda, 2004).

Literatürde, gerek babanın, annenin ve çocuğun bireysel özelliklerini, gerekse birbirleriyle ilişkilerini ve babanın inanç ve tutumlarını etkileyebilecek diğer etkenleri, bağlamsal ve kültürel faktörleri ele alan ve baba katılımıyla ilişkisini inceleyen çeşitli araştırmalar mevcuttur. Bu araştırma sonuçlarının birbirlerinden farklılaştığı görülmektedir. Örneğin baba katılım düzeyinin cinsiyete göre değiştiği, babaların erkek çocuklarıyla daha fazla ilgili olduğunu saptayan araştırmalar olduğu gibi (Barnett ve Baruch, 1987; Yeung, Sanberg, Davis-Kean ve Hofferth, 2001) cinsiyetler arası farka rastlanmayan araştırma bulguları da söz konusudur (Snarey, 1993; Flouri ve Buchanan, 2003). Babanın geliri ve eğitim düzeyinin baba katılımıyla ilişkisine bakıldığında ise eğitim düzeyinin ve gelir düzeyinin yüksekliğinin babanın doğrudan temasının artışına yol açtığını ileri süren araştırma bulguları olduğu gibi (Blair, Wenk ve Hardesty, 1994), değişkenler arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmayan araştırma sonuçları da vardır (Barnett ve Baruch, 1987; Volling ve Belsky, 1991). Literatürde elde edilen bu farklı yöndeki araştırma bulguları baba katılımının çok boyutlu ve çoklu faktörler tarafından etkilenen komplike bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır.

Babaların babalık rollerine ilişkin tutumlarını değerlendiren yakın dönemli bir araştırmanın (Karre, 2016) sonuçları bu komplike duruma örnek teşkil edebilecek niteliktedir. Karre'in (2016) yapmış olduğu çalışmada babaların cinsiyet temelli tutumlarıyla baba katılımı arasındaki ilişkileri incelemek amaçlanmıştır. Beliren yetişkinlik çağında (18-24) çocukları olan ve 41-66 yaş aralığındaki 68 babayla nicel ölçümlerle birlikte niteliksel görüşmeler yapılmıştır. Babalara çocuklarının yaşamına ne kadar katıldıkları, az ya da çok ne kadar katılmak istedikleri ve yaptıkları babalık işini ne kadar iyi buldukları sorulmuştur. Babaların gelir durumu, etnik kökeni ve annelerin çocuğu büyütürken çalışıp çalışmadıkları kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır. Sonuçlar yapısal eşitlik modeli kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmada beklenildiği gibi eşitlikçi tutuma sahip babaların, çocuklarının yaşamına daha çok katıldıkları ve yaptıkları işi daha fazla oranda iyi buldukları sonucu elde edilmiştir. Öte yandan yine beklenildiği gibi geleneksel cinsiyet temelli tutuma sahip babaların, çocuklarının yaşamına daha az katıldığı görülmüştür. Ancak araştırmanın beklenmeyen bulgusu, geleneksel rollere sahip babaların daha fazla oranda çocuklarının yaşamına daha fazla katılmak istediklerini beyan etmeleridir. Bu

sonuçlardan hareket ederek, babaların çocuklarının yaşamına daha az katılmalarının geleneksel cinsiyet rollerini benimsemenin zorunlu bir sonucu olabileceği, onların bireysel istekleriyle örtüşmeyebileceği ileri sürülmüştür (Karre, 2016).

Batılı kaynaklar dışında, farklı kültürlerde baba katılımını etkileyen faktörleri araştıran çalışmalardan biri Juhari, Jacob ve Talib'e (2013) aittir ve Malezyalı Müslüman babaların baba katılımını ne türde faktörlerin etkilediğini araştırmışlardır. Bu çalışmanın örneklemini, çocuklarının yaşları 10-16 arasında değişen, yaş ortalaması 44,4 olan 989 baba oluşturmuştur. Çocuğun özellikleri (yaş, cinsiyet), babanın özellikleri (yaş, eğitim düzeyi, gelir, algılanan stres düzeyi, kendine güven) ve bağlamsal faktörler (kendi baba katılımı, evlilik doyumu, iş doyumu, evlilik süresi, çocukların sayısı, eşin eğitimi ve kazancı, ailenin geliri) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Babanın baba katılımı algısı Finley ve Schwartz'ın (2004) geliştirmiş olduğu baba katılım ölçeğiyle değerlendirilmiştir. Aynı ölçek kullanılarak babalar aynı zamanda kendi babalarının yaşamlarının hangi yönlerinde ilgili olduklarını değerlendirmişlerdir. Araştırmanın sonuçları baba katılımının en önemli iki yordayıcısının evlilik doyumu ve babaların kendi baba katılım algısı olduğunu ortaya koymuştur. Baba katılımının diğer yordayıcıları ise babaların eğitim düzeyi ve çocukların sayısı olarak bulunmuştur. Bu araştırma bulgularına dayanarak, babalarının daha fazla katılım gösterdiği algısına, daha fazla evlilik doyumuna sahip ve daha az sayıda çocuğu olan ve eğitim düzeyi yüksek Malezyalı Müslüman babaların, çocuklarının yaşamına daha fazla katılım gösterdikleri ileri sürülmüştür. Aynı zamanda kuşaklar arası babalık uygulamaları değerlendirildiğinde, babaların kendi babalarına yönelik baba katılım algısı ile kendi babalıkları üzerine yaptıkları değerlendirmeler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Babalar kendi babalarıyla karşılaştırdıklarında kendi katılım düzeylerinin daha yüksek düzeyde olduğunu bildirmektedirler (Juhari ve ark., 2013).

1.4.1. Türkiye’de Baba Katılımı Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de görece erken dönemli ve baba katılımı üzerine yapılmış olan ilk çalışmalardan biri Evans’a (1997) aittir. Düşük sosyo ekonomik statüdeki babaların babalık rollerine ilişkin tutumları ve katılım davranışları incelenmiştir. Araştırma örneklemini 3-8 yaş aralığında çocuğu olan 60 ilkokul mezunu babadan meydana

gelmiştir. Babaların tutumları, babaların işbölümüne yönelik tutumları, babaların babalık rollerine ilişkin bazı noktalara verdikleri önem ve babaların ailedeki değişik rollere ne derecede önemli baktıkları açısından değerlendirilmiştir. Baba katılımının boyutları ise Lamb ve Pleck'e ait tanımlamaya bağlı kalınarak doğrudan temas, erişilebilirlik ve sorumluluk paylaşımı açısından incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre babalar çocukların fiziksel bakımını annenin işi olarak görmektedirler. Babaların üzerine düşen görev ise çocuğa zihinsel beceri kazandırmak, çocuğun eğitimi hakkında karar vermek ve çocuğun bakımını sağlayacak parayı kazanmaktır. Çocuğa toplumsal değerlerin kazandırılması eşler arasında paylaşılırken, babaların babalık rolüne ilişkin en önemli buldukları noktalar, maddi yönden çocuğa bakabilmek ve sevgi şefkat gösterebilmektir. Babalar tarafından en az önemli görülen nokta ise çocukla oynamak ve günlük ihtiyaçlarını gidermektir. Araştırma bulguları aynı zamanda babaların davranış ve tutumlarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Annenin çalışıyor olmasının babanın evdeki işbölümüne dair tutumunu az da olsa etkilese de davranışlarını değiştirmedeği belirlenmiştir. Araştırmada genel olarak babaların tutumlarının davranışlarından daha liberal olduğu ileri sürülmüştür (Evans, 1997).

Yine bir başka erken dönemli araştırma üst ve orta sosyo ekonomik statüye sahip babaların okul öncesi çağıdaki çocuklarının yaşamına nasıl katılım gösterdiklerini incelemeyi amaçlamıştır (Öğüt, 1998). Aynı zamanda bu çalışmada baba katılımını yaş, cinsiyet ve annenin çalışıp çalışmasının ne düzeyde etkilediği araştırılmıştır. Araştırmaya okul öncesi çağda tek çocuğu olan 80 baba katılmıştır. Baba katılım düzeyi etkileşim yoğunluğu ve sorumluluk paylaşımı olmak üzere araştırmacı tarafından geliştirilen iki ayrı ölçümle değerlendirilmiştir. Sorumluluk paylaşımı çocuğun yaşamının çeşitli yönleriyle ilgili kararlar almak, plan ve ayarlamalar yapmak olarak ele alınmıştır. Araştırma sonuçları babaların çocukların günlük bakım rutinine çok az dahil olduklarını ancak çocuğun yaşamıyla ilgili özellikle eğitimiyle ilgili kararları annelerle birlikte paylaştıklarını ortaya koymuştur. Aynı zamanda babaların çocuklarıyla girdikleri etkileşimin cinsiyet ve yaş açısından farklılaştığı görülmüştür. Daha küçük yaşta çocuğu olan babaların çocuklarıyla oyun üzerinden daha fazla etkileşim kurduğu, kız çocuklarıyla daha fazla sözlü etkileşim ve el becerileri içeren oyunlar oynadıkları tespit edilmiştir. Sosyo ekonomik düzeyin

de katılımın düzeyinde farklılık yarattığı belirlenmiştir. Üst sosyo ekonomik düzeyde olan babaların çocuklarının günlük bakımına daha çok katıldıkları görülmüştür (Öğüt, 1998).

Baba katılım düzeyi ile ön ergenlerin okul başarısı, toplam yeterlilik becerileri ve davranış problemleriyle ilişkisini incelemeyi amaçlayan bir başka çalışmada ise baba katılım düzeyinin annenin çalışma durumu, çocuğun cinsiyeti, mesleğinde ve maaşındaki memnuniyetinden etkilenip etkilenmediği araştırılmıştır (Yılmazçetin, 2003). Çocukları 6. ve 7. sınıfta okuyan 75 babanın katılımıyla gerçekleştirilen ölçümlerin sonuçları Öğüt'ün (1998) araştırmasıyla paralellik göstermektedir. Babaların daha çok sorumluluk boyutunda diğer boyutlara oranla anlamlı oranda katılım gösterdiği ve en düşük katılım düzeyinin doğrudan temas boyutunda olduğu saptanmıştır. Araştırmada beklentilerin aksine babaların iş ve maaş memnuniyeti ve çocuğun cinsiyetine bağlı olarak katılım düzeyinin değişiklik göstermediği bulunmuştur. Araştırmada orta ve üst orta sosyo ekonomik statüdeki babanın katılım düzeyini etkileyen en önemli faktörün annenin istihdam durumu olduğu sonucuna varılmıştır (Yılmazçetin, 2003).

Bir başka araştırmada ise babaların kendi babalarıyla ilgili algıları, demografik etkenler ve eş desteğinin baba katılımıyla ilişkisi araştırılmıştır (Ünlü, 2010). Araştırmanın örneklemini 0-8 yaş aralığında en az bir çocuğu olan ve bu çocuğuyla aynı evi paylaşan 528 babadan oluşmaktadır. Araştırmanın verileri Babalık Ölçeği (Dick, 2000), Baba Katılım Ölçeği (Hawkins ve ark., 2000) ve Eş Desteği Ölçeği (Yıldırım, 2004) kullanarak elde edilmiştir. Araştırmada katılımcı babaların ve onların babalarının en sık gelir sağlama etkinliklerine en az ise erişilebilirlikle ilgili etkinliklere katılım gösterdikleri belirlenmiştir. Aynı zamanda katılımcıların babalarıyla ilgili algılarının, onların baba katılımlarını etkilediği sonucu elde edilmiştir. Son olarak çoklu regresyon analizi sonucunda babanın yaşının, babanın baba olma yaşının ve eşin desteğinin babanın katılım düzeyini yordayan faktörler olduğu tespit edilmiştir (Ünlü, 2010).

Baba katılımını, ebeveyn tutumları, bağlanma stilleri ve çift uyumu açısından inceleyen bir araştırma Sımsıkı (2011) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma örneklemini okul öncesi çocuğu olan 303 babayı kapsamaktadır. Baba katılımı “Keyfi Meşguliyet”, “Temel Bakım” ve “İlgi ve Yakınlık” olmak üzere üç alt boyuttan

oluşan ve araştırmacı tarafından geliştirilen baba katılım ölçeğiyle değerlendirilmiştir. Bu çalışmada aynı zamanda baba katılımı çocuk cinsiyetine, çocuk sayısına ve babaların eğitim düzeylerine göre incelenmiştir. Araştırma sonuçları baba katılımının ebeveyn tutumlarına göre farklılaştığını ortaya koymuştur. Demokratik ebeveyn tutumuna sahip babaların baba katılım toplam puan ortalamalarının tüm boyutlarda yüksek olduğu görülmüştür. Düşük düzeyde otoriter tutuma sahip babaların ilgi yakınlık boyutunda yüksek katılım gösterdiği, yüksek düzeyde aşırı koruyucu ebeveyn tutumuna sahip babaların baba katılım toplam puanlarının ve özellikle ilgi yakınlık boyutunda yüksek olduğu görülmüştür. Baba katılımında cinsiyetler arasında farka rastlanmazken, babaların çocuk sayısı ve eğitim düzeylerinin onların katılımında anlamlı farklılığa yol açtığı görülmüştür. Tek çocuklu babaların “Keyfi Meşguliyet” puan ortalamaları iki ve daha fazla çocuk sahibi olan babalara göre daha yüksektir. Üniversite üstü eğitim düzeyine sahip babaların “Keyfi meşguliyet” puan ortalamalarının ilköğretim düzeyindeki babalara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Eğitim düzeyi diğer alt boyutlarda anlamlı farklılığa yol açmamıştır. Eğitim düzeyi arttıkça çocukla geçirilen serbest zaman etkinliklerine daha fazla katılım gösterildiği görülmektedir.

Yakın dönemli bir başka baba katılım araştırması Karabulut’a (2017) aittir. Bu çalışmada baba katılımı ve baba katılımının yordayıcıları olabilecek annelik bekçiliği, baba yeterliliği, babaların kendi babalarından algıladıkları baba katılımını kapsayan bir model denenmiştir. Aynı zamanda araştırmada ergen saldırganlık davranışlarıyla baba katılımı arasındaki ilişkide biçimlendirici olabilecek annelik bekçiliği ve babaların kendi babalarının katılımı gibi değişkenler incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 311 baba ve çocuk çifti meydana getirmektedir. Test edilen modelde baba yeterliliği ve annelik bekçiliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı için bu iki değişken arasındaki yol çıkartılarak ve annelik bekçiliği ve baba katılımı arasında çift taraflı yol tek yöne indirilerek iki ayrı model sınanmıştır. Elde edilen bulgularda, baba katılımının yordayıcıları olarak anne bekçiliği ve baba yeterliliği öne çıkmıştır. Ergen saldırganlık davranışlarıyla baba katılımı ilişkisine bakıldığında annelik bekçiliğinin biçimlendirici bir etkisinin olduğu ancak babaların kendi babalarından algıladıkları katılımın biçimlendirici etkisinin olmadığı görülmüştür. Baba katılımının her koşulda ergenlerin saldırgan davranışlarında

düşüşe yol açtığı ancak babalar eşlerinden kısıtlama algılamadıklarında bu etkinin daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir (Karabulut, 2017).

Baba katılımıyla annenin desteği arasındaki ilişkileri inceleyen ve 129 lise öğrencisi ve onların babalarıyla yürütülen Karabulut'a (2017) ait bir başka araştırmada ise, annenin genel desteğinin baba katılımını anlamlı derecede yordadığı görülmüştür. Annenin desteği Yıldırım (2004) tarafından geliştirilmiş, “duygusal destek”, “maddi yardım ve bilgi desteği”, “takdir etme desteği” ve “sosyal ilgi desteği” olmak üzere dört boyuttan oluşan Eş Destek Ölçeğiyle değerlendirilmiştir. Baba Katılımı ölçümleri ise Finley (1998) tarafından geliştirilen ve Kuzucu (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlanan babanın duygusal yakınlığını ölçen Baba Katılım Ölçeğiyle gerçekleştirilmiştir. Baba katılımıyla babaların eşlerinden aldıkları destek düzeyleri arasındaki ilişkilere bakıldığında ise, baba katılımıyla maddi yardım ve bilgi desteği, baba katılımı ile takdir etme desteği, baba katılımı ile eş destek ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulgulanmıştır. Bu sonuçlar, maddi yardım ve bilgi desteği alt boyutu puanları, takdir etme desteği alt boyutu puanları ve eş destek ölçeği toplam puanları arttıkça baba katılımının arttığını ortaya koymuştur. Araştırmanın önemli bulgusu ise annenin genel desteğinin baba katılımını anlamlı derecede yordadığıdır.

Son olarak, Karabulut ve Şendil (2018) yapmış oldukları araştırmada okul öncesi yaşta çocuğu olan 303 babanın, baba katılımıyla ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma sonuçları baba katılımı toplam puanlarının ve alt boyutlarının, ebeveynlik tutumlarına göre anlamlı oranda farklılaştığını göstermiştir. Özellikle, yüksek düzeyde demokratik ebeveyn tutumuna sahip babaların, baba katılımının İlgi yakınlık, Temel Bakım, Keyfi Meşguliyet alt boyutlarında ve baba katılımının genel değerlendirmesinde yüksek düzeyde katılım gösterdiği görülmüştür. Düşük düzeyde otoriter tutuma sahip babaların yüksek düzeyde otoriter tutuma sahip babalarla karşılaştırıldığında İlgi Yakınlık boyutunda baba katılımının daha yüksek olduğu bulgulanırken, izin verici tutuma sahip babaların baba katılım düzeylerinde anlamlı bir fark elde edilmemiştir.

Yukarıda da görüldüğü gibi, Türkiye'de yapılan baba katılımı araştırmalarının, ağırlıklı olarak erken yaşta çocuğu olan babaların kendi babalık uygulamalarını değerlendirmelerine dayandığı görülmektedir. Bu yöndeki

araştırmalar Türkiye’deki babaların davranış ve tutumlarına ışık tutması açısından önemli bir kaynak sağlamaktadır. Öte yandan, yakın dönemli çocuğun bakış açısını da dikkate alan ve ergenler üzerinde yürütülen sınırlı sayıda değerli çalışmalar söz konusudur. Bu araştırmada ise ülkemizdeki çalışmalarda rastlanmayan niversite ğrencilerinin mevcut ve arzu ettikleri baba katılım algısını değerlendirmek amaçlanmıştır. Bir sonraki bölümde araştırmanın diğer değişkeni olan öznel iyi oluş ve baba katılımıyla ilişkisi ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZNEL İYİ OLUŞ

2.1. Öznel İyi Oluşun Tanım ve Bileşenleri

Bin yıllardır “mutluluk” kavramı düşünürlerin ilgisini uyandırmakla birlikte, psikoloji literatüründe psikopatolojik, “sorunlu” olanın değil de “iyilik” halinin, olumlu bir psikolojinin ne olabileceğinin sistematik olarak araştırılmaya başlanması yakın dönemlidir (Diener, Suh ve Oishi, 1997). İyi oluş halini tanımlama ve çeşitli değişkenlerle ilişkisini ölçme çabası ise halen süregelmektedir. İyi oluş araştırmalarında yaşam doyumu, mutluluk, yaşam kalitesi, zindelik, iyimserlik, uyum, öznel iyi oluş, psikolojik iyi oluş gibi bir dizi kavram ve kavramlaştırma karşımıza çıkmakta; zaman zaman bu kavramlar bir arada ya da birbirinin yerine kullanılabilmektedir (Dost, 2004). Kişinin iyi oluş halinin birden fazla yordayıcısı olabileceği düşünüldüğünde bu kavramlar arasındaki geçişkenlik ve belirsizlik anlaşılır görünmektedir. Bu nedenle ilerleyen bölümde çalışmanın bağımsız değişkenleri ve öznel iyi oluş arasındaki ilişki incelenirken, yukarıda sıralanan kavramları da içeren geniş spektrumlu bir yaklaşım izlenecek, iyi oluş, psikolojik iyi oluş başlığında yer alan diğer çalışmalara da yer verilecektir.

Öznel iyi oluş kişinin yaşamının çeşitli yönlerine ilişkin bilişsel (yaşam doyumu, evlilik doyumu gibi) ve duyuşsal (olumlu ve olumsuz duygulanımlar) değerlendirmeleri olarak tanımlanmaktadır (Diener, 1984; Diener ve ark., 1997). Kişinin yaşamına ilişkin olumlu bilişsel değerlendirmeye -yaşam doyumuna- sahip olması, hoş olan duyguları hoş olmayana göre daha sık deneyimlemesi kişinin öznel iyi oluşunun yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Yaşamından tatmin olmamak, hoş olmayan duyguların daha sık, hoş olan, olumlu duyguların ise daha seyrek deneyimlenmesi öznel iyi oluşun düşüklüğü olarak değerlendirilmektedir (Diener ve ark., 1997).

Diener ve ark. (1997), öznel iyi oluş çalışmalarının üç ayırıcı özelliği olduğunu belirtirler. Birincisi, sadece umutsuzluk ve depresyon gibi istenmeyen haller değil, bireyler arasındaki farklı iyi oluş düzeyleri önemli kabul edilmektedir. Bu çalışmalar kaygı ve depresyona yol açan faktörlerle ilgili olduğu kadar, kişilerin

mutluluk düzeylerini etkileyen faktörlerle de ilgilidir. İkincisi, öznel iyi oluş kişinin kendi yaşamıyla ilgili içsel değerlendirmesine dayanmaktadır. Dışsal etmenler ne olursa olsun kişinin kendi iyi oluşuna ilişkin inançları, algısı önemlidir. Üçüncü ve son olarak ise, öznel iyi oluş alanı, anlık duygu dalgalanmalarından ziyade uzun dönemli duygu durumuna odaklanır. Anlık mutluluğa yol açan etkenler, uzun dönemli öznel iyi oluşu meydana getiren etkenlerle aynı olmayabilir (Diener ve ark., 1997).

Diener, Suh, Lucas ve Smith'e (1999) göre öznel iyi oluşun ana bileşenleri doyum, hoş olan duygular ve düşük düzeydeki hoş olmayan duygulardır. Öznel iyi oluş, kişilerin duygusal tepkilerini, doyum alanlarını ve yaşam tatminine dair genel yargılarını içeren geniş bir kategoridir. Aşağıdaki tablo, öznel iyi oluşun temel bileşenlerini ve alt bileşenlerini göstermektedir.

Tablo1. Öznel İyi Oluşun Ana Bileşenleri

Hoş Duygulanım	Hoş olmayan Duygulanım	Yaşam Doyumu	Doyum Alanları
Neşe	Suçluluk ve Utanç	Yaşamı değiştirme isteği	İş
Coşku	Üzüntü, keder	Halihazırdaki yaşamdan doyum	Aile
Hoşnutluk	Kaygı ve sıkıntı	Geçmişten doyum	Serbest zaman
Gurur	Öfke	Gelecekte doyum	Sağlık
Şefkat	Stres	Birinci derecede önemli yakınların kişinin yaşamına ilişkin görüşleri	Para Benlik
Mutluluk Coşkunluk	Depresyon Kıskançlık		Kişinin Grubu

Tablo 1: Diener, E., Suh, E., Lucas, E.R., Smith, H.L.:1999, Subjective Well-Being: Three Decades Progress, Psychological Bulletin, 125/2, 276-302.

Diener ve ark. (1999) yukarıdaki tabloda görülen ve öznel iyi oluşu meydana getiren temel yapıların birbirleriyle ilişkili olmakla birlikte birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve her bir yapının başka değişkenlerle ayrı ayrı ilişkili olabileceğini ileri sürerler. Gelecekte yapılacak öznel iyi oluş çalışmalarında öznel iyi oluşun temel bileşenlerinin ayrı ayrı ölçülmesini önermektedirler.

2.2. Öznel İyi Oluşla İlişkili Değişkenler

Öznel iyi oluşu etkilediği düşünülen başlıca etkenler dışsal koşullar, durumlar, demografik (yaş, cinsiyet, ırk, gelir, eğitim, medeni hal) değişkenlerdir. Özellikle Wilson'ın (1967) “koşullar insanların temel ve evrensel ihtiyaçlarını karşılamaya izin verdiği sürece insanlar mutludur” düşüncesine dayanan yukarıdan aşağı kuramları, dışsal etmenleri, demografik değişkenleri iyi oluşun merkezi ve yordayıcı unsuru olarak değerlendirirler (akt. Diener ve ark., 1999). Ancak yapılan erken dönemli araştırmalar demografik değişkenlerin, öznel iyi oluşta varyansın yüzde 20'den daha azını açıkladığını bulgulamışlardır. Örneğin, Campbell, Converse ve Rodgers (1976), kişilerin yaşamlarının 10 alanında (iş, evlilik, aile vb.) doyumlarını değerlendirmelerini istemişlerdir. Bu değerlendirmelerde kişilerin hissiyat ve duygulanımları değil, kendi beklenti ve standartlarına dayanan bilişsel değerlendirmeleri referans alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre yaşam doyumunun %17'si 10 demografik gösterge üzerinden yordanabilmektedir. Yine bir başka araştırmada Andrews ve Whitney (1976), demografik değişkenlerin (yaş, cinsiyet, aile döngüsü aşaması, aile geliri, ırk ve eğitim) tek başlarına ya da bir arada yaşam doyumunun ancak %8'lik varyansını açıkladığını bulgulamışlardır.

Objektif koşullarla mutluluk ilişkisinin incelendiği en çarpıcı araştırma bulgularından biri ise Brickman, Coates ve Janoff-Bulman'a (1978) aittir. Çalışmanın birinci aşamasında piyango kazanmış olan 22 kişi, kontrol grubu ve daha önce mülakat yapılmış olan kaza mağduru felçli 29 kişi geçmiş, gelecek ve bugün mutluluk değerlendirmeleri açısından karşılaştırılmıştır. Piyango kazananların bugün ve gelecek mutluluk değerlendirmelerinde kontrol grubundan daha mutlu olmadıkları ve sıradan olaylardan ise anlamlı bir biçimde daha az oranda haz aldıkları sonucu elde edilmiştir. Felçli kişilerin ise mutluluk değerlendirmelerinde kontrol grubundan daha az mutlu oldukları görülmekle birlikte, gelecek mutluluk değerlendirmeleri açısından kontrol grubu ve piyango kazanmış olanlarla aralarında anlamlı bir farklılık bulgulanmamıştır. Brickman ve ark. (1978) bu sonuçları “uyum düzeyi” kuramıyla açıklamışlardır. Bu yaklaşıma göre, kişilerin geçmiş deneyimleri bir uyum düzeyine yol açmaktadır, kişiler yeni uyarılmalarını bu uyum düzeyi üzerinden anlamlandırmaktadır. Yaşadıkları olaylar geçmiş deneyimlerine dayanarak

oluşturdukları standartları olumlu yönde aşarsa mutluluk olarak deneyimlenebilmektedir ancak yaşanan iyi olaylar devam ederse yeni bir uyum seviyesi oluşmakta ve sonraki olaylar bu standarda göre değerlendirilmektedir. Bu döngüyü açıklamaya çalışan modele hedonik döngü adı verilmiştir (Brickman, Campbell, 1971; Brickman ve ark., 1978). Kısaca özetlenirse, Brickman ve Campbell (1971) kişilerin uyarıcıları algılamadaki öznel farklılığının *“bu girdinin mutlak düzeyiyle ilişkili değil, fakat geçmiş düzeylerle girdi arasındaki farklılığın bir işlevi”* olduğunu ileri sürerler (Brickman ve Campbell, 1971, s.287).

Costa ve McCrae (1980) ise uyum düzeyi kuramının, nesnel koşulların öznel iyi oluş üzerindeki küçük çaplı etkisini açıklayabileceğini, ancak mutluluk açısından gözlenebilir büyük bireysel farklılıkları açıklamakta yetersiz kaldığını iddia ederler. Costa ve McCrae bireylerin öznel iyi oluş düzeylerindeki farkın kişilik eğilimleri tarafından belirlendiğini ileri sürmüşlerdir. Araştırmalar demografik değişkenlerin öznel iyi oluş üzerinde yeterli açıklayıcılığı ortaya koyamadığı oranda, araştırmacılar kişilerin olayları ve koşulları algılamasını etkileyen yapılara, *“yukarıdan aşağı”* alana yüzlerini dönmüşlerdir (Diener ve ark., 1999).

Yukarıdan aşağı modelde kişinin öznel iyi oluş algısını etkileyen en önemli değişkenin kişilik olduğu düşünülmüş ve hangi kişilik özelliklerinin olumlu ve olumsuz duygulanımda daha fazla etkili olduğu araştırılmaya başlanmıştır. Wilson (1967) kişilik özelliği ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen 15 çalışmayı değerlendirerek, duygusal stabilite ve dışadönüklüğün pozitif bir biçimde, nevrotizm eğiliminin ise negatif bir biçimde öznel iyi oluş ile ilişkili olduğu sonucuna varmıştır.

Costa ve McCrae (1980) kişilik özellikleriyle, mutluluk, yaşam doyumu, olumlu ve olumsuz duygulanım arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Kişilik özelliklerini iki faktör yapısıyla, dışadönüklük (girişkenlik, zindelik, hareketlilik, sosyal katılım) ve nevrotizm (kaygı, düşmanlık, dürtüsellik, psikosomatik şikayetler) olarak gruplandırırlarında, nevrotizm ve kaygıyla olumsuz duygulanım arasında çok güçlü bir ilişki olduğu, dışadönüklüğün ise olumlu duygulanımla güçlü bir biçimde ilişkili olduğu sonucunu elde etmişlerdir Yaşam Doyumu, Umutsuzluk, Kişisel Güvenlik Ölçeği gibi ölçeklerle değerlendirdikleri mutluluk ölçümleri arasındaki ilişkilere bakıldığında ise

dışadönüklük ve nevroizmin duygulanım bildirimlerinden bağımsız olarak mutluluk ölçümleriyle tutarlı bir korelasyon gösterdiğini bulgulamışlardır.

Deneve ve Cooper (1998) yapmış oldukları meta analiz incelemesinde, 9 literatür araştırma stratejisi kullanarak 137 ayrı kişilik yapısı ile öznel iyi oluş ilişkisini araştırmışlardır. Bu analiz sonucunda kişiliğin, eşit bir biçimde yaşam doyumunu, mutluluk ve olumlu duygulanımı yordadığını, ancak daha az anlamlı oranda olumsuz duygulanıma etki ettiğini bulgulamışlardır. Kişilik özellikleri beş büyük faktör kuramına göre (Costa ve McCrae, 1985) gruplandırıldığında (dışadönüklük, nevroizm, uyumluluk, deneyime açıklık ve özdisiplin) ise nevroizmin, yaşam doyumunu, mutluluk ve olumsuz duygulanımı güçlü bir biçimde yordadığı görülmüştür. Olumlu duygulanımın ise dışadönüklük ve uyumluluk tarafından yordandığı belirtilmiştir (Deneve ve Cooper, 1998).

Nevroizm ve dışadönüklüğün dışında öznel iyi oluşu güçlü bir biçimde yordadığı düşünülen kişilik özellikleri iyimserlik, denetim odağı ve öz saygıdır. Scheier ve Carver (1985), kimi kişilerin zaman ve bağlamdan bağımsız olarak olaylar karşısında olumlu sonuçlar bekleme eğiliminde olduğu düşüncesine dayanan “iyimserliğe yatkınlık kuramını” geliştirmişlerdir. Scheier ve Carver’e göre iyimserlik, kişilerin etkinliklerini düzenleme gibi önemli etkileri ve davranışsal sonuçları ve aynı zamanda sağlıkla ilişkisi olan sabit bir kişilik özelliğidir. Eğer kişiler olumlu sonuçlar bekleme eğilimindeyse, önlerine koydukları hedefler doğrultusunda çaba sarf etmekte, eğer kötümser bir eğilim içindeyse aynı çabayı göstermemektedir. İyimserlerin sahip olduğu bu tür davranış örüntüsü kötümserlerle karşılaştırıldığında hedefler açısından daha başarılı sonuçlara yol açmaktadır. İyimserliğin öznel iyi oluşla olumlu yönde ilişkili olduğunu ortaya koyan birçok araştırma bulunmaktadır (Diener ve ark., 1999).

Öznel iyi oluşla ilişkili olduğu düşünülen bir başka kişilik özelliği içsel denetim odağıdır. İçsel denetim odağı kişilerin, olayların ve davranışların sonuçlarını değerlendirirken dışsal nedenler yerine, kişinin kendine yükleme eğiliminde olması anlamına gelmektedir. Araştırmalar, içsel denetim odağı yüksekliğinin olumlu duygu durum, yüksek yaşam doyumunu ve gelişmiş performans ile ilişkili olduğunu; içsel denetim odağı düşüklüğünün ise zayıf performans ve olumsuz duygulanımla ilişkili olduğunu göstermektedir (Dost, 2004).

Öznel iyi oluşla ilişkili olduğu ileri sürülen bir başka kişilik özelliği ise yukarıda belirtildiği gibi öz saygıdır (Wilson, 1967). Batı toplumlarında yapılan araştırmalarda öz saygı ile öznel iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiş olmakla birlikte Diener ve Diener (1995) yaptıkları araştırmada bu sonucun evrensel olmadığını ortaya koymuşlardır. Öz saygı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi inceledikleri kültürlerarası araştırmada iki yapı arasındaki korelasyonun toplulukçu toplumlarda düşük olduğunu bulgulamışlardır. Kwan, Bond ve Singelis (1997), bu kültürlerarası farkı açıklamak için “ilişki uyumu” (harmony of relationships) yapısını ileri sürmüşlerdir. Yaşam doyumu, öz saygı ve ilişki uyumu arasındaki ilişkileri Amerikalı ve Hong Konglu toplam 378 üniversite öğrencisi üzerinde inceledikleri araştırmada, Amerikalı üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu üzerinde öz saygının, ilişki uyumundan daha güçlü bir yordayıcı olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Öte yandan, Hong Konglu üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu yordama açısından hem ilişki uyumu hem de özsaygı eşit oranda etkilidir. Her ne kadar Hong Konglu üniversite öğrencileri üzerinde bu durum tam olarak ortaya konamamış olsa da; Kwan ve ark.(1997), kişiler arası ilişki uyumunun kişisel değerin üzerinde tutulduğu toplulukçu toplumlarda ilişki uyumunun öz saygıya oranla daha güçlü bir yordayıcı değişken olabileceği iddiasında bulunmuşlardır.

Öznel iyi oluş ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri kültürler arası düzlemde ele alan bir başka araştırma ise Schimmack, Oishi, Radhakrishnan, Dzokoto ve Ahadi'ye (2002) aittir. Araştırmalarında, öznel iyi oluşun duygulanım (hoş olan ve hoş olmayan duygular arasındaki hedonik denge) ve bilişsel (yaşam doyumu) bileşenlerini yordamada kişilik ve kültürel faktörlerin etkileşimini incelemişlerdir. İki bireyci (ABD ve Almanya) ve üç toplulukçu (Japonya, Meksika ve Gana) kültürden gelen katılımcılardan elde edilen hedonik denge, yaşam doyumu dışadönüklük ve nevrozizm ölçümleri sonucunda, dışadönüklük ve nevrozizmin tüm kültürlerde hedonik dengeyi etkilediği ve hedonik dengenin ise toplulukçu kültürlerden daha fazla bireyci kültürlerde yaşam doyumunu güçlü bir biçimde yordadığı görülmüştür. Dışa dönüklük ve nevrozizmin yaşam doyumu üzerindeki etkisi büyük ölçüde hedonik denge aracılığıyla gerçekleşmektedir. Schimmack ve ark. kişiliğin, öznel iyi oluşun duygulanım bileşeni üzerindeki etkisinin kültürler

arasında ortak olduğunu ancak bilişsel bileşeni (yaşam doyumu) üzerindeki etkisinin kültür tarafından düzenlendiğini ileri sürmüşlerdir.

2.3. Öznel İyi Oluş Ölçümleri

Öznel iyi oluşun yukarıda da belirtildiği gibi bilişsel ve duygulanım olmak üzere iki bileşeni olduğu genel kabul görmüştür. Öznel iyi oluş ölçümlerinde olağan yöntem ise öz bildirim anketleri aracılığıyla, katılımcıların yaşam doyumu değerlendirmelerini, hoş olan duygulanım sıklığı ya da hoş olmayan duygu sıklığını ölçmektir (Diener ve ark., 1997). Andrews ve Robinson (1991), öznel iyi oluşun iki bileşenini ayırmanın, kafa karıştırıcı olabilecek verileri anlamlandırmaya yardım edeceğini ileri sürerler. Örneğin, genç yetişkinlerle daha yaşlı yetişkinlerin genel öznel iyi oluş ölçümlerine bakıldığında sıklıkla mutluluğun yaşlandıkça azaldığı, yaşam doyumunun ise arttığını gösteren ölçümler elde edilmiştir (ör. Campbell ve ark., 1976). Andrews ve Robinson’a (1991, s.63) göre, bilişsel ve duyuşsal kavramsal çerçeve, yaşamı bir bütün olarak kabul eden bilişsel değerlendirmelerin artarken, olumlu duygulanımın azalabileceğini ileri sürmemizi mümkün kılar. Öznel iyi oluşu ölçmeye yönelik geliştirilen öz bildirim ölçekleri genellikle birbirleriyle ilişkili ve farklı yöntemdeki ölçümlerle yakınsaktır. Ancak, öz bildirim ölçümlerinin potansiyel eksik yönleri (katılımcıların yanlılığı, bellek yanlılığı ve savunmacılık) nedeniyle araştırmacılar öz bildirim ölçekleri dışında farklı yöntemler –örneğin gülümseme sıklığı, negatif olaylara karşı olumlu olayları hatırlama becerisi, aile üyeleri ve yakınlarının bildirimleri gibi- geliştirmeye çalışmışlardır (Diener ve ark., 1997).

Öznel iyi oluş ölçümlerine ilişkin bir başka önemli başlık ise geçmişe ait hafızaya dayalı genel öznel iyi oluş bildirimleriyle anlık iyi oluş değerlendirmeleri arasındaki ayırımdır. Genel öznel iyi oluş değerlendirmeleriyle, anlık tesadüfi iyi oluş ölçümlerinin birbirleriyle örtüşmeyebildiği görülmektedir. Diener ve ark. (1997) genel ve anlık ölçümlerin birbirleriyle ilişkili ancak birbirleriyle aynı olmadığını dile getirirler. Öznel iyi oluşun anlık ve genel iki türü arasındaki fark yüksektir çünkü anlık duygulanımlar genel değerlendirmelere tercüme edildiğinde “yanlılık” ortaya çıkabilmektedir. Genel yargılar istendiğinde anlık duygu durum doğrudan bir biçimde yansımamakta, örneğin kişiler bir olayla ilgili genel değerlendirmelerde

bulunduklarında çoğunlukla olayın doruk anı ya da nasıl bittiği üzerinde durmaktadır. Fredrickson ve Kahneman'ın (1993) doruk/bitiş kuralı olarak tanımladığı bu duruma göre insanlar sıklıkla bir olay olumlu bir biçimde sonuçlandıysa olayı olumlu olarak hatırlama eğilimindedirler (akt. Diener ve ark., 1997, s.30).

2.3.1. Psikolojik İyi Oluş

Araştırmalar, öznel iyi oluş ölçümlerinde genel yaşam doyumu, olumlu ve olumsuz duygulanım ölçümlerine odaklanırken; Ryff (1989), öznel iyi oluş ölçümlerinin psikolojik iyi oluşu tanımlamak için yeterli olmadığı gerekçesiyle eleştirir. Ryff var olan öznel iyi oluş literatürünün kuramsal altyapıdan yoksun olduğunu ileri sürer ve geliştirilen ampirik ölçüm araçlarının başka amaçlarla geliştirildiğini ve olumlu işleyişin dayanakları olarak kullanılmaya başlandığını dile getirir (Ryff, 1989; Ryff ve Keyes, 1995). Örneğin, Bradburn'ün klasik çalışmasının (1969) temel amacı iyi oluşu açıklamak değildir, bağımsız bir boyut olarak ortaya çıkan olumlu ve olumsuz duygulanım, çalışmanın tesadüfi sonucudur. Benzer bir biçimde, yaşam doyumu ölçümleri de iyi oluşu açıklamaktan ziyade pratik amaçlarla geliştirilmiştir. Aynı zamanda yaşam kalitesi araştırmaları da net bir kavramsal temele değil, veriye dayalı olarak tanımlanmıştır (akt. Ryff ve Keyes, 1995, s.719).

Öte yandan, Ryff'a (1989) göre psikolojik iyi oluşa temel oluşturabilecek olumlu işleyişi tanımlayan farklı perspektifler söz konusudur. Maslow'un (1968) "kendini gerçekleştirme" kavramı, Rogers'ın (1961) "tam anlamıyla işleyen kişi" yaklaşımı, Jung'un (1933) "birey olma" formülasyonu ve Allport'un (1961) "olgunluk" kavramı Ryff'ın kendi çalışmasında özetlediği ve yararlandığı yaklaşımlardır. Aynı zamanda yaşam boyu gelişim perspektifine dayanan ve iyi oluşu tanımlayan kuramsal girişimler; Erikson'un (1959) psikososyal gelişim evreleri modeli, Buhler'in (1935; Buhler ve Massarik,1968) "yaşamın tamamlanması yönünde işleyen temel yaşam eğilimleri" kuramı, Neugarten'ın (1968,1973) "yaşlılık ve yetişkinlikteki kişilik değişimleri" tanımlaması ve Jahoda'nın (1958) hastalığın yokluğu yerine, olumlu ruh sağlığını tanımlama girişimleri Ryff'ın çalışmasının kuramsal alt yapısını oluşturan perspektiflerdir (akt. Ryff, 1989, s.1070).

Ryff (1989), olumlu psikolojik işleyişi farklı açılardan ele alan bu kuramsal çabaları sentezleyerek, altı alt boyuttan oluşan ve psikolojik iyi oluşu ölçme amacı taşıyan bir ölçek geliştirmiştir. Çalışmasında pozitif işleyişin alt boyutlarını “kendini kabul”, “başkalarıyla olumlu ilişkiler”, “özerklik”, “çevre hakimiyeti”, “yaşam amacı” ve “kişisel gelişim” olarak operasyonelleştirmiştir. Dost’a (2004) göre, Ryff’in Psikolojik İyi Oluş Ölçeği, batı kişilik kuramcılarını birleştiren kapsamlı kuramsal yaklaşımıyla ve bu çalışmada kültürel değerler ve varsayımlara dikkat edilmiş olmasıyla diğer iyi oluş kuramlarından ayrılır. Yerli ve yabancı literatürde psikolojik iyi oluş değişkenleri ölçümünde sıklıkla Ryff’in (1989) geliştirmiş olduğu ölçeğin kullanılmış olduğu görülmektedir. İlerleyen bölümde bu çalışmalara da yer verilecektir.

Bu araştırmada öznel iyi oluş ölçümleri için gerek Türkiye normlarına uygun olması, gerek üniversite öğrencilerine yönelik olması, gerekse çeşitli öznel iyi oluş kuramlarını kapsamaması nedeniyle Dost’un (2004) geliştirmiş olduğu Öznel İyi Oluş Ölçeği kullanılmıştır. Bir sonraki bölümde baba katılımı ve öznel iyi oluş ilişkisini inceleyen araştırmalar ele alınacaktır.

2.4. Baba Katılımı ve Öznel İyi Oluş Araştırmaları

Literatürde baba katılımı ölçümlerinin iyi oluş değişkenleriyle ilişkisinin incelendiği çeşitli araştırmalar mevcuttur. Araştırmalarda baba katılımı ve iyi oluş değişkenlerini ölçmek amacıyla farklı ölçüm araçları kullanılmıştır. Bazı araştırmalarda sadece baba katılımı değerlendirilirken, bazı araştırmalarda anne ve baba katılımı ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Ergenlerin psikolojik iyi oluşuyla anne ve baba katılım ilişkisinin incelendiği bir araştırma Flouri ve Buchanan’a (2003) aittir.

Flouri ve Buchanan (2003), 14-18 yaş aralığındaki 2722 ergen üzerinde yaptıkları araştırmada babaya ait katılımın, anne katılımının risk ve koruyucu etkileri kontrol edildikten sonra ergenin düşük düzeydeki iyi oluş haline karşı koruyucu olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırmada ergenin yaşı, sosyal ekonomik durum, cinsiyet, aile yapısı kontrol değişkenleri olarak değerlendirilmiştir. İyi oluş ölçümleri tek maddeli, üçlü likert olan “mutluluk” ve “depresyon hisleri” ölçekleriyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ne kadar sıklıkla kendilerini mutlu ve güvenli hissettikleri ve hayatlarında hiç depresif hissedip hissetmedikleri

sorulmuştur. Baba ve anne katılım algısı ise Flouri ve Buchanan (2002) tarafından geliştirilen 4 maddeli ve 3'lü likert tipi ölçekle ölçülmüştür. Katılımcılara hangi ölçüde anne ve babalarının onlarla vakit geçirdikleri, endişeleri hakkında onlarla konuştukları, okul çalışmalarlarıyla ilgilendikleri ve gelecek planlarıyla ilgili yardım ettikleri sorulmuştur. Araştırma bulguları anne ve baba katılımının birbirinden bağımsız olarak ve anlamlı bir biçimde ergenin mutluluğuna katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, kimi araştırmalarda baba katılımının erkek çocuklar için daha önemli olduğuna dair elde edilen bulgular bu araştırmada doğrulanmamış, baba katılımı ve mutluluk ilişkisinde cinsiyetler arası bir fark elde edilmemiştir. Boşanmış aile yapısına bakıldığında ise aile birliğinin bozulmasının baba katılımı ve çocuğun mutluluğu arasındaki ilişkiyi zayıflattığına ilişkin bir sonuç elde edilmemiştir. Babanın katılımının ancak annenin katılımı düşük olduğunda çocuğun mutluluğuyla güçlü bir şekilde ilişkili olacağına dair herhangi bir kanıt bulunmamıştır. Elde edilen bulgular ışığında anne katılımı kontrol değişkeni olarak değerlendirildiğinde, baba katılımının çocuğun mutlulukla ilişkisinde daha güçlü bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Flouri ve Buchanan, 2003).

Babanın ergenlerin psikolojik iyi oluşuna özgün katkısını ortaya koyan bir başka araştırma ise Videon'a (2005) aittir. Ergen Sağlığı Ulusal Boylamsal Araştırma verilerinden (The National Longitudinal Study of Adolescent Health) yararlanılan çalışmada 7. sınıftan 12. sınıfa kadar kız ve erkek toplam 6512 ergenin anne ve baba ilişkileri ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkiler üç yıllık periyotta incelenmiştir. Geçmiş araştırma sonuçlarına dayanılarak, ergenlik döneminde kız çocuklarının anneleriyle, erkeklerin ise babalarıyla daha yakın ilişkiler geliştirdikleri iddiası bu araştırmada test edilmiştir. Araştırmada erkeklerin kızlara göre ebeveynleriyle ilişkide daha yüksek oranda doyum bildirdikleri görülmüştür. Ergenlerin anne ve babayla olan ilişkisinin psikolojik iyi oluşuna etkisine bakıldığında hem anne hem de babayla kurulan ilişkinin kız ve erkek ergenlerin psikolojik iyi oluşuna etki ettiği sonucuna varılmıştır. Çalışmada aynı zamanda anne babayla ilişkide yaşanan değişimin ergenlerin psikolojik iyi oluşuna etkisi araştırılmıştır. Baba ergen arasındaki ilişkide artan doyumun depresif semptomların azalmasıyla anlamlı oranda ilişkili olduğu görülmüştür. Öte yandan doyumun azalması depresif semptomların artmasına neden olmuştur. Ergenin

babayla ilişkisinde yaşadığı doyumdaki değişim anne ergen ilişkisindeki değişim kontrol edildikten sonra bile anlamlı etki göstermeye devam etmektedir. Bu sonuçlardan hareketle, babanın ergenin psikolojik iyi oluşunda anneden bağımsız olarak etkide bulunduğu ileri sürülmüştür (Videon, 2005).

2.4.1. Baba Katılım Algısı ve İyi Oluş İlişkisini İnceleyen Retrospektif Çalışmalar

Daha önce de belirtildiği gibi baba katılımı çalışmalarında özellikle küçük yaş gruplarıyla çalışıldığında baba katılımı sıklıkla anne ve babanın öz bildirimleri üzerinden değerlendirilmektedir. Bunun yanında çocukla ilişkili gelişimsel faydaları tartışırken, baba katılımını çocuğun bakış açısından değerlendirmenin önemini vurgulayan çalışmalar da söz konusudur (Rohner ve Veneziano, 2001; Finley ve Schwartz, 2004). Çocuğun iyi oluşunu merkeze alan bu yaklaşımlar, daha çok geçmişe dönük olarak baba katılım algısını ölçmüşlerdir. Fenomenolojik yaklaşımdan temellenen bu çalışmalarda amaçlanan gerçeğin ne olduğundan çok çocuğun nasıl algıladığını açığa çıkarmaktır. Bu araştırmalar gerçek durum farklı olsa bile eğer çocuk olumlu bir algıya sahipse, bu algının psikososyal gelişimine, iyi oluşuna olumlu yönde yansıtacağı varsayımı üzerine kuruludur (Finley ve Schwartz, 2004).

Anne baba katılım algısını ölçmeyi hedefleyen retrospektif araştırmalarda bir başka hakim olan yön, ergenleri ve genç yetişkinleri kapsamasıdır. Psikoloji literatüründe çoğunlukla erken yaştaki çocuğun gelişiminde ebeveyn çocuk ilişkisine odaklanıldığı, ergenlik dönemindeyse ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliğine yönelik görece az sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Ergenlik döneminde akranlar ve karşı cinsle ilişkilerin ergenlik yıllarında artan derecede önem kazanmasına rağmen, araştırmacılar aile çocuk ilişkisinin ergenlerin iyi oluşu açısından temel önemini yitirmediğini öne sürmektedirler (Videon, 2005). Aynı zamanda bu araştırmalarda ergenlik döneminde ebeveynle çocuk arasında geliştirilen duygusal ilişkinin etkilerinin geçici değil, yetişkinlikteki iyi oluşu etkileyen uzun dönemli bir seyir izlediği ortaya konmuştur (Finley ve Schwartz, 2010; Wan Vel, Linssen ve Abma, 2000).

Baba katılım algısıyla psikolojik iyi oluş ilişkisini genç yetişkin kadınlar

üzerinde inceleyen bir araştırma Allgood, Beckert ve Peterson'a (2012) aittir. Araştırmanın örneklemini 18-21 yaş aralığındaki ergenliğini babalarıyla birlikte geçirmiş 99 bekar kadın oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı baba katılımının doğrudan temas, erişilebilirlik ve sorumluluk bileşenlerini kız çocuklarının özsaygı, yaşam tatmini ve psikolojik huzursuzluk değişkenleri bağlamında incelemektir. Baba katılım algısı ölçümleri 9 maddeden oluşan, babanın daha çok duygusal yakınlığını ölçmeyi amaçlayan Baba Katılım Ölçeği (BKÖ; Finley, 1998) ve 20 maddeden oluşan, hayatın çeşitli yönlerinde baba katılımını ölçmeyi amaçlayan Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeğinden (Finley ve Schwartz, 2004) ve bu ölçeğin alt boyutlarından yararlanılmıştır. Araştırmada, her iki ölçeğin toplam puanları ve Araçsal (instrumental), Duygusal Destekleyici (expressive) ve Yol Gösterici (mentoring/advising) alt boyutları ile psikolojik iyi oluş değişkenleri arasındaki korelasyonlar değerlendirilmiştir. Öz saygı toplam puanları (Rosenberg Öz Saygı Ölçeği; Rosenberg, 1965) ve baba katılım algısı toplam puanları karşılaştırıldığında, araştırmada varsayıldığı gibi varyansın %14'ünü açıklayan pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Alt boyutlardan elde edilen puanlarla öz saygı ilişkisine bakıldığında ise yine varsayıldığı gibi pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Araştırma bulgularına dayanarak özellikle, babanın ergenlikte duygusal destekleyici katılımının yüksek olmasının beliren yetişkinlik çağındaki kız çocuklarının öz saygısı için önemli olduğu ileri sürülmüştür. Baba katılım algısı ve yaşam doyumu ilişkisi değerlendirildiğinde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Yaşam doyumu ölçümü ve Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı toplam puanları korelasyonunda kısmen olumlu yönde ilişkiler bulgulanmıştır. Ancak, alt boyutlar ve yaşam doyumu ölçümü korelasyon katsayısı varyasyon düzeyi değerlendirildiğinde daha ilginç bulgular elde edilmiştir. Araçsal/Yol gösterici Katılım için zayıf pozitif yönde ilişki bulgulanırken, Duygusal Destekleyici Katılım için orta ve güçlü pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuçlardan hareketle beliren yetişkinlik çağındaki kız çocuklarının yaşam doyumu için babanın duygusal destekleyici davranışlarının önemli olabileceği ileri sürülmüştür. Aynı zamanda elde edilen bulgular kız çocuklarının babayla olan duygusal yakınlık algısının onların yaşam doyumuyla güçlü bir biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Allgood ve ark., 2012).

Öznel iyi oluş ile baba katılım algısı arasındaki ilişkiyi farklı aile yapıları için inceleyen çalışmalar da söz konusudur. Finley ve Schwartz (2007), etnik çeşitliliğe sahip ve farklı aile yapılarına mensup 1989 genç yetişkinden oluşan örnekleme, özellikle boşanmış ailelerde arzu edilen baba katılım algısı ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkileri incelerler. Bu çalışma bulguları, mevcut baba katılım algısının öznel iyi oluşla ilişkili olmasının, bir arada olan ailelerin çocuklarında görüldüğünü, öte yandan arzu edilen baba katılım algısıyla öznel iyi oluşun ise boşanmış ailelerdeki çocuklar için ilişkili olduğunu ortaya koyar. Mevcut katılım algısı ile arzu edilen katılım algısı arasında, her iki aile yapısı içinde negatif yönde ilişki olduğu bulgulanırken, bu ilişkinin boşanmış aile yapıları için daha güçlü oranda olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada, boşanmış aile yapılarından gelen katılımcıların elde ettikleri katılımdan daha fazlasını, özellikle babaların araçsal katılımını arzu ettikleri sonucuna varılmıştır. Ailesi bir arada olan katılımcılarda mevcut baba katılım algısı için cinsiyet farkına rastlanmazken, ailesi boşanmış genç kadın katılımcıların erkeklerden daha fazla oranda duygusal destekleyici katılım arzu ettikleri sonucu elde edilmiştir.

2.4.2. Farklı Etnik ve Kültürel yapılarda Baba Katılım Algısı ve Öznel İyi Oluş İlişkisi

Baba katılımı ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkileri inceleyen farklı etnik kültürü örneklem olarak ele alan bir çalışma Williams'a (2013) aittir. Williams, baba çalışmalarının örnekleminin çoğunlukla orta sınıf beyaz Avrupalı/Amerikalılardan oluştuğunu ve Afrika kökenli Amerikalı aileler üzerine yapılan çalışmaların ise yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Williams, Afrika Amerikan kökenli ailelerde söz konusu olabilecek farklı baba katılım modelleri varsayımıyla, biyolojik baba ve sosyal babanın⁴, aynı zamanda aile yapısının çocuğun baba katılım algısına etkisini ve öznel iyi oluşu ile ilişkisini incelemiştir.

Bu çalışmanın örneklemini Amerika'nın güneyinde yer alan tarihsel olarak siyah kökenli üniversitenin psikolojik araştırma havuzu ve üç Afrika kökenli Amerikalı berber dükkanı oluşturmuştur. Bu topluluk temelli berber dükkanlarının

⁴ Sosyal baba kategorisi, anneyle romantik ilişkisi olsun ya da olmasın biyolojik baba dışında çocuğun yaşamında babalık rollerini üstlenen evlat edinen baba, üvey baba, amca, büyük baba vb. yerine kullanılmaktadır (Williams, 2013)

seçilmesinin nedeni, berber dükkanlarının Afrika kökenli siyahi nüfusun, özellikle erkeklerin özgürce kendilerini ifade ettikleri bir kültürel çevreyi oluşturmasıdır (Williams, 2013). Çalışmanın örneklemi 18-50 yaş aralığında, %95.6'sı Afrika kökenli siyah Amerikalı ve %60.6'sı kadın olan 180 kişiden meydana gelmiştir. Katılımcılardan hayatlarına en büyük etkiye bulunan baba figürünü tanımlamaları ve baba figürünün anneyle süregiden romantik ilişkisinin olup olmadığını ve evde birlikte yaşayıp yaşamadığını bildirmeleri istenmiştir. Katılımcıların baba katılımı algısı ölçümü ÇEBKA ölçekleriyle (Finley ve Schwartz, 2004) öznel iyi oluş ölçümü ise Ryff Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (Ryff Scales of Psychological Well being; Ryff and Keyes, 1995) ile gerçekleştirilmiştir.

Çoklu varyans analizi sonucunda, babanın biyolojik olup olmaması ve çocuğuyla evde birlikte yaşayıp yaşamamasıyla çocuğun öznel iyi oluşu arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bu durum, baba biyolojik ya da “sosyal baba” olsun çocuğun öznel iyi oluşunun gerçekleşebileceği olarak yorumlanmıştır. Aynı zamanda, bir farka rastlanmamasının Ryff Öznel İyi Oluş ölçeğinin etnik farklar baz alınarak standardize edilmemiş olmasından kaynaklanabileceği de ileri sürülmüştür. (Williams, 2013). Öte yandan, babanın biyolojik ya da “sosyal baba” olması ile çocuğun baba katılım algısı arasında anlamlı bir fark elde edilmiştir. Biyolojik baba, baba katılımı temel alındığında çocuğun öznel iyi oluşu üzerinde daha fazla etkiye sahiptir. Araştırmanın bulguları ışığında biyolojik babaların ve çocukla birlikte ikamet eden babaların çocuğun yaşamına daha fazla katıldığı ve dolayısıyla mutluluğuna daha fazla etkiye bulunduğu sonucuna varılmıştır (Williams, 2013).

Kume (2015) baba katılım algısı ile psikolojik iyi oluş ilişkisini kültürler arası bir bağlamda incelemiştir. Japonya'daki üniversite öğrencileri (n=205) ve Amerika'daki (n=244) üniversite öğrencilerinden oluşan bir toplam üzerinde yürüttüğü araştırmada öğrencilerin baba katılım algısı ile yaşam doyumu, öz saygı ve stres algısı değişkenleri arasındaki ilişkileri karşılaştırmıştır. Bu araştırmada da babanın duygusal düzeyde yakınlığını ölçmek amacıyla Baba Katılım ölçeği (Finley, 1998) ve babanın katılım algısını ölçmek amacıyla Finley ve Schwartz tarafından geliştirilmiş olan ölçekler (ÇEBKA, 2004) kullanılmıştır. Bu ölçümler sonucunda, Japon üniversite öğrencilerinin duygusal yakınlık ve baba katılım algısının

yüksekliğiyle yaşam doyumlarının yüksekliği arasında anlamlı bir fark görülürken, stres algısı ve öz saygı değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır.

Kume (2015), stres algısının duygusal yakınlık ve baba katılım algısından etkilenmemesinin nedeninin, Japonya'da babaların çocukların bakımına yeterince katılmamasıyla ilişkili olabileceğini ileri sürmüştür. Aynı zamanda Japon babaların etkili çocuk bakımına dair eğitim ve bilgileri olmadığı gibi onlara babalık hakkında rol model olabilecek babaları da yoktur. Kume bu gerekçelere ek olarak, araştırmaya katılan Japon katılımcıların Amerikalı katılımcılara göre babalık hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını ve Japon katılımcıların geçmişe dönük baba katılım algısının abartılmış olabileceğini dile getirmiştir. Eğer babanın çocuğun bakımına katılımı az da olsa varsa Japon katılımcıların bunu Amerikalı katılımcılara göre daha yüksek düzeyde algılamış olabileceği ileri sürülmüştür. Öte yandan araştırmada baba katılım algısının yüksekliğinin yaşam doyumunun yüksekliğini etkilemesi, Japonya'da babanın çocuğun bakımına katılımının onun psikolojik sağlığı üzerinde açık ve net bir şekilde etkili olduğu biçiminde yorumlanmıştır. Bu çalışmada Amerikalı katılımcılar için ise varsayıldığı gibi psikolojik iyi oluş değişkenlerinin hepsiyle (yaşam doyumu, öz saygı ve stres algısı) baba katılım algısı arasında anlamlı bir fark görülmüştür (Kume, 2015).

Baba katılım algısı ile öznel iyi oluş ilişkisini beyaz Avrupalı örneklem dışında inceleyen bir başka araştırma ise Yap ve Baharudin'e (2015) aittir. Bu çalışmanın amacı akademik öz yeterlilik, sosyal öz yeterlilik ve duygusal öz yeterliliğin ebeveyn katılımı (anne ve baba katılım) ve öznel iyi oluş (olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumu) arasındaki ilişkilerde aracı etkisini incelemektir. Araştırma, Malezya'da 14 devlet lisesinden 14-17 yaş aralığında 802 lise öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada oluşturulan çoklu aracı model analizi, akademik öz yeterliliğin ve sosyal öz yeterliliğin ebeveyn katılım ve olumlu duygulanım arasındaki ilişkide özgün bir aracı role sahip olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada, anlamlı toplam dolaylı etkiler baba katılımının ergenin akademik, sosyal ve duygusal öz yeterliliğine yararlı sonuçları olabildiğini göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre, bu etkiler öz yeterlilik inancını harekete geçirmekte, birbirlerini etkilemekte ve hep birlikte ergenin iyi oluşuna katkı sağlamaktadır. Bu çalışma aynı zamanda baba katılımının ergenlerin olumlu gelişimi

üzerinde anne katılımı kadar önemli bir etkiye sahip olduğunu ileri sürmektedir (Yap ve Baharudin, 2015).

2.4.3. Baba Katılımı ve Öznel İyi Oluş İlişkisini İnceleyen Ülkemizdeki Çalışmalar

Bu araştırma kapsamında yapılan literatür taraması sonucunda yerel literatürde doğrudan baba katılım algısı ile öznel iyi oluş ilişkisini inceleyen araştırmalara rastlanmamıştır. Ancak, baba katılımı, anne ve baba ebeveyn uygulamaları, anne ve baba tutumu ile çeşitli psikolojik iyi oluş değişkenleri arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar olduğu görülmüştür.

Erbahar (2014), Türkiye’deki kentlerde yaşayan beliren yetişkinlik dönemindeki kadınların anne ve baba ebeveynlik uygulamalarına dair algıları ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Araştırma örneklemini 19-25 yaş aralığındaki 302 üniversite öğrencisi ve mezunu, beliren yetişkinlik dönemindeki kadından oluşmaktadır. Öznel iyi oluşun göstergeleri olarak mutluluk, iyimserlik ve zindelik değişkenleri değerlendirilmiştir. Algılanan ebeveyn uygulamalarını (katılım, özerklik desteği ve yakınlık) ölçmek için anne baba algısı ölçeği kullanılmıştır. Anne-baba uygulamaları öz belirlenim teorisi perspektifi temel alınarak ele alınmıştır. Yapılan çoklu hiyerarşik regresyon analizi ve pearson korelasyon sonuçlarına göre algılanan ebeveyn uygulamalarıyla beliren yetişkinlik dönemindeki kadınların öznel iyi oluşları arasında kısmi anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Beliren yetişkin dönemindeki kadınlar annelerini babalarından daha fazla şekilde kendileriyle ilgili ve özerkliklerini destekleyici olarak algılamaktadırlar. Öte yandan, anne ve baba yakınlık algısının eşit olduğu görülmektedir. Araştırmada anne özerklik desteği ve baba yakınlığının beliren yetişkinlik dönemindeki kadınların mutluluğu ve doyumu için daha fazla yordayıcı olduğu sonucuna varılmıştır (Erbahar, 2014).

Bir başka araştırmada ise anne baba tutumları ile öznel iyi oluş ilişkisi ele alınmıştır. Özkan (2014), Karabük Safranbolu ilçesinde rastlantısal olarak seçilmiş üç ortaokulda 659 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırmada “Anne Baba Tutum Ölçeği” (Yılmaz, 2000) ve “Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği” (Eryılmaz, 2009) kullanarak şu sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmada üç anne baba tutumu ile (otoriter, demokratik, ihmalkar) öznel iyi oluş arasındaki ilişkide cinsiyet farkına

rastlanmamıştır. Ancak ebeveynlerini otoriter olarak algılayan ergenlerin yaşam doyumu ve öznel iyi oluş puanlarının cinsiyetler arasında farklılaştığı saptanmıştır. Anne babasını otoriter algılayan erkek ergenlerin yaşam doyumu ve öznel iyi oluşlarının kız ergenlerle karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışmada aynı zamanda ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarına göre öznel iyi oluş düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Anne babasını demokratik ve hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri, anne babasını ihmalkâr ve otoriter olarak algılayan ergenlerden daha yüksektir (Özkan, 2014).

Anne baba katılımının ergen ruh sağlığı üzerindeki etkilerini araştıran bir çalışma ise Kuzucu ve Özdemir'e (2013) aittir. Araştırmanın örneklemini 15-17 yaş aralığında 4 ayrı liseden 401 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Baba katılım ölçümlerinde babanın duygusal yakınlığını ölçme amacı taşıyan ve Finley tarafından 1998 yılında geliştirilen ölçüm aracı (Nurturant Fathering Scale, NFS) kullanılmıştır. Bu çalışmada aynı zamanda bu ölçek Baba Katılım Ölçeği olarak Türkçeye uyarlanmıştır. Ruh sağlığı değişkenlerini, ergen saldırganlığı, depresyon, yaşam doyumu ve benlik saygısı oluşturmaktadır. Anne baba katılımının bu değişkenler üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçlarında anne baba katılımının artışının benlik saygısı ve ergen yaşam doyumundaki artışa, depresyon ve saldırgan davranışlarda ise düşüşe eşlik ettiği görülmüştür. Anne ve baba katılımı algısı olumlu (yaşam doyumu, benlik saygısı) ve olumsuz (saldırgan davranışlar ve depresyon) ruh sağlığı değişkenlerini birbirinden bağımsız olarak yordamakla birlikte, baba katılım algısının bu değişkenlerdeki varyansı açıklama oranının anne katılımından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle baba katılımının ergenlerin psikolojik iyi oluşu üzerinde daha fazla etkisi olduğu ileri sürülmüştür (Kuzucu ve Özdemir, 2013).

Baba katılım algısının anne red ve baba red algısıyla birlikte, psikolojik uyum ve depresyon değişkenleriyle ilişkisinin incelendiği bir başka araştırma ise Avaz'a (2011) aittir. Araştırma örneklemini 19-26 yaş aralığındaki kadın üniversite öğrencilerinden oluşturmaktadır. Avaz'a ait çalışmada, baba katılım algısı ölçümleri için Finley ve Schwartz (2004) tarafından geliştirilmiş ve Türkçeye Erkman (2009) tarafından Baba İlgisi Ölçeği olarak uyarlanmış ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeğin

faktör analizleri gerçekleştirilmemiş, alt boyutlara bakılmamış sadece toplam puanlar değerlendirilmiştir. Araştırmada genç kadınların anne red ve baba red algısının onların depresyon ve psikolojik uyumuyla ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Ancak bu araştırmada baba katılım algısının genç yetişkin kadınların psikolojik uyumu ve depresyonuyla ilişkisi bulgulanmamıştır (Avaz, 2011).

Yukarıda da belirtildiği gibi ülkemizdeki çalışmalarda baba katılım algısı ve çeşitli psikolojik iyi oluş ve uyum değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmekle birlikte üniversite öğrencilerinin baba katılım algısıyla öznel iyi oluşu arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Baba katılımı çalışmaları ise dünyada ve ülkemizde çoğunlukla küçük yaş çocuklarına sahip babaların kendi babalık uygulamalarını değerlendirdikleri araştırmalara dayanmaktadır. Bu araştırmada babanın katılımından doğrudan etkilenen olarak “çocuğun” gözünden babasının katılımını ne yönde algıladığı ve bunun öznel iyi oluşuyla ilişkisinin ne olduğu sorularına yanıt aranmıştır. Mevcut çalışma bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN AMACI VE PROBLEMLERİ:

Bu araştırmanın öncelikli amacı, üniversite öğrencilerinin baba katılım algısı ile öznel iyi oluşu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi ve baba katılım algısının öznel iyi oluşu yordayıp yordamadığı sorusunun yanıtlanmasıdır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için Finley ve Schwartz (2004) tarafından geliştirilen Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut ve Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeklerinin Türkçe'ye uyarlanarak geçerlilik ve güvenirliliği test edilmiştir. Bu araştırmanın bir diğer amacı ise mevcut ve arzu edilen baba katılım algısı arasındaki ilişkileri incelemektir. Son olarak, bu çalışmada baba katılım algısının toplam puanları ve alt boyut puanlarının cinsiyetlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorusunun yanıtlanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın problemleri ve hipotezleri şu şekilde sıralanmaktadır:

P1. Üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı düzeyi ile arzu edilen baba katılım algısı düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?

P1.H1. Üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı ile arzu ettikleri baba katılım algısı arasında negatif yönlü bir ilişki olacağı varsayılmaktadır. Babanın mevcut katılımını düşük olarak algılayan üniversite öğrencilerinin daha yüksek oranda baba katılımını arzu edeceği beklenmektedir.

P2. Üniversite öğrencilerinin baba katılım algısı toplam puanı ve alt boyut puanları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

P3. Üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı, bu öğrencilerin öznel iyi oluşunu yordamakta mıdır?

P3.H2. Mevcut baba katılım algısı yüksek olan üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri de yüksek olması beklenmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Katılımcılar

Bu araştırmanın örneklemini, üniversite öğrencisi olma, annenin ve babanın bir arada olması, gönüllü olma kriterleri doğrultusunda ve uygunluk prensibine göre oluşturulmuştur. Buna göre bu araştırma İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinde uygulamayı sınıfında yapmayı kabul eden öğretim üyelerinin öğrencileriyle gerçekleştirilmiş ve toplamda 370 öğrenciye ulaşılmıştır. Ancak, kriterlere uymayan ve eksik bırakılan ölçeklerin çıkartılmasıyla 18-29 yaş aralığında, yaş ortalaması 21 (S=1,8) olan 152 kadın, 135 erkek öğrenci olmak üzere toplam 287 üniversite öğrencisi bu araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Tablo 1’de demografik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2. Öğrencilerin cinsiyeti, ebeveynlerin ekonomik durumu ve eğitimine dair demografik bilgiler

	N	%
Üniversite Öğrencileri		
Kadın	152	53
Erkek	135	47
Toplam	287	100
Baba Eğitim		
Okur yazar değil	5	1,7
İlkokul	67	23,3
Ortaokul	25	8,7
Lise	101	35,2
Önlisans	9	3,1
Lisans ve Üstü	78	27,2
Eksik bilgi	2	0,7
Toplam	287	100
Anne Eğitim		
Okur yazar değil	12	4,2
İlkokul	116	40,4
Ortaokul	29	10,1
Lise	76	26,5
Önlisans	6	2,1
Lisans ve Üstü	46	16
Eksik bilgi	2	0,7
Toplam	287	100
Ekonomik Durum		
Düşük	25	8,7
Orta	231	80,5
Yüksek	31	10,8
Toplam	287	100

4.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Baba Anketi ve Öznel İyi Oluş Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Baba Anketi, babanın duygusal desteğini ölçen Baba Katılım Ölçeği'ni ve Çocuklukta ve Ergenlikte Baba Katılım Algısı Ölçeklerini (Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı ve Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği) içermektedir.

4.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Yaş, cinsiyet, akademik başarı, anne ve baba eğitim durumu, ekonomik durum, anne baba çalışma durumu, aile yapısı gibi demografik bilgilerin belirlenmesi amacıyla oluşturulan bu form 4 açık uçlu, 6 çoktan seçmeli olmak üzere toplam 10 sorudan oluşmaktadır (EK1).

4.2.2. Çocuklukta ve Ergenlikte Baba Katılım Ölçekleri (ÇEBKA)

Finley ve Schwartz (2004) çocuğu merkeze alan bir yaklaşımla, çocuğun yaşamının ve gelişiminin çeşitli yönlerinde (zihinsel, duygusal, sosyal vb.) baba katılım algısını “mevcut” ve “arzu edilen” olmak üzere iki farklı düzeyde değerlendirebilmek amacıyla iki ayrı kısa formdan oluşan baba katılım ölçekleri geliştirmişlerdir. Bu araştırmada da babanın katılım algısının mevcut ve arzu edilen düzeyleri iki ayrı ölçekle ve bir arada ölçülmüştür (EK2). Araştırmacılar, katılımcıların algısını ölçtüklerini söylemelerine rağmen bu durum ölçek adına yansımamıştır. Bu çalışmada ölçek adı hem mevcut hem de arzu edilen düzeyleri ve algıyı da içerecek şekilde “Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeği” ve “Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği” olarak adlandırılmıştır. Aşağıda her iki ölçek tanımlanmış ve geçerlilik ve güvenirlilik analizlerine yer verilmiştir.

4.2.2.1. Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeği (Reported Father Involvement)

Bu ölçek çocuğun yaşamının ve gelişiminin çeşitli yönlerinde mevcut baba katılım algısını ölçmeyi amaçlamaktadır (Finley ve Schwartz, 2004). Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda ölçeğin 20 maddeden oluşan üç faktörlü bir

yapı olduğu görülmüştür. Bu alt boyutlar, sekiz maddeyi kapsayan Duygusal Destekleyici Katılım (Expressive Involvement) (Bakım vermek, Arkadaşlık, İlgi ve Etkinlik Paylaşma, Duygusal Gelişim, Sosyal Gelişim, Manevi Gelişim, Fiziksel Gelişim, Boş Zaman Eğlence) ($\alpha=.93$), sekiz maddeyi kapsayan Araçsal Katılım (Instrumental Involvement) (Koruyucu Olma, Terbiye etme, Para Sağlama, Okul/Ev Ödevleri, Etik/Ahlaki Gelişim, Sorumluluk Geliştirme, Mesleki Gelişim, Bağımsızlık Geliştirme) ($\alpha=.91$) ve dört maddeyi kapsayan Yol Gösterici Katılım (Mentoring/advising involvement) (Zihinsel Gelişim, Yetkinlik Geliştirme, Tavsiye Verme, Öğretici ve Yol gösterici olma) ($\alpha=.90$) olarak adlandırılmıştır. Bu ölçek toplam puan üzerinden değerlendirilmekte, değerler en yüksek 100 en düşük 20 arasında değişmektedir. Yüksek puan babanın yüksek katılım oranını, düşük puan düşük katılım oranını göstermektedir (Finley ve Schwartz, 2004).

Bu ölçek Türkçe'ye Erkman, Gülay ve Avaz (2008) tarafından Baba İlgisi Ölçeği ismiyle çevrilmiş, güvenirlik çalışması 70 üniversite öğrencisi üzerinde Erkman (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Erkman (2009) Cronbach alfa katsayısını .89 olarak bulmuştur. Ayrıca, orijinal ölçekte 5'li likert kullanılırken, Erkman (2009) değerlendirmede güçlüğe yol açması nedeniyle 4'lü likert (Her zaman ilgiliydi-Hiç bir zaman ilgili değildi) kullanımı tercih etmiştir.

Ayrıca Erkman (2009) bu ölçeğin faktör analizini yapmamış olduğu için mevcut araştırmada faktör analizinin yapılması ve alt ölçeklerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 16 maddeden ve iki alt boyuttan oluştuğu görülmüştür. Bu alt boyutlar 9 maddeyi kapsayan Araçsal Katılım (etik ahlaki gelişim, manevi gelişim, sorumluluk geliştirme, para sağlama, öğretici ve yol gösterici olma, bakım verme, koruyucu olma, tavsiye verme, terbiye etme) ($\alpha=.90$) ve 7 maddeyi kapsayan Duygusal Destekleyici Katılım (duygusal gelişim, sosyal gelişim, fiziksel gelişim, bağımsızlık geliştirme, boş zaman/eğlence/oyun, ilgi ve etkinlik paylaşma, arkadaşlık ve dostluk etme) ($\alpha=.89$) olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin toplam Cronbach Alfa değeri .93'tür. Geçerlilik ve güvenirlik analizlerinin sonuçları detaylı bir biçimde bir sonraki bölümde yer almaktadır.

4.2.2.1.1. Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeği Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizi

Ölçeğin geçerliliğini ölçmek amacıyla gerçekleştirilen açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin sonuçları aşağıda verilmiştir. Toplam 287 kişiye uygulanan bu ölçüm aracının madde analizi aşamasında öncelikle madde toplam puan korelasyonları hesaplanmıştır. Analiz sonucunda bütün maddelerin toplam puanla olan ilişkilerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür.

Ölçek, araştırmanın yapı geçerliliği kapsamında temel eksen boyutlandırması ve oblik döndürme yönteminin kullanıldığı açımlayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Bu analiz neticesinde ortaya çıkan ilk model, ölçeğin toplam 20 maddeden oluşan 2 faktörlü bir yapı gösterdiğini ortaya koymuştur. 19. madde (okul/ev ödevleri) ortak varyans değerleri .30'un altında olduğu için ve 1. (zihinsel gelişim), 7. (Mesleki Gelişim) ve 10. (Yetkinlik Geliştirme) maddeler çift yüklendiği için ölçekten çıkarılmıştır.

Ölçeğin 2 faktörlü son halinde 1. faktörde toplam varyansın yaklaşık %50'sini açıklayan ve Araçsal Katılım (instrumental) boyutunu içeren toplam 9 madde, 2. faktörde toplam varyansın yaklaşık %10'unu açıklayan ve Duygusal Destekleyici katılım boyutunu ölçen 7 madde olduğu gözlemlenmiştir. Her bir faktörün isimleri, özdeğerleri, Cronbach alfa iç tutarlılık sayıları, faktör yükleri, ortak varyans değerleri ile ortalama ve standart sapmaları Tablo 3'de görülebilir.

Tablo 3. Çocukluk ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeği
Faktörler, Maddeler, Faktör Yükleri, Oblik Döndürmeden Sonraki Genel Varyans Değerleri

Araçsal Katılım Toplam 9 madde. Özdeğer: 8,114 Cronbach Alfa: .907, varyans: %50	Faktör Yükleri	Ortak Varyans Değerleri
4 Etik Ahlaki Gelişim	.658	.587
5 Manevi Gelişim	.564	.591
8 Sorumluluk Geliştirme	.677	.588
12 Para Sağlama	.598	.452
14 Öğretici yol Gösterici Olma	.585	.675
15 Bakım Verme	.486	.465
16 Koruyucu olma	.729	.577
17 Tavsiye Verme	.758	.601
18 Terbiye Etme	.886	.537
Duygusal Destekleyici Katılım Toplam 7 madde. Özdeğer: 1,628, varyans: %10, Cronbach Alfa: .897	Faktör Yükleri	Varyans Değerleri
2 Duygusal Gelişim	.727	.638
3 Sosyal Gelişim	.785	.540
6 Fiziksel Gelişim	.460	.432
9 Bağımsızlık Geliştirme	.512	.471
11 Boş zaman/Eğlence/Oyun	.884	.619
13 İlgi ve Etkinlik Paylaşma	.767	.645
20 Arkadaşlık/Dostluk Etme	.733	.652

Yapılan son madde analizi neticesinde de birinci faktörün madde toplam puan korelasyonlarının .59 - .73 (12 ve 17 maddeler) ikinci faktörde .57- .76 (6. ve 2. maddeler) olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın diğer basamağında orijinal ölçek (3 faktörlü) ile uyarlanmış olduğumuz faktör analizi yapıp uygun olmayan maddelerin atıldığı ölçeğin (2 faktörlü) uyum değerlerini karşılaştırabilmek amacı ile yapısal eşitlik modeli kapsamında her iki model için de doğrulayıcı faktör analizleri yürütülmüş olup bu analiz neticesinde uyarlanmış olan iki faktörlü modelin hem model içi uyum değerlerinin hem de karşılaştırmalı uyum endekslerinin orijinal 3 faktörlü modele kıyasla daha kabul edilebilir olduğu tespit edilmiştir. Hem 2 faktörlü hem de 3 faktörlü modelin model içi uyum değerleri ile karşılaştırmalı endeks katsayıları ve modifikasyon sayıları Tablo 4’de görülebilir.

Tablo 4: Orijinal 3 faktörlü ve uyarlanmış iki faktörlü modellerin model için uyum değerleri ile karşılaştırmalı endeks katsayıları ve modifikasyon sayıları

	GFI	sRMR	AGFI	CFI	RMSEA	X ² /df
Orijinal 3Faktörlü	0.79	0.069	0.74	0.86	0.111	4.55
Uyarlanmış 2 Faktörlü	0.86	0.059	0.82	0.91	0.093	3.49

Yukarıdaki analiz sonuçları özetlenecek olursa orijinal ölçek 20 maddeden ve üç faktörlü yapıdan oluşurken (Finley ve Schwartz, 2004), mevcut çalışmada yürütülen açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 16 maddeli ve iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Faktör dağılımlarına bakıldığında birinci faktör yapısı etik/ahlaki gelişim, manevi gelişim, sorumluluk geliştirme, para sağlama, öğretici yol gösterici olma, bakım verme, koruyucu olma, tavsiye verme, terbiye etme maddelerinden oluşmaktadır. Bu maddeler “bakım verme” (caregiving) haricinde, Parsons ve Bales’in (1955) işlevselci yaklaşımında tanımlandığı gibi babanın çocuğun dış dünyaya uyumunu sağlamaya dönük araçsal rollerini içermektedir. Bu faktör yapısına, orijinal ölçekle de paralel olarak Araçsal Katılım (instrumental involvement) adı verilmiştir. “Bakım verme” maddesinin bu faktör yapısında yer almasının nedeninin, çeviriden kaynaklı olabileceği, babanın çocuğun günlük bakımına katılımından ziyade, “bakmak”⁵ fiili olarak anlaşılmış olabileceği düşünülmektedir. Ölçeğin ikinci faktör yapısı ise duygusal gelişim,

⁵ Bakmak fiili, Türkçe’de beslemek geçindirmek anlamında kullanılabildiği gibi, ilgilenmek, gözetmek anlamında da kullanılmaktadır. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu: Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

sosyal gelişim, fiziksel gelişim, bağımsızlık geliştirme, boş zaman eğlence, ilgi/etkinlik paylaşma, arkadaşlık/dostluk etme maddelerini içermektedir. Bu faktör yapısında yer alan maddelerin “bağımsızlık geliştirme” maddesi haricinde orjinal ölçekle paralel bir seyir izlediği görülmektedir. Bu maddelerin, Parsons ve Bales’in (1955) anneler için tanımlamış olduğu çocukla daha fazla etkileşime girerek onu duygusal olarak destekleme işlevlerini kapsadığı söylenebilir. Parsons ve Bales, daha önce de belirtildiği gibi çocuklarla daha çok etkileşime giren ve bunu kendini daha çok ortaya koyarak, kendi duygularını daha çok açarak, yani kendini daha çok ifade ederek yapan anneler için “expressive” lider kavramını kullanmıştır (Parson ve Bales, 1955, s.315). Orijinal ölçekte de bu faktör yapısı “expressive involvement” olarak adlandırılmıştır (Finley ve Schwartz, 2004). Bu çalışmada, “expressive” kavramını Türkçe’ye tek bir kelimedede çevirme güçlüğü nedeniyle ikinci faktör yapısı “duygusal destekleyici katılım” olarak adlandırılmıştır.

Ölçeğin güvenirlik analizi kapsamında ise ölçeğin test-tekrar test güvenirliğini belirlemek için ölçek 50 üniversite öğrencisine iki hafta arayla iki kez uygulanmıştır. Bu iki uygulama arasındaki korelasyon .89 ($p<.01$) olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin eş ölçek olarak nitelendirilebilecek Baba Katılım Ölçeği ile tutarlılığına bakıldığında ise iki ölçek arasındaki korelasyon değerinin .80 ($p<.01$) olduğu görülmektedir. Tablo 8.’de iki ölçek toplam puanları ve alt boyutlar arasındaki korelasyon değerleri yer almaktadır.

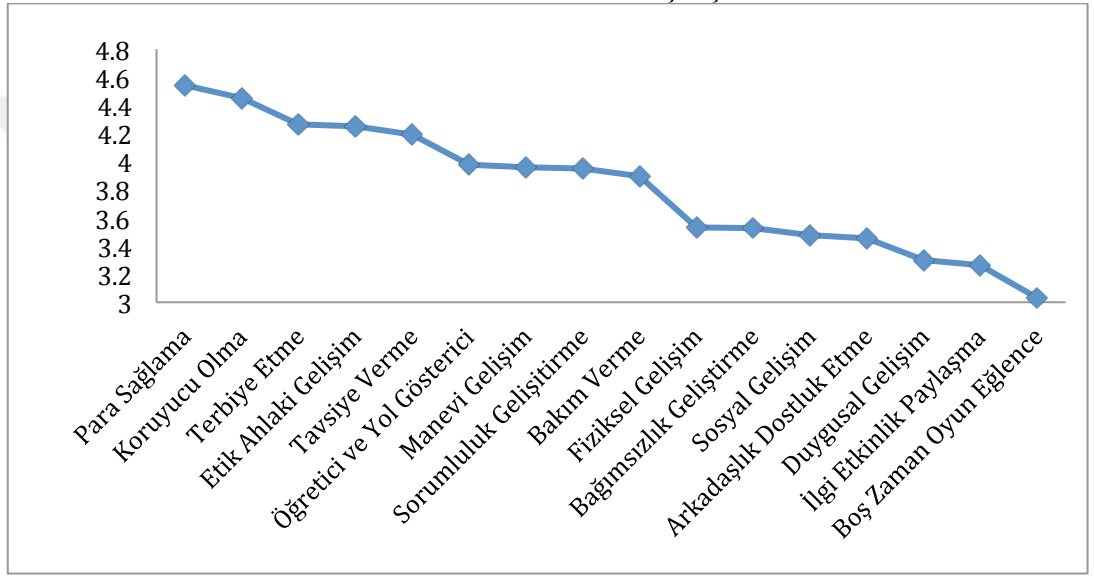
Sonuç olarak, 16 Maddeli ve Araçsal Katılım ve Duygusal Destekleyici Katılım Alt boyutları olan bu ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir.

Babalık İşlevleri Açısından Mevcut Baba Katılım Algısının Değerlendirilmesi:

Bu araştırmada geçerlilik ve güvenirlik test sonuçlarından hareketle mevcut baba katılımının alt boyutlarının nasıl dağılım gösterdiğine bakılmış ve Finley ve Schwartz’ın (2006) çalışmasıyla karşılaştırılmıştır bu karşılaştırma sonuçlarına tartışma bölümünde yer verilecektir. Babalık işlevleri açısından üniversite öğrencilerinin baba katılım algılarının nasıl değişkenlik gösterdiğini değerlendirmek amacıyla Mevcut Katılım Düzeyinin Araçsal ve Duygusal Destekleyici Katılım alt

boyutlarındaki maddelerin ortalama dağılımları incelenmiştir. En yüksek katılım bildirilen maddelerin (para sağlama, koruyucu olma, terbiye etme gibi) Araçsal Katılım alt boyutuna ait olduğu; Duygusal Destekleyici Katılım alt boyutuna ait maddelerin ise (arkadaşlık dostluk etme, duygusal gelişim, ilgi ve etkinlik paylaşma, boş zaman/oyun/eğlence) daha düşük oranda derecelendirildiği görülmüştür. Bu dağılımlar Şekil 1’de görülebilir.

Şekil 1. Araçsal Katılım ve Duygusal Destekleyici Katılım alt boyutlarına ait maddelerin ortalamalarının karşılaştırılması

4.2.2.2. Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Katılım Algısı Ölçeği (Desired Father Involvement)

Ölçek, çocuğun, hayatının ve gelişiminin çeşitli yönlerinde babasının katılımının mevcut durumla karşılaştırıldığında ne düzeyde olmasını arzuladığını ölçebilmek amacıyla Finley ve Schwartz (2004) tarafından geliştirilmiştir. Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeğiyle paralel bir biçimde, birebir yapılandırılmış 20 maddeyi içermektedir. Arzu Edilen Katılım Düzeyi 5’li likert üzerinden, 5 “Çok daha fazla ilgilenmesini İsterdim”, 1 “çok daha az ilgilenmesini isterdim” ve 3 “Gerektiği kadar ilgilendi” şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçeğin faktör yapısına bakıldığında açıklayıcı faktör analizi sonucunda ilki toplam varyansın %31,6 sını açıklayan ve 11 maddeyi kapsayan (Zihinsel gelişim, duygusal gelişim, sosyal gelişim, manevi gelişim, fiziksel gelişim,

boş zaman/eğlence/oyun, öğretici ve yol gösterici olma, bakım verme, okul/ev ödevleri) ve ikincisi toplam varyansın %29.4'ünü açıklayan ve 9 maddeyi kapsayan (Etik/ahlaki gelişim, mesleki gelişim, sorumluluk geliştirme, bağımsızlık geliştirme, yetkinlik geliştirme, para sağlama, koruyucu olma, tavsiye verme, terbiye etme) iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Madde faktör yükleri ilk faktör için .40 ve .72 arasında, ikinci faktör için .48 ve .73 arasında değişkenlik göstermiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda iki faktörlü yapı, tek faktörlü yapı ile karşılaştırılmış iki faktörlü yapının uyum değerlerinin daha iyi olduğu görülmüştür. Birinci faktör Arzu Edilen Duygusal Destekleyici Katılım (Expressive Desired Involvement) ve ikinci faktör Arzu Edilen Araçsal Katılım (Instrumental Desired Involvement) alt boyutlarında gruplandırılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa değerleri Arzu Edilen Duygusal Destekleyici Katılım alt boyutu için $\alpha=.93$, Arzu Edilen Araçsal Katılım alt boyutu için $\alpha=.92$ ve toplam ölçek için $\alpha=.96$ olarak belirlenmiştir (Finley ve Schwartz, 2004). Ölçek toplam puan üzerinden değerlendirilmekte, yüksek puan yüksek oranda katılım arzusunu belirtirken, düşük puan arzu edilenden fazla oranda katılım anlamına gelmektedir (Finley ve Schwartz, 2004, 2007).

Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı ölçeği daha önce Türkçe'ye uyarlanmamıştır. Bu çalışmada ölçeğin faktör analizlerinin yapılarak Türkçe'ye uyarlanması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analiz sonucunda ölçeğin 18 maddeli ve üç alt boyutlu bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Bu alt boyutlar toplam 9 maddeyi kapsayan Arzu Edilen Araçsal Katılım (etik/ahlaki gelişim, manevi gelişim, mesleki gelişim, para sağlama, yol gösterici olma, bakım verme, koruyucu olma, tavsiye verme, terbiye etme) ($\alpha=.91$), toplam 6 maddeyi kapsayan Arzu Edilen Duygusal Destekleyici Katılım (zihinsel gelişim, sosyal gelişim, boş zaman/eğlence/oyun, ilgi ve etkinlik paylaşma, okul/ev ödevleri, arkadaşlık/dostluk etme) ($\alpha=.84$) ve 3 maddeyi kapsayan Arzu Edilen Özerkleştirici Katılım (sorumluluk geliştirme, bağımsızlık geliştirme, yetkinlik geliştirme) ($\alpha=.85$) olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin toplam Cronbach alfa değeri ise .93'tür. Bir sonraki bölümde ölçeğin geçerlilik ve güvenirlik analizlerinin detayları yer almaktadır.

4.2.2.2.1. Çocukluk ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizi

Ölçeğin geçerlilik ve güvenirliliğini analiz etmek amacıyla toplam 20 maddeden oluşan Çocukluk ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı ölçeği madde analizi, açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve güvenirlilik bulguları sınanmıştır. Toplam 287 kişiye uygulanan bu ölçüm aracının madde analiz aşamasında öncelikle madde toplam puan korelasyonları hesaplanmıştır. Analiz sonucunda 2. maddenin toplam madde korelasyonu .20'nin altında çıkmış ve bu madde ölçekten çıkarıldıktan sonra tekrar yürütülen analiz neticesinde geriye kalan 19 maddenin toplam puanla olan ilişkilerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür.

Ölçek araştırmanın yapı geçerliliği kapsamında temel eksen boyutlandırması ve oblik döndürme yönteminin kullanıldığı açımlayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Bu analiz neticesinde ortaya çıkan ilk model ölçeğin toplam 19 maddeden oluşan 3 faktörlü bir yapı gösterdiğini ortaya koymuştur. 6. madde ortak varyans değerleri .30'un altında olduğu için ölçekten çıkarılmıştır.

Ölçeğin 3 faktörlü son halinde 1. faktörde toplam varyansın yaklaşık %46'sını açıklayan ve Arzu Edilen Araçsal Katılım boyutunu içeren toplam 9 madde, 2. faktörde toplam varyansın yaklaşık %10'unu açıklayan ve Arzu Edilen Duygusal Destekleyici Katılım boyutunu ölçen 6 madde, 3. faktörde toplam varyansın yaklaşık %7'sini açıklayan ve Arzu Edilen Özerkleştirici Katılım boyutunu ölçen 3 madde olduğu gözlemlenmiştir. Her bir faktörün isimleri, özdeğerleri, Cronbach alfa iç tutarlılık sayıları, faktör yükleri, ortak varyans değerleri ile ortalama ve standart sapmaları Tablo 5'de görülebilir.

Tablo 5. Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği
Faktörler, maddeler, faktör yükleri, oblik döndürmeden sonraki varyans değerleri

Arzu Edilen Araçsal Katılım Toplam 9 madde. Özdeğer:8,303, varyans: %46, Cronbach Alfa: .917	Faktör Yükleri	Varyans Değerleri
4 Etik/ahlaki gelişim	.701	.690
5 Manevi gelişim	.659	.588
7 Mesleki gelişim	.447	.475
12 Para sağlama	.748	.573
14 Yol gösterici olma	.586	.660
15 Bakım verme	.669	.579
16 Korumacı olma	.846	.643
17 Tavsiye verme	.767	.609
18 Terbiye etme	.815	.624

Arzu Edilen Duygusal Destekleyici Katılım Toplam 6 madde. Özdeğer:1,945, varyans: %10, cronbach alfa: .842	Faktör Yükleri	Varyans Değerleri
1 Zihinsel gelişim	.439	.490
3 Sosyal gelişim	.591	.582
11 Boş zaman/eğlence/Oyun	.808	.525
13 İlgi ve etkinlik paylaşma	.769	.590
19 Okul/ev ödevleri	.505	.401
20 Arkadaşlık/dostluk etme	.665	.512

Arzu Edilen Özerkleştirici Katılım Toplam 3 madde. Özdeğer: 1,383, varyans: %7, cronbach alfa: .858	Faktör Yükleri	Varyans Değerleri
---	-----------------------	--------------------------

8 Sorumluluk geliştirme	.559	.664
9 Bağımsızlık geliştirme	.742	.598
10 Yetkinlik geliştirme	.729	.647

Yapılan son madde analizi neticesinde de birinci faktörün madde toplam puan korelasyonlarının .56 - .75 (7. ve 16. maddeler), ikinci faktörde .50- .70 (19. ve 13. maddeler) ve üçüncü faktörde .69 - .76 (8. ve 10.maddeler) olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada açımlayıcı faktör analizinin yanında ilgili ölçek orijinal ölçekte 2 boyutlu çıkmış olduğu ve yapmış olduğumuz faktör analizinde ölçeğin diğer boyutu olan Mevcut Katılım düzeyinin 2 faktörlü olması nedeniyle yine temel eksen boyutlandırması ve oblik döndürme yöntemi kullanılarak bu defa 2 faktöre zorlanmış bir doğrulayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Bu faktör analizi neticesinde 6 ve 19. maddeler ortak varyans değeri .30'un altında olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. Analiz sonucunda birinci faktörde toplam varyansın %45'ini açıklayan ve Arzu Edilen Araçsal Katılım boyutunu ölçen 12 madde, ikinci faktörde toplam varyansın %10'unu açıklayan ve Arzu Edilen Duygusal Destekleyici Katılım boyutunu ölçen 5 madde ile 2 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu 2 faktörlü doğrulayıcı faktör analizine ilişkin betimsel bulgular da Tablo 6'da sunulmuştur. Yapılan son madde analizi neticesinde de birinci faktörün madde toplam puan korelasyonlarının .57 - .75 (9. ve 14. maddeler), ikinci faktörde .54- .72 (1. ve 13. maddeler) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği
Faktörler, maddeler, faktör yükleri, oblik döndürmeden sonraki varyans değerleri

Arzu Edilen Araçsal Katılım Toplam 12 madde. Özdeğer: 8,567, varyans: %45, cronbach alfa:.927	Faktör Yükleri	Varyans Değerleri
4 Etik/ahlaki gelişim	.807	.699
5 Manevi gelişim	.742	.571
7 Mesleki gelişim	.553	.465
8 Sorumluluk geliştirme	.703	.673
9 Bağımsızlık geliştirme	.426	.594
10 Yetkinlik geliştirme	.507	.650
12 Para sağlama	.727	.592
14 Öğretici / yol gösterici olma	.679	.651
15 Bakım verme	.669	.563
16 Koruyucu olma	.791	.633
17 Tavsiye verme	.777	.604
18 Terbiye etme	.869	.629

Arzu Edilen Duygusal Destekleyici Katılım Toplam 5 madde. Özdeğer: 1, 981 Varyans: %10 cronbach alpha:. 839	Faktör Yükleri	Varyans Değerleri
1 Zihinsel gelişim	.467	.472
3 Sosyal gelişim	.687	.595
11 Boş zaman eğlence	.738	.504
13 İlgi etkinlik paylaşma	.797	.589
20 Arkadaşlık dostluk Etme	.669	.516

Araştırmanın diğer basamağında orijinal ölçek (2 faktörlü) ile uyarlanmış olduğumuz faktör analizi yapıp uygun olmayan maddelerin atıldığı ölçeğin (3 faktörlü) ve orijinal ölçek 2 faktörlü olduğu için 2 faktöre zorlanmış ölçeğin uyum değerlerini karşılaştırmak amacı ile yapısal eşitlik modeli kapsamında her üç model için de doğrulayıcı faktör analizleri yürütülmüş olup bu analiz neticesinde uyarlanmış olan üç faktörlü modelin hem model içi uyum değerlerinin hem de

karşılaştırmalı uyum endekslerinin orijinal 2 faktörlü modele ve uyarlanmış 2 faktöre zorlanmış ölçeklere kıyasla daha kabul edilebilir olduğu tespit edilmiştir. Hem 2 faktörlü hem de 3 faktörlü modelin model için uyum değerleri ile karşılaştırmalı endeks katsayıları ve modifikasyon sayıları Tablo 7’ de görülebilir.

Tablo 7: Orijinal 2 faktörlü ve Uyarlanmış İki ve Üç faktörlü modellerin model için uyum değerleri ile karşılaştırmalı endeks katsayıları ve modifikasyon sayıları

	GFI	sRMR	AGFI	CFI	RMSEA	X ² /df
Orijinal 2 Faktörlü	0.70	0.088	0.63	0.74	0.146	7.12
Uyarlanmış 3 Faktörlü	0.83	0.072	0.77	0.87	0.105	4.12
Uyarlanmış 2 Faktörlü	0.78	0.078	0.71	0.83	0.131	5.87

Yukarıda yer alan geçerlilik ve güvenirlilik analiz sonuçlarını özetlemek gerekirse, orijinal ölçeğin 20 maddeli ve iki faktörlü yapısına karşın, iki madde (duygusal gelişim ve fiziksel gelişim) uygun geçerlilik değerlerine sahip olmadığı için çıkarılmış ve 18 maddeyi içeren üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Faktör yapılarından birincisi, etik/ahlaki gelişim, manevi gelişim, mesleki gelişim, para sağlama, yol gösterici olma, bakım verme, koruyucu olma, tavsiye verme, terbiye etme maddelerini içeren Arzu Edilen Araşsal Katılımdır. İkincisi, zihinsel gelişim, sosyal gelişim, boş zaman/eğlence/oyun, ilgi ve etkinlik paylaşma, okul/ev ödevleri, arkadaşlık/dostluk etme maddelerini içeren Arzu Edilen Duygusal Destekleyici Katılımdır. Bu çalışmada orijinal ölçekten farklı olarak üçüncü bir faktör yapısı elde edilmiştir. Bu faktör yapısı, sorumluluk geliştirme, bağımsızlık geliştirme, yetkinlik geliştirme maddelerini içermektedir. Bu faktör yapısı madde içeriklerine bakılarak Arzu Edilen Özerkleştirici Katılım olarak adlandırılmıştır. Bu maddelerin aynı faktör yapısı altında yer almasından yola çıkarak araştırmmanın katılımcısı olan üniversite öğrencilerinin babalarından özerkleştirici bir katılım arzu ettiği söylenebilir. İleride yapılacak çalışmalarda ölçeğin bu alt boyutuyla, farklı katılımcılar üzerinde uygulanıp test edilerek farklı ölçümlere katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Ölçeğin güvenirlilik analizleri kapsamında ise ölçeğin test-tekrar test güvenirliğini belirlemek için ölçek 50 üniversite öğrencisine iki hafta arayla iki kez

uygulanmıştır. Bu iki uygulama arasındaki korelasyon .62 ($p < .01$) olarak hesaplanmıştır.

Sonuç olarak, 18 maddeli ve Araçsal Arzu Edilen Katılım, Duygusal Destekleyici Arzu Edilen Katılım ve Özerkleştirici Arzu Edilen Katılım isimli üç alt boyutu olan bu ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu görülmüştür.

4.2.3.Baba Katılım Ölçeği (Nurturant Fathering Scale-BKÖ)

Bu ölçek babanın duygusal desteğini ve yakınlığını genç yetişkinlerin perspektifinden değerlendirmek amacıyla Finley (1998) tarafından geliştirilmiştir ve dokuz maddeden oluşmaktadır. Her bir madde beşli likert üzerinden ve soruların içeriğine bağlı olarak farklı ifadelerle değerlendirilmektedir (oldukça çok-hiç, her zaman-hiçbir zaman, oldukça yakın-hiç yakın değil, çok iyiçok kötü, mükemmel-iyi değil). Yapılan iki çalışmada Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .88 ile .90 olarak bildirilmiştir (Finley, 1998; Williams ve Finley, 1997; akt. Kuzucu ve Özdemir 2013). Finley ve Schwartz (2004) tarafından gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi ölçeğin, varyansın %69,4'ünü açıklayan ve öz değeri 6.24 olan tek faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Aynı çalışmada, maddelerin faktör yükleri .76 ve daha yukarı olup R^2 değerleri .57 ve .83 arasında değişmektedir. Doğrulayıcı faktör analizinde elde edilen uyum değerlerinin yeterli olduğu bulgulanmıştır (akt. Kuzucu ve Özdemir, 2013).

Ölçek Türkçeye Kuzucu ve Özdemir (2013) tarafından 15-17 yaş arasındaki ergenlere uyarlanmıştır. Bu uyarlama çalışmasında, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısının .88 olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin varyansın %54'ünü açıklayan ve öz değeri 4.9 olan orijinal ölçekte olduğu gibi tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Uyarlama çalışmasında R^2 değerlerine bakıldığında örtük değişken tarafından maddelerde açıklanan varyans miktarının .36 ile .77 arasında değiştiği ve bir çok maddenin açıklanan varyansının .50'nin üzerinde olduğu dile getirilmiştir (Kuzucu ve Özdemir, 2013).

Bu ölçek toplam puan üzerinden değerlendirilmektedir. Alınabilecek en yüksek toplam puan 45 olup düşük oranda duygusal desteği, en düşük toplam puan 9 olup yüksek oranda duygusal desteği göstermektedir.

Mevcut çalışmada ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .89 olarak

hesaplanmıştır. Ölçek, geçerlilik ve güvenirliliği test etmek için aynı zamanda Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Baba Katılım Algısı Ölçeği için eş ölçek olarak kullanılmıştır. Ölçek Türkçe'ye uyarlanırken "Baba Katılım Ölçeği" olarak adlandırılmakla birlikte orijinal ölçek babanın duygusal yakınlığını ifade eden "nurturant fathering" Türkçe'ye sevecen şefkatli babalık olarak çevrilebilecek bir isme sahiptir. Bu çalışmada kullanıldığı araştırmalar özetlenirken ölçek Türkçe'ye uyarlandığı adıyla yer almaktadır. Ancak, tablolarda ölçümler bir karışıklığa yol açmamak için duygusal yakınlık olarak adlandırılmıştır (EK2).

4.2.4. Öznel İyi Oluş Ölçeği

Ölçek, bireylerin yaşamları hakkındaki bilişsel değerlendirmeleri ile yaşadıkları olumlu ve olumsuz duyguların sıklığı ve yoğunluğunu belirleyerek öznel iyi oluş düzeylerini saptamak amacıyla Dost (2004) tarafından geliştirilmiştir (EK3).

Öznel İyi Oluş Ölçeği, yaşam alanlarına ilişkin kişisel yargılar ile olumlu ve olumsuz duygu ifadelerinden oluşmakta ve "(5) Tamamen Uygun"- "(1) Hiç Uygun Değil" olmak üzere beşli likertle değerlendirilmektedir. Her bir maddenin puanları "5 ile 1" arasında değişmektedir. Ölçek maddelerinin 26'sı olumlu 20'si olumsuz ifadeden oluşmaktadır. Olumsuz ifadeler 2, 4, 6, 10, 13, 15, 17, 19, 21, 24, 26, 28, 30, 32, 35, 37, 38, 40, 43 ve 45. maddelerdir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 46, en yüksek puan 230 olup, olumsuz ifadelerin puanlaması tersine çevrilerek yapılmaktadır. Yüksek puan öznel iyi oluş düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerlilik güvenirlilik çalışmalarında Cronbach alfa değeri .93 olarak elde edilmiştir. Kararlılık katsayısı bulmak amacıyla gerçekleştirilen test-tekrar test ölçümünde ise Pearson momentler çarpım korelasyon katsayısının .86 olduğu tespit edilmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin, yaşamını kendi geçmişi ve başkalarının hayatı ile kıyaslama, olumlu ve olumsuz duygular, amaçlar, kendine güven, iyimserlik, ilgi duyulan etkinlikler, arkadaşlık ilişkileri, geleceğe bakış, aile ilişkileri, başkalarının yaşamına imrenme, yaşamın zorluklarıyla baş etme ve karamsarlık olmak üzere 12 alt ölçekten oluştuğu görülmüştür (Dost, 2004).

4.3. İşlem

Çocukluk ve Ergenlikte Baba Katılım Ölçekleri'nin Türkçe'ye uyarlama çalışmaları için öncelikle ölçekle ilgili bilgi toplanmış, ölçeği geliştiren araştırmacılardan izin istenmiş ve onay alınmıştır. İki boyuttan oluşan ölçeklerin Mevcut Katılım Düzeyi'nin Erkman (2009) tarafından güvenilirliğinin yapılarak Türkçeye Baba İlgisi Ölçeği olarak kazandırılmış olduğu ancak Arzu Edilen Katılım Düzeyi Boyutunun uyarlama çalışmasının hiç yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışma kapsamında öncelikle ölçeklerin bu boyutunun Türkçe'ye çevirisi, çeviri-yeniden çeviri yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla 20 maddeden oluşan ölçek başta araştırmacı olmak üzere, iki alan uzmanı tarafından ayrı ayrı Türkçe'ye çevrilmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan çevirinin uygunluğu diğer iki çalışmayla karşılaştırılarak test edilmiştir. Türkçeye çevrilen ölçek taslağı iyi derecede İngilizce bilen bir alan uzmanı tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Ölçeğin İngilizceye dönüştürülmüş hali ve Türkçe çevirisi anlam birliği açısından araştırmacı ve alan uzmanları tarafından tekrar değerlendirilmiştir. Olumlu değerlendirmelerin ardından ölçeğin anlaşılabilirliğini ve işlevliliğini test etmek amacıyla 10 üniversite öğrencisi üzerinde pilot çalışma yürütülmüş ve elde edilen sonuçlar bu araştırmanın verilerine dahil edilmemiştir. Tüm değerlendirmelerin ardından ölçeğin geçerlilik güvenilirlik çalışması için uygun hale geldiği görüşüne ulaşılmıştır.

Ölçek formu ve araştırmanın diğer ölçümleri geçerlilik güvenilirlik çalışmaları ve araştırmanın amaçları kapsamında 2015-2016 bahar döneminde 370 üniversite öğrencisine ders saatlerinden izin alınarak uygulanmış ve katılımlarında gönüllülük esasına uyulmuştur. Ölçütlere uymayan ve eksik bırakılan 83 ölçüm değerlendirme dışı bırakılmıştır. Uygulama süresi 10-20 dakika arasında değişmiştir. Uyarlanması hedeflenen ölçeğin test tekrar test güvenilirliğini ölçmek için ölçek 50 üniversite öğrencisine 15 gün arayla yeniden uygulanmıştır.

4.3.1. Verilerin Analizi

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ait tanımlayıcı bulgular frekans dağılımları hesaplanarak elde edilmiştir. Çocuklukta ve Ergenlikte Mevcut Katılım Algısı ve Çocukluk ve Ergenlikte Arzu Edilen Katılım Algısı Ölçeklerinin yapı geçerliliğini ölçmek için oblik döndürme yönteminin kullanıldığı açımlayıcı faktör

analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizinin ardından elde edilen modellerin orijinal ölçek yapısıyla uyum değerlerini karşılaştırmak amacıyla orijinal ölçek ve uyarlama çalışması modeli yapısal eşitlik modeli kapsamında doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur.

Ölçeklerin ölçüt geçerliliği ve test tekrar test korelasyonları için Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi kullanılmış, güvenirliliğiyle ilgi olarak Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır.

Üniversite öğrencilerinin baba katılım algısı ile öznel iyi oluşu arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi kullanılmıştır. Baba katılım algısının öznel iyi oluşu yordayıp yordamadığını ölçmek amacıyla ise doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Baba katılım algısının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t test kullanılarak incelenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

5.1. Mevcut Baba Katılım Algısı ve Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Araştırmanın birinci problemi ve bu probleme ait hipotezi şu şekildedir:

P1. Üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı düzeyi ile arzu edilen baba katılım algısı düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?

P1.H1. Üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı ile arzu ettikleri baba katılım algısı arasında negatif yönlü bir ilişki olacağı varsayılmaktadır. Babanın mevcut katılımını düşük olarak algılayan üniversite öğrencilerinin daha yüksek oranda baba katılımını arzu edeceği beklenmektedir.

Bu problem doğrultusunda Mevcut Baba Katılım Algısı düzeyi ile Arzu Edilen Baba Katılım Algısı düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında negatif yönlü orta düzeyde ($r=-.48$, $p<.01$) bir korelasyon olduğu görülmüştür. Bu sonucun çalışmanın birinci hipotezini orta düzeyde de olsa doğrular nitelikte olduğu söylenebilir. Her iki düzeyin toplam puanları ve alt boyut puanları arasındaki korelasyon değerleri Tablo.8’de görülebilir.

Tablo 8. Mevcut ve Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Toplam Puanları ve Alt Boyut Puanları arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

Değişkenler ⁶	1	2	3	4	5	6	7
1 Mev.Baba.K.	—						
2 Araçsal K.	.929**	—					
3 Duy.Des.K.	.913**	.696**	—				
4 Arzu E.Baba.K.	-.48**	-.447**	-.437**	—			
5 Arzu.E.Araç. K.	-.39**	-.416**	-.297**	.927**	—		
6 Arzu E.D.Des.K.	-.427**	-.316**	-.48**	.804**	.567**	—	
7 Arzu E.Özerk.K.	-.439**	-.412**	-.396**	.772**	.656**	.475**	—

** $p<.01$

⁶ 1 Mevcut Toplam Baba Katılımı, 2 Araçsal Katılım, 3 Duygusal Destekleyici Katılım, 4 Arzu Edilen Toplam Baba Katılımı, 5 Arzu Edilen Araçsal Katılım, 6 Arzu Edilen Duygusal Destekleyici Katılım, 7 Arzu Edilen Özerkleştirici Katılım

5.2. Baba Katılım Algısı Cinsiyet Farkına Yönelik Bulgular

P2. Üniversite öğrencilerinin baba katılım algısı toplam puanları ve alt boyut puanları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Baba katılım algısının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda mevcut baba katılım algısı toplam puanlarında cinsiyetler arası (Kadın ($X=60,61$, $Ss=12,21$) Erkek ($X=61,60$, $Ss=11,56$) bir farka rastlanmamıştır ($t(285)=-0.701$, $p=0.484$ $p>.05$). Aynı şekilde arzu edilen baba katılım algısı toplam puanları için cinsiyetler arası farka bakıldığında Kadın ($X=64,03$, $Ss=9,7$) ve Erkek ($X=63,28$, $Ss=9,9$) grupları için bir fark elde edilmemiştir ($t(285)=0.654$ $p=0.514$ $p>.05$). Alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde ise mevcut baba katılım algısı araçsal ve duygusal destekleyici katılım alt boyutlarında da cinsiyetler arası bir fark bulgulanmamıştır. Araçsal katılım alt boyut için elde edilen değerler şu şekildedir. Kadınların puan ortalamaları 37,08, ($Ss=7,05$) ve erkeklerin puan ortalamaları 37,94 ($Ss=6,44$) ($t(285)=-1,076$ $p=0.283$ $p>.05$) Duygusal destekleyici katılım alt boyut için t testi sonuçları ise şu şekildedir: Kadın ($X=23,52$, $Ss=6,15$) ve Erkek ($X=23,65$, $Ss=6,15$) ($t(285)=-0,17$ $p=0.863$ $p>.05$).

Arzu edilen baba katılım algısı alt boyutlarına bakıldığında ise durumun farklılık gösterdiği, arzu edilen duygusal destekleyici katılım alt boyutunda kadınlar lehine cinsiyetler arası anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (Kadın ($X=22,98$, $Ss=3,71$) ve Erkek ($X=22,08$, $Ss=3,6$) ($t(285)=2,067$ $p=0,04$ $p<.05$). Öte yandan arzu edilen araçsal ve arzu edilen özerkleştirici katılım alt boyutları için cinsiyetler arası anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Arzu edilen araçsal katılım için t test değerleri şu şekildedir: Kadınların puan ortalamaları 30,17 ($Ss=5,4$) ve erkeklerin puan ortalamaları 30,22 ($Ss=5,7$) ($t(285)=-0.089$ $p=0,929$ $p>.05$). Arzu edilen özerkleştirici katılım için t test sonuçları ise şu şekildedir: Kadınların puan ortalamaları 10,88, ($Ss=2,08$) ve erkeklerin puan ortalamaları 10,97 ($Ss=2,23$) ($t(285)=-0.322$ $p=0,74$ $p>.05$).

5.3. Araştırmanın Temel Amacına Yönelik Bulgular

P3. Üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı, öznel iyi oluşunu yordamakta mıdır?

P3.H2. Mevcut baba katılım algısı yüksek olan üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri de yüksek olacaktır.

Üniversite öğrencilerinin baba katılım algısı ile öznel iyi oluşu arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı, duygusal yakınlık algısı ile öznel iyi oluş ölçümleri arasında pozitif yönlü düşük düzeyde korelasyon olduğu görülmüştür ($r=.23$, $r=.21$ $p<.01$). Öte yandan üniversite öğrencilerinin arzu edilen baba katılım algısı ve öznel iyi oluş ölçümleri arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı sonucu elde edilmiştir ($r=-.46$ $p<.01$). Tablo 9’da mevcut baba katılım algısı ve alt boyutları, babaya dönük duygusal yakınlık algısı (nurturant fathering)⁷, arzu edilen baba katılım algısı ve öznel iyi oluş arasındaki korelasyon değerleri görülebilir.

Tablo 9. Araştırmada yer alan değişkenlerin Pearson Korelasyon Katsayıları

Değişkenler ⁸	1	2	3	4	5	6
1 Mev.Baba. K.	-					
2 Araçsal K.	.929**	-				
3 Duy. Des.K.	.913**	.696**	-			
4 Duygusal Yakınlık	.805**	.703**	.785**	-		
5 Arzu E.Baba.K	-.48**	-.447	-.443**	-.417**	-	
6 Öznel İyi Oluş	.235**	.211**	.221**	.211**	-.046	-

** $p<.01$

Bu çalışmada yapılan literatür incelemesi sonucunda üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısının öğrencilerin öznel iyi oluşunu yordayabileceği varsayımıyla çalışmanın üçüncü problemi oluşturulmuştur. Bu problemi analiz etmek

⁷ Kuzucu ve Özdemir (2013) tarafından Baba Katılım Ölçeği olarak Türkçe’ye uyarlanmıştır. Babaya duyulan duygusal yakınlığı ölçmeyi amaçlayan bu ölçek orijinalde “nurturant fathering” olarak isimlendirilmiştir. Kavram karmaşası yaratmamak için bu ölçekten elde edilen sonuçlar duygusal yakınlık olarak tablolarda yer almıştır.

⁸ 1 Mevcut Baba Katılımı, 2 Araçsal Katılım, 3 Duygusal Destekleyici Katılım, 5 Arzu Edilen Baba Katılımı

amacıyla yürütülen doğrusal regresyon analizi sonucunda niversite ğrencilerinin bildirmiş oldukları mevcut baba katılım algısının_znel iyi oluşu %4 varyans değeri ile anlamlı derecede yordadığı gözlenmiştir ($F_{1,285} = 16.5$, $p < .01$, $t = 4$ $p < .01$, $\beta = 0.23$, $b = 0.41$, $R^2 = 0.55$). Bu sonuç 2. hipotezimizi düşük düzeyde de olsa doğrular niteliktedir.

ALTINCI BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde öncelikle araştırmanın problemlerini tartışmadan önce geçerlilik ve güvenirlik test ölçümlerinden elde edilen bulgular değerlendirilecektir. Bu araştırmada geçerlilik ve güvenirliğin test edilmesinin ardından mevcut baba katılımının alt boyutlarının nasıl dağılım gösterdiğine bakılmış ve bu sonuçlara yöntem bölümünde yer verilmiştir (bkz.şekil 1, s.56). Elde edilen bu sonuçlar, Finley ve Schwartz'ın (2006) çalışmasıyla karşılaştırılmıştır. Parsons ve Bales'in (1955) savlarını yeniden ele aldıkları bu çalışmalarında, Finley ve Schwartz, günümüz babalarının araçsal rolünü koruyup korumadığını, bir arada olan aile yapılarında babaya ait rollerin değişime uğrayıp uğramadığını araştırmışlardır. Genç yetişkinlerin geçmişe dönük olarak baba katılım algılarının değerlendirildiği araştırmada, gerek bir arada olan gerekse boşanmış aile yapılarında en yüksek katılım düzeyi, babaların geleneksel araçsal rolleri için bildirilmiştir. En yüksek düzeyde olduğu belirtilen sekiz rolden yedisi (para sağlama, koruyucu olma, terbiye etme, sorumluluk geliştirme, ahlaki/etik gelişim, bağımsızlık geliştirme, mesleki gelişim) araçsal alt boyuta aittir. Bu araştırmada elde edilen sonuçlara göre halen babanın araçsal katılımının, duygusal destekleyici katılımının üzerinde olduğu görülmektedir (Finley ve Schwartz, 2006).

Mevcut baba katılım algısı Araçsal ve Duygusal Destekleyici alt boyutlarındaki maddelerin ortalama dağılımlarına bakıldığında (bkz. şekil.1), Finley ve Schwartz'ın (2006) araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Bu araştırma sonuçlarına göre babaların araçsal katılım ortalama puanlarının (para sağlama, koruyucu olma, terbiye etme vb.), duygusal destekleyici katılım ortalama puanlarından (sosyal gelişim, arkadaşlık dostluk etme, boş zaman ve eğlence vb.) daha yüksek olduğu görülmektedir. Finley ve Schwartz'ın (2006) araştırmasında ölçekte yer alan bakım verme maddesi, duygusal destekleyici alt boyuta ait olmakla birlikte, yüksek oranda baba katılımının olduğu bir madde olarak öne çıkmıştır. Mevcut araştırmada ise yukarıda da belirtildiği gibi bakım verme, araçsal alt boyutta yer almış, ancak duygusal destekleyici alt boyutta yer alan

maddelerden daha fazla oranda babaların bu başlıkta katılım gösterdiği görülmüştür. Bu açıdan da araştırma sonuçlarının Finley ve Schwartz'ın (2006) bulgularıyla önemli oranda örtüştüğü görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı değerlendirildiğinde, babaların araçsal katılımlarının, duygusal destekleyici katılımlarına göre daha yüksek oranda olduğunu söylemek mümkündür. Buradan hareketle, Finley ve Schwartz'ın araştırma sonuçlarında olduğu gibi, Parsons ve Bales'in (1955) babaların aile yapısı içindeki dolaylı, araçsal rolüne yapmış olduğu vurgunun bu araştırma sonuçları için de geçerli olduğu söylenebilir. Bu çalışmada sadece baba katılımı ölçümleri değerlendirildiği, anne katılımı değerlendirilmemiş olduğu için, anne ve babanın çocuğun gelişimindeki ayrışan rollerine ilişkin değerlendirme yapmak mümkün olmamıştır.

6.1. Mevcut Baba Katılım Algısı ve Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Arasındaki İlişki Bulgularına Yönelik Tartışma

Bu araştırmanın birinci problemi üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı düzeyi ile arzu edilen baba katılım algısı düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığıdır. Araştırmamızda arzu edilen baba katılımı değerlendirildiğinde, arzu edilen baba katılımı üç seviyede ele alınabilir: a) elde ettikleri katılımın daha fazlasını arzu eden bireyler, b) elde ettikleri katılımın daha azını arzu eden bireyler c) elde ettikleri katılım derecesini tam yerinde olarak nitelendiren bireyler. Bu çalışmada mevcut baba katılımını düşük oranda değerlendiren bireylerin daha yüksek oranda baba katılımını arzu edecekleri, mevcut baba katılımı ile arzu edilen baba katılımı arasında negatif bir ilişki olacağı varsayılmıştır. Araştırmanın bulguları, bu varsayımı orta düzeyde de olsa desteklemektedir ve aynı zamanda Finley ve Schwartz'ın (2007) araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Söz konusu araştırmasının ana eksenini boşanmış aileden gelen bireylerin daha fazla oranda baba katılımını arzu edecekleri varsayımı oluşturmuş ve araştırma sonuçları bu varsayımı doğrulamıştır. Bu çalışmada farklı aile yapıları bir değişken olarak ele alınmamıştır ancak gelecekte farklı aile yapıları ile özellikle boşanmış aileden gelen bireylerle yapılacak araştırmalarda arzu edilen baba katılımının etkilerini daha belirgin bir biçimde görmenin mümkün olacağı düşünülmektedir.

6.2. Baba Katılım Algısı Cinsiyet Farkı Bulgularına Yönelik

Tartışma

Araştırmanın ikinci problemi ise üniversite öğrencilerinin baba katılım algısı, toplam puanlar ve alt boyut puanları için cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Bu çalışmada, literatürdeki birbirinden farklılık gösteren sonuçlar nedeniyle herhangi bir varsayımda bulunulmamıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre Mevcut Baba Katılım Algısı toplam puanları ve alt boyutları için (araçsal, duygusal destekleyici katılım) cinsiyetler arası bir farka rastlanmamıştır. Arzu Edilen Baba Katılım Algısı toplam puanları cinsiyetler arasında değerlendirildiğinde de anlamlı bir fark görülmemiştir. Araştırmanın ilginç bulgusu ise arzu edilen baba katılım algısı alt boyutlarında (arzu edilen araçsal, duygusal destekleyici ve özerkleştirici katılım) aynı soru test edildiğinde Arzu Edilen Duygusal Destekleyici katılım alt boyutunda cinsiyetler arası anlamlı bir farka rastlanmasıdır. Erkekler göre kadın öğrencilerin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgunun, Finley ve Schwartz'ın (2007) farklı aile yapılarından gelen üniversite öğrencileri üzerinde yürütmüş olduğu araştırma sonuçlarıyla benzerlik taşıdığı görülmektedir. Söz konusu olan araştırmaya göre, daha önce de belirtildiği gibi ailesi bir arada olan katılımcılarda mevcut baba katılım algısı için cinsiyet farkına rastlanmazken, ailesi boşanmış genç kadın katılımcıların erkeklerden daha fazla oranda duygusal destekleyici katılım arzu ettikleri sonucu elde edilmiştir. Bu çalışmada ise söz konusu araştırmadan farklı olarak sadece ailesi bir arada olan katılımcılar yer almıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında ailesi bir arada olan kadın öğrenciler için de yüksek oranda duygusal destekleyici katılım arzusunun geçerli olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla oranda babalarının duygusal desteğini arzu ettiğini söylemek mümkündür. Arzu Edilen Baba Katılım Algısı literatürde henüz yeni olan bir kavramdır ve Finley ve Schwartz (2004) tarafından ele alınmıştır. Yerli literatürde ise henüz bu yapının ele alındığı çalışmalara rastlanmamıştır. Özellikle farklı aile yapılarında yürütülecek çalışmalarla arzu edilen baba katılım algısının etkilerinin izlerini sürmek mümkün olacaktır. Bu araştırmanın ülkemizde bu amaçla yürütülecek çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

6.3. Araştırmanın Temel Amacına Yönelik Tartışma

Araştırmanın üçüncü ve son problemi mevcut baba katılım algısının üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşunu yordayıp yordamadığı sorusuydu. Bu problem kapsamında yürütülen doğrusal regresyon sonucunda, üniversite öğrencilerinin bildirmiş oldukları mevcut baba katılım algısının öznel iyi oluşu %4 varyans değeri ile anlamlı derecede yordadığı gözlenmiştir. Bu sonuç, baba katılım algısı ile öznel iyi oluş değişkenleri olarak kabul edilen yaşam doyumu, mutluluk vb. arasındaki ilişkileri inceleyen ve anlamlı ilişki bulan çeşitli çalışmaların sonuçlarını desteklemektedir (Flouri ve Buchanan, 2003; Kume, 2015; Williams, 2013; Allgood, Beckert ve Peterson 2012; Finley ve Schwartz, 2007). Ancak, bu araştırmada üniversite öğrencilerinin mevcut baba katılım algısı ile öznel iyi oluş arasında anlamlı olmakla birlikte düşük düzeyde bir korelasyon olduğu ve mevcut baba katılım algısının öznel iyi oluşu %4 gibi düşük bir varyans derecesiyle yordadığı bulgulanmıştır. Bu sonuca göre araştırmanın ikinci hipotezi olan mevcut baba katılım algısı yüksek olan üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerinin de yüksek olacağı varsayımı düşük düzeyde doğrulanmıştır. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin anne katılım algısı değerlendirilmemiştir. Kimi çalışmalarda olduğu gibi (Kuzucu ve Özdemir 2013; Flouri ve Buchanan, 2003; Videon, 2005) bu araştırmaya da anne katılımının kontrol değişkeni olarak dahil edilmesi babanın ayrıksı konumunu değerlendirmeyi mümkün kılabilir ve düşük varyansı anlamlandırmak mümkün olabilirdi. Aynı zamanda bu araştırmada anne babası bir arada olan üniversite öğrencileriyle çalışılmıştır. Farklı aile yapısına (boşanmış, anne-baba ayrı) sahip öğrencilerle yapılacak çalışma elde edilen düşük varyansı açıklamayı olanaklı kılabilirdi.

Öte yandan, Arzu Edilen Baba Katılım Algısı literatüre henüz yakın dönemli kazandırılmış ve üzerinde çok çalışılmamış bir konu olduğu için bu araştırmada bu değişkenin öznel iyi oluş ile ilişkisine dair bir varsayımda bulunulmamıştır. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin arzu edilen baba katılım algısı ile öznel iyi oluşu arasında anlamlı bir ilişki elde edilememiştir. Finley ve Schwartz (2007) yaptıkları araştırmada mevcut baba katılım algısının öznel iyi oluşla ilişkili olmasının, bir arada olan ailelerin çocuklarında görüldüğünü, öte yandan arzu edilen

baba katılım algısıyla öznel iyi oluşun ise boşanmış ailelerdeki çocuklar için ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Yine aynı şekilde farklı aile yapılarından gelen katılımcılarla farklı sonuçlar elde etmek ve varsayımda bulunmak mümkün olabilirdi.

Sonuç olarak, araştırmamızın elde edilen bulgularına bakıldığında mevcut baba katılım algısının öznel iyi oluşa düşük düzeyde de olsa etkide bulunduğu görülmektedir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda gerek anne katılımının, gerekse farklı aile yapılarından gelen katılımcıların dahil edilmesiyle; mevcut ya da arzu edilen, farklı düzeylerdeki baba katılım algısının etkisinin daha anlamlı oranda ortaya konabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Öncelikle bu çalışmanın sınırlılıkları şu şekilde sıralamak mümkündür: Bu araştırma İstanbul, Kocaeli ve Eskişehir’de yer alan çeşitli üniversitelerden öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla araştırma sonuçları bu üniversite öğrencileriyle sınırlıdır. Bu araştırma, kesitsel ve niceliksel ölçümlere dayalıdır. Boylamsal olarak gerçekleştirilecek ve niteliksel ölçümlerle desteklenmiş bir araştırma, değişkenler arasındaki nedensel ilişkiyi ortaya koymakta daha güçlü dayanaklar sağlayabilir. Aynı zamanda araştırmada öznel iyi oluş ölçümleri sadece anket yoluyla gerçekleştirilen öz bildirimler üzerinden değerlendirilmiştir. Anket dışı ve niteliksel ölçümler araştırma sonuçlarına farklı boyutlar kazandırabilir.

Yine bu çalışmada olan başka bir sınırlılık, araştırma katılımcılarının sadece anne baba bir arada olan aile yapılarından gelmeleridir. Farklı aile yapılarından gelen daha geniş katımlı bir araştırmada baba katılımının etkisini ve arzu edilen düzeyini ölçmek ve karşılaştırmak daha anlamlı sonuçlar verebilir. Son olarak sınırlılık açısından belirtilmesi gereken, araştırmada üniversite öğrencilerinin anne katılım algısının ölçülmemiş olmasıdır. Anne ve baba arasındaki farkı ortaya koymak açısından bu ölçümlerin ileriki çalışmalarda gerçekleştirilmesinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada babanın gerçek katılımını ölçmek değil, çocuğun çocukluk ve ergenlik döneminde babanın katılımını ne şekilde algıladığını ve bunun öznel iyi oluşuna etkilerini ölçmek amaçlanmıştır. Aile eğitim politikaları geliştirirken ya da çocukla ilgili düzenlemeler yaparken, çocuğun öznel iyi oluşunun merkezde olduğu bir yaklaşım benimsendiği için, ölçümler sadece çocukların öznel bildirimlerine dayanmıştır. Retrospektif ölçümler gerçekleştirilmiştir çünkü zihinde kalan olumlu “tortular”ın gerçek durumun kendisinden daha önemli olduğu görüşü paylaşılmıştır (Finley ve Schwartz, 2004). Bu durumda katılımcıların geçmişe dönük olumlu algısının onların bugünkü öznel iyi oluşlarına olumlu yönde yansıtacağı varsayılmıştır.

Araştırma bulgularına bakıldığında yukarıda belirtilen sınırlılıklarla birlikte araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin baba katılım algısının onların öznel iyi

oluşlarına kısmi de olsa olumlu yönde etkide bulunduğu görülmektedir. Gelecekte gerek niteliksel ve boylamsal araştırmalarla gerekse anne katılımı, boşanmış aile yapısı gibi değişkenleri dahil ederek baba katılımının etkilerini daha kapsamlı bir biçimde incelemek mümkün olacaktır.

Bu araştırmada Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı Ölçeği Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin özellikle arzu edilen baba katılımını ölçmeye olanak tanınması, gelecekte özellikle boşanmış ailelerde yürütülecek çalışmalarda, çocukların ihtiyaçlarının tespit edilmesinde ve bu yönde geliştirilecek sosyal politikaların oluşturulmasında yarar sağlayacaktır (Finley ve Schwartz, 2007)

Bu araştırmanın ilginç bulgularından biri arzu edilen baba katılım algısının, arzu edilen duygusal destekleyici alt boyutunda cinsiyetler arası anlamlı bir farka rastlanmış olmasıdır. Arzu edilen Duygusal Destekleyici Alt boyutunda erkeklere göre kadın öğrencilerin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatürde, babaların duygusal destekleyici yöndeki katılımlarının genç yetişkin kadınların öznel iyi oluşlarıyla anlamlı oranda ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçları mevcuttur (Allgood ve ark., 2012). Boşanmış aile yapılarında genç yetişkin kadınların babalarından daha fazla duygusal destekleyici katılım arzu ettiklerini bulgulayan çalışmalar da söz konusudur (Finley ve Schwartz, 2007). Bu araştırmada ise ailesi bir arada olan kadın üniversite öğrencilerinin erkek öğrencilerle karşılaştırıldığında babalarından daha fazla oranda duygusal destek arzu ettikleri görülmektedir. Bu bulgunun başka örneklemeler üzerinde test edilip doğrulanmasına ihtiyaç olmakla birlikte, üzerinde çalışmaya değer bir olguya işaret ettiğini söylemek mümkündür. Babaların duygusal destekleyici katılımının kız çocuklarının yaşamındaki önemi ve bu katılımın arzu edilen niteliği ileride çalışılması yararlı olabilecek başlıklardır. Bu çalışmada Türkçe'ye uyarlanmış olan Çocuklukta ve Ergenlikte Arzu Edilen Baba Katılım Algısı ölçeğinin bu amaçla yürütülecek çalışmalarda ölçümlerin gerçekleştirilmesinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ülkemizde babanın çocuğun gelişimine katılımını incelemeye dönük çalışmalar mevcut olmakla birlikte halen sınırlı sayıdadır. Özellikle ergenler ve genç yetişkinler üzerinde baba katılımıyla ilişkili yeterli çalışma söz konusu değildir. Bu çalışmanın bu açıdan da literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Baba katılım çalışmalarının artması, baba katılımının boyutlarının tespit edilmesi ve çocuğun

psikolojik iyi oluşunun üzerindeki etkilerinin ortaya konması; babalara dönük gerçekleştirilecek eğitimlere katkı sağlayacaktır (Kocayörük, 2010).

Son olarak, bu çalışmalar dolaylı olarak da olsa babaları göreve çağırarak, çocuğu yetiştirme görevini zaman zaman tek başına omuzlayan anneleri güçlendirecektir. Bu araştırmanın bu yolda atılmış küçük bir adım olduğu umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALLGOOD, S. M.,
BECKERT, T. E.,
PETERSON, C.: 2012
"The Role of Father Involvement in the Perceived Psychological Well-being of Young Adult Daughters: A Retrospective Study", **North American Journal of Psychology**, 1, 95-110.
- AMATO, P. R.: 1994
"Father Child Relations, Mother Child Relations and Offspring Psychological Well-being in Early Adulthood", **Journal of marriage and family**, 56, 1032-1042.
- AMATO, P. R.: 1998
"More Than Money? Mens' Contribution to Their Children's Lives", **Men in Families: When Do They Get Involved? What Difference Does It Make?**, Ed. by, A. Booth, A.C. Crouter ,NJ:Erlbaum, Mahwah, pp.241-278.
- ANDREWS, F. M.,
WHITNEY, S. B.: 1976
Social Indicators of Well-being, New York: Plenum Press.
- ANDREWS, F. M.,
ROBINSON, J.P.: 1991
"Measures of Subjective well-being", **Measures of Personality and social Psychological Attitudes Vol.1**, Ed by in J.P. Robinson, L.S.Wrightsmen, New York: Academic Press, pp. 61-114.
- ATKINSON, P. M.,
BLACKWELDER, P.S.: 1993
"Fathering in the 20th Century", **Journal of the Marriage and the Family**, 55, 975-986.
- AVAZ, S.: 2011
"The Influence of Perceived Maternal Rejection, Perceived Paternal Rejection and Father Involvement on Young Women's Psychological Adjustment and Depression, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- BARNETT, R. C.,
BARUCH, G. K.: 1987
"Determinants of Fathers' Participation in Family Work", **Journal of Marriage and the Family**, 49, 29-40.
- BELSKY, J.: 1984
"The Determinants of Parenting: A Process Model", **Child Development**, 55, 83-96.

- BLAIR, S. L., WENK, D., HARDESTY, C.: 1994 "Marital Quality and Paternal Involvement: Interconnections of Men's Spousal and Parental Roles", **The Journal of Men's Studies**, 2, 221-237.
- BOWLBY, J.: 1969 **Attachment and Loss (Volume 1): Attachment**, New York: Basic Books
- BOWLBY, J.: 1982 **Attachment and Loss (Volume 1): Attachment**, USA: Tavistock Institute of Human Relation.
- BRICKMAN, P., CAMPBELL, D. T.: 1971 "Hedonic Relativism and Planning the Good Society" **Adaptation Level Theory: A Symposium**, Ed. by, M.H. Appley, New York: Academic Press.
- BRICKMAN, P., COATES, D., JANOFF-BULMAN, R.: 1978 "Lottery Winners and Accident Victims: Is Happiness Relative?", **Journal of Personality and Social Psychology**, 36/8, 917-927.
- BRONFENBRENNER, U.: 1979 **The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design**, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- BRONFENBRENNER, U.: 1986 "Ecology of the Family as a Context for Human Development", **Developmental Psychology**, 22, 723-742.
- CABRERA, J. N., TAMIS-LEMONDA, S. C., BRADLEY, H. R., HOFFERTH, S., LAMB, M.: 2000 "Fatherhood in the Twenty-first century", **Child Development**, 71 /1, 127-136.
- CAMPBELL, A., CONVERSE, P. E., RODGERS, W.L.: 1976 **The Quality of American Life: Perceptions, evaluations and Satisfactions**, New York: Russel Sage Foundation.
- CAMUS, A.: 2017 **İlk Adam**, çev. Tahsin Yücel, 8.baskı, İstanbul: Can Yayınları.
- CARLSON, M.: 2006 "Family Structure, Father Involvement, and Adolescent Behavioral Outcomes", **Journal of Marriage and Family**, 68, 137-154.

- COLEMAN, J.S.: 1988 "Social Capital in the Creation of Human Capital", **American Journal of sociology**, 94, 95-120.
- COSTA, P.T., MCCRAE, R. R.: 1980 "Influence of Extraversion and Neuroticism on Subjective Well-Being: Happy and Unhappy People", **Journal of Personality and Social Psychology**, 38/4, 668-678.
- COSTA, P.T., MCCRAE, R.R.: 1985 **The Neo Personality Inventory Manual**, Odessa, F.L: Psychological Assessment Resources.
- DENEVE, K. M., COOPER, H.: 1998 "The Happy Personality: A Meta Analysis of 137 Personal Traits and Subjective Well-being", **Psychological Bulletin**, 124/2, 197-229.
- DIENER, E.: 1984 "Subjective Well-being", **Psychological Bulletin**, 95/3, 542-575
- DIENER, E., SUH, E., OISHI, S.: 1997 "Recent Findings of Subjective Well-being", **Indian Journal of Clinical Psychology**, 24, 25-41.
- DIENER, E, SUH, E., LUCAS, E.R., SMITH, H. L.: 1999 "Subjective Well-being: Three Decades Progress", **Psychological Bulletin**, 125/2, 276-302.
- DOLLAHITE, D.C., HAWKINS, A.J., BROTHERSON, S.E.: 1997 "Fatherwork: A Conceptual Ethic of Fathering as Generative Work", **Generative Fathering: Beyond Deficit Perspectives**, Ed by., A.J.Hawkins ve D.C. Dollahite, Newsbury Park, CA: Sage.
- DOHERTY, J. W., KOUNESKI, F. E., ERICKSON, F. M.: 1998 "Responsible Fathering: An Overview and Conceptual Framework", **Journal of Marriage and the Family**, 60, 277-292.
- DOST, T., M.: 2004 "**Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeyleri**", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- EVANS, C.: 1997 "**Turkish Fathers' Attitudes and Involvement in Their Fathering Role: A low Socioeconomic Sample**", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

- ERBAHAR, A.: 2014 **"The Relationship Between Perceived Parenting Practices and Subjective Well-being of Emerging Females"**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- ERKMAN, F.: 2009 **"Relationship of Perceived Parental Acceptance and Perceived Father Involvement to Resilience"**, Yayınlanmamış Bildiri.
- FINLEY, G.E.: 1998 "Parental Age and Parenting Quality as Perceived by Late Adolescents", **Journal of Genetic Psychology**, 159, 505-506.
- FINLEY, G.E.,
SCHWARTZ, S.J.: 2004 "The Father Involvement and Nurturant Fathering Scales: Retrospective Measures for Adolescent and Adult Children", **Educational and Psychological Measurement**, 64/1, 143-164.
- FINLEY, G.E.,
SCHWARTZ, S.J.: 2006 "Parsons and Bales Revisited: Young Adult Children's Characterization of Fathering Role", **Psychology of Men&Masculinity**, 7/1, 42-55.
- FINLEY, G. E.,
SCHWARTZ, S.J.: 2007 "Father Involvement and Long-term Young Adults Outcomes: The differential Contributions of Divorce and Gender, **Family Court Review**, 45/4, 573-587.
- FINLEY, G.E.,
SCHWARTZ, S.J.: 2010. "The Divided World of the Child: Divorce and Long-term Psychosocial Adjustment", **Family Court Review**, 48/3, 516-527.
- FLOURIE.,
BUCHANAN, A.: 2003 "The Role of Father Involvement and Mother Involvement in Adolescents' Psychological Well-being", **British Journal of Social Work**, 33, 399-406.
- GROSSMAN, F.K.,
POLLACK, S.P.,
GOLDING, E.: 1988 "Fathers and Children: Predicting the Quality and Quantity of Fathering", **Developmental Psychology**, 24/1, 82-91.
- HAWKINS, A.J.,
PALKOVITZ, R.: 1999 "Beyond Ticks and Clicks: The Need For More Diverse and Broader Conceptualizations and Measures of Father Involvement", **Journal of Mens's Studies**,8, 11-32.

- HAWKINS, A.J.,
BRADFORD, K.P.,
PALKOVITZ, R.,
CHRISTIANSEN, S.L.,
DAY, R.D., CALL,
V.R.A. : 2002
- "The Inventory of Father Involvement: A Pilot Study of a New Measure of Father Involvement", **The Journal of Mens's Studies**, 10/2, 183-196.
- HOFFERTH, S.: 2003
- "Race/ Ethnic Differences in Father Involvement in Two-Parent Families: Culture, Context, or Economy?", **Journal of Family Issues**, 24, 185-216.
- JEYNES, H. W.: 2015
- "A Meta-analysis: The Relationship Between Father Involvement and Student Academic Achievement, **Urban Education**, 50/4, 387-423.
- JUHARI, R., YAACOB,
S. N., MANSOR, A. T.:
2013
- "Father Involvement Among Malay Muslims in Malaysia", **Journal of Family Issues**, 34/2, 210-229.
- KARABULUT, H.: 2017
- "Ergenlerin Saldırgan Davranışları, Baba Katılımı ve Baba Katılımının Yordayıcıları Arasındaki İlişkilerin incelenmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- KARABULUT, H.: 2017
- "Ergenlik Döneminde Çocuğu Olan Babaların Baba Katılımı ve Eş Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi", **Psikoloji Çalışmaları Dergisi**, cilt 37, 1-17.
- KARABULUT, H.,
ŞENDİL, G.: 2018
- "Okul Öncesi Dönemdeki Baba Katılımının Ebeveyn Tutumlarına Göre İncelenmesi", **Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi**, 2/3, 143-154.
- KOCAYÖRÜK, E.: 2010
- "Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri ve Baba Katılımı", **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 4/33, 37-45.
- KUME, T.: 2015
- "The Effect of Father Involvement in Childcare on the Psychological Well-being of Adolescent: A Cross Cultural Study", **New Male Studies: An International Journal**, 4/1, 38-51.

KUZUCU, Y.,
ÖZDEMİR, Y. : 2013

"Ergen Ruh Sağlığının Anne ve Baba Katılımı Açısından Yordanması", **Eğitim ve Bilim**,38 /168, 96-112.

KWAN, V. S. Y., BOND,
M.H., SINGELIS, T.M.
:1997

"Pancultural Explanations of Life Satisfaction: Adding Relationship Harmony to Self-Esteem", **Journal of Personality and Social Psychology**, 73/5, 1038-1051.

LAMB, M.E., PLECK,
J.H., CHARNOV, E.L.,
LEVINE, J.A. :1985

"Paternal Behavior in Humans", **American Zoologist**, 25, 883-894.

LAMB, M.E., PLECK,
J.H., CHARNOV, E.L.,
LEVINE, J.A. :1987

"A Biosocial Perspective on Paternal Behavior and Involvement", **Parenting Across the Life Span: Biosocial dimensions**, Ed. by, J.B. Lancaster, J.Altmann, A. S. Rossi, L.R. Sherrod, Hawthorne, NY:Aldine, pp.111-142.

LAMB, M.: 2000

"The History of Research on Father Involvement: An Overview, **Marriage &Family Review**, 29, 2/3, 23-42.

LAMB, M. E., TAMIS-
LEMONDA, C.S. :2004

"The Role of Father: An Introduction", **The Role of Father in Child Development**, Ed. by, M.E.Lamb, Haboken, NJ, US: John Wiley & Sons inc., pp.1-31.

LAMB, M. : 2010

"How Do Fathers Influence Children's Development? Let Me Count the Ways", **The Role Of The Father In Child Development**, 5th edition, Ed. by, in M.E.Lamb, Canada: John Wiley & Sons, pp.1-25.

LAROSSA, R. :1988

"Fatherhood and Social Change", **Family Relations**, 37, 451-457.

MILLER, H. P.: 2008

Gelişim Psikolojisi Kuramları, Çev. Zeynep Gültekin, Ankara: İmge Yayınları.

- ÖĞÜT, Ü.: 1998 **"Father Involvement with Respect to the Age and Gender of Preschool Children and the Employment Status of the Mother in a Sample of Upper and Middle Socio-economic Status Turkish Father"**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- ÖZKAN, İ.: 2014 **"Ergenlerde Anne Baba Tutumu ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- PALKOVITZ, R.: 1997 "Reconstructing "Involvement": Advancing Our Understanding of Good Fathering", **Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives**, Ed. by, C. Tamis-Le Monda, N. Cabrera, Mahwah, NJ:Erbaum, pp.119-140.
- PARKE, R.D.: 1996 **Fatherhood**, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- PARKE, R.D.: 2000 "Father Involvement", **Marriage&Family Review**, 29/2-3, 43-58.
- PARSONS, T., BALES, R.F. :1955 **Family, Socialization and Interaction Process**, Glencoe III: Free press.
- PAQUETTE, D.: 2004 "Theorizing the Father-Child Relationship: Mechanisms and Developmental Outcomes", **Human Development**, 47, 193-219.
- PLECK, E.H., PLECK, J.H.: 1997 "Fatherhood Ideals in the United States: Historical Dimensions", **The Role of the Father in Child Development**, Ed. by, M.E. Lamb, New York, NY: John Wiley & Sons, Inc, pp. 33-48.
- PLECK, J.H.: 1998 "American Fathering in Historical Perspective " in K.V. Hansen, **Families In The USA: Kinship and Domestic Politics**, Ed. by, A.I. Garey Philadelphia: Temple University Press, 351-362.
- PLECK, J. H. :2007 "Why Could Father Involvement Benefit Children? Theoretical Perspectives", **Applied Development Science**, 11/4, 196-202.

- PLECK, J.H. :2010 "Paternal Involvement: Revised Conceptualization and Theoretical Linkages with Children Outcomes", **The Role Of The Father in Child Development**, 5th ed., Ed. by, M.E.Lamb, Canada: John Wiley & Sons, pp. 1-25.
- ROUSSEAU, J.J.: 2003 **Emile: Bir Çocuk Büyüyor**, Yay.Haz. Ülkü Akagündüz, 2. baskı, İstanbul: Selis Kitaplar.
- ROHNER, R.P.,
VENEZIANO, R.A.: 2001 "The Importance of Father Love: History and Contemporary Evidence", **Review of General Psychology**, 5, 382-405.
- ROTUNDO, E. A. :1985 "American Fatherhood: A Historical Perspective", **American Behavioral Scientist**, 29/1, 7-25.
- RYFF, C. D.: 1989 "Happiness is Everything or Is It? Explorations on the Meaning of Psychological Well-being", **Journal of Personality and Social Psychology**, 57/6, 1069-1081.
- RYFF, C. D., KEYES, C.L.M.: 1995 "The Structure of Psychological Well-being", **Journal of Personality and Social Psychology**, 69/4, 719-727.
- SCHEIER, F. M.,
CARVER, C.S.: 1985 "Optimism, Coping and Health: Assessment and Implications of Generalized Outcome Expectancies", **Health Psychology**, 4/3, 219-247.
- SCHIMMACK, V.,
OISHI, S.,
RADHAKRISHMAN, P.,
DZOKOTO, V., AHADI, S.: 2002 "Culture, Personality and Subjective Well-being: Integrating Process Models of Life Satisfaction", **Journal of Personality and Social Psychology**, 82/4, 582-593.
- SCHOPPE-SULLIVAN, S., MCBRIDE, B. A., ve
HO, M.: 2004 "Unidimensional Versus Multidimensional Perspectives on Father Involvement", **Fathering**, 2, 147-164.
- SNAREY, J.:1993 **How Do Fathers Care for the Next Generation: A Four-Decade Study**, Cambridge, MA: Harvard University Press.

- SNAREY, J.: 1997 "Foreword: The Next Generation of Work on Fathering", **Generative Fathering: Beyond Deficit Perspectives**, Ed. by, A. J. Hawkins, D. C. Dollahite, Thousand Oaks, CA: Sage, pp. ix-xii.
- SIMSIKI, H.: 2011 **"Baba Katılımının Ebeveyn Tutumu, Bağlanma Stili ve Çift Uyumu Açısından İncelenmesi"**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- SIMSIKI, H., ŞENDİL, G.: 2014 "Baba Katılım Ölçeği'nin (BAKÖ) Geliştirilmesi", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 13/49, 104-123.
- SILVERSTEIN, L., AUERBACH, C. :1999 "Deconstructing the Essential Father", **American Psychologist**, 55, 397-407.
- ÜNLÜ, Ş.: 2010 **"Being Fathered and Being a Father: Examination of the General Pattern of Turkish Fathers' and Their Own Fathers' Involvement Level for Children Between the Ages 0-8"**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- ÜNLÜ, Ş.:2015 **"Father Involvement in Early years: Comparing Children's Perceptions of Father Involvement with Those of Their Fathers' and Mothers"**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- VAN WEL, F., LINSEN, H., ABMA, R.: 2000 "The Parental Bond and the Well-being of Adolescents and Young Adults", **Journal of Youth and Adolescence**, 29, 307-318.
- VIDEON, T.M.: 2005 "Parent-Child Relations and Children's Psychological Well-being: Do Dads Matter?", **Journal of Family Issues**, 26/1, 55-78.
- VOLLING, B. L. BELSKY, J.: 1991 "Multiple Determinants of Father Involvement During Infancy in Dual-earner and Single-earner Families", **Journal of Marriage and Family**, 53/2, 461-474.

- WILLIAMS, C, R.: 2013 **"Father Involvement and Offspring's Subjective Well-being in African Americans"**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tennessee State University.
- WILLIAMS, K.S.,
KELLY, D. F. : 2015 "Relationship Among Involvement, Attachment and Behavioral Problems in Adolescence", **Journal of Early Adolescence**, 25/2, 168-196.
- VAN WEL, F.,
LINSSEN, H.,
ABMA, R.: 2000 "The Parental Bond and the Well-being of Adolescents and Young Adults", **Journal of Youth and Adolescence**, 29, 307-318.
- WILSON, W.: 1967 "Correlates of Avowed Happiness", **Psychological Bulletin**, 67, 294-306.
- YAP, S.T.,
BAHARUDIN, R.: 2015 "The Relationship Between Adolescents' Perceived Parental Involvement, Self Efficacy Beliefs, and Subjective Well-Being: A Multiple Mediator Model", **Springer Science Business Media Dordrecht**, DOI 10.1007/s11205-015-0882-0
- YEUNG, W. J.,
SANDBERG, J.
F.,DAVIS-KEAN, P.
E.,HOFFERTH, S. L.:
2001 "Children's Time with Fathers in Intact Families", **Journal of Marriage and Family**, 63, 136-154.
- YILMAZÇETİN, C. :
2003 **"The Relation Between Father Involvement and Behavioral Problems of Preadolescents"**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

EKLER

Bu bölümde araştırmada kullanılmış olan veri toplama araçları yer almaktadır. Ek1’de Kişisel Bilgi Formu, Ek2’de ise baba katılım algısını ölçmeyi hedefleyen baba anketi paketi yer almaktadır. Ek3’te ise Öznel İyi Oluşu ölçmek için kullanılan Dost (2004) tarafından geliştirilmiş olan Öznel İyi Oluş Ölçeği yer almaktadır.

EK1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Lütfen sizin için uygun olan cevapları işaretleyiniz [X] . Sizinle ilişkili bilgileri boşluklara doldurunuz.

1. Cinsiyet: Kadın [] Erkek []
2. Yaşınız:
3. Kardeş sayınız:
4. Üniversitedeki akademik başarı durumunuz aşağıdakilerin hangisine uymaktadır?
[] Başarılı (Akademik ortalamanız 3.01’in üzerindeyse)
[] Orta düzeyde başarılı (Akademik ortalamanız 2.01 ile 3.00 arasında ise)
[] Başarısız (Akademik ortalamanız 2.00’in altında ise)
5. Lisedeki akademik başarı durumunuzu nasıl tanımlarsınız?
[] Başarılı (Başarı ortalaması 70-100)
[] Orta (Başarı ortalaması 50-69)
[] Başarısız (Başarı ortalaması 50’nin altında)

Aşağıdaki bilgileri Anne ve Babanız için yanıtlayın

	ANNE	BABA
6. Eğitim (son bitirilen okulu yazınız) :		
7. Toplam eğitim süresi (yıl olarak) :		
8. Çocukluğunuz ve ergenliğiniz düşünüldüğünde,
aşağıdaki şıklardan uygun olanı işaretleyiniz (X).		
a) Tam zamanlı ve ek olarak geceleri çalıştı.		
b) Tam zamanlı ve ek olarak hafta sonları çalıştı.....		
c) Tam zamanlı gece ve hafta sonları çalıştı.		
d) Tam zamanlı sadece hafta içi çalıştı.		
e) Yarı zamanlı çalıştı		
f) Çalışmadı.		
9. Ailenizin gelirini kendi harcamalarınızı düşündüğünüzde ekonomik durumunuz sizce hangisine uymaktadır?		
[] Düşük [] Orta [] Yüksek		
10. Çocukluk ve ergenliğinizde anne ve babanızın birliktelik durumunu hangisi ifade eder?		
[] Annem babam birlikteydi.		
[] Annem ve babam ben.....yaşındayken boşandılar. Ben [] annemle [] babamla birlikte yaşadım.		
[] Ben..... yaşımdayken [] annem [] babam vefat etti.		
[] Diğer.....		

EK2

BABA ANKETİ

Bu kısa, anket üniversite öğrencilerinin babaları hakkında neler hissettiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Lütfen anketteki tüm soruları yanıtlayın. Temel olarak büyüme çağınızda, çocukluğunuz ve ergenliğiniz sırasında babanız hakkında neler hissettiğinizi öğrenmek istiyoruz.

Günümüzde bazı çocuklar bütün hayatları boyunca aynı babayla büyürken başka çocukların birden fazla babası olabiliyor. Birden fazla babanız olduysa, lütfen anketi çocukluğunuz ve/veya ergenliğiniz sırasında sizi en çok etkileyen babanız için yanıtlayın. Anketi hangi babanız için dolduracağınızı lütfen aşağıdaki kutuyu işaretleyerek belirtin.

- ☐ biyolojik baba
- ☐ evlat edinen baba
- ☐ üvey baba
- ☐ evlat edinmiş üvey baba
- ☐ başka bir baba figürü (lütfen belirtin)

Soruda belirli bir yaş belirtilmediği takdirde, lütfen aşağıdaki soruları genç bir yetişkin olarak (hem çocukluğunuzu hem de ergenliğinizi dikkate alarak) kendi perspektifinizden yanıtlayın. Lütfen yukarıda işaretlediğiniz babaya göre yanıtlayın.

1. Sence baban baba olmaktan ne kadar hoşlanırdı?

- ☐ 1 Oldukça çok
- ☐ 2 Çok
- ☐ 3 Biraz
- ☐ 4 Az
- ☐ 5 Hiç

2. Desteğine gereksinim duyduğunda baban sana bu desteği sağlar mıydı?

- ☐ 1 Her zaman
- ☐ 2 Sıklıkla
- ☐ 3 Bazen
- ☐ 4 Nadiren
- ☐ 5 Hiçbir zaman

3. Baban senin gereksinimlerini karşılamak için yeterli enerjiye sahip miydi?

- ☐ 1 Her zaman
- ☐ 2 Sıklıkla
- ☐ 3 Bazen
- ☐ 4 Nadiren
- ☐ 5 Hiçbir zaman

4. Önemli sırlarını paylaşabileceğin biri olarak babana güvenebileceğini hisseder miydin?

- ☐ 1 Her zaman
- ☐ 2 Sıklıkla
- ☐ 3 Bazen
- ☐ 4 Nadiren
- ☐ 5 Hiçbir zaman

5. Baban seninle birlikte etkinliklere katılır mıydı?

- ☐ 1 Her zaman
- ☐ 2 Sıklıkla
- ☐ 3 Bazen
- ☐ 4 Nadiren
- ☐ 5 Hiçbir zaman

6. Babana duygusal olarak ne kadar yakındın?

- ☐ 1 Oldukça yakın
- ☐ 2 Çok yakın
- ☐ 3 Biraz yakın
- ☐ 4 Çok az yakın
- ☐ 5 Hiç yakın değil

7. Ergenliğinde babanla nasıl anlaşırdın?

- ☐ 1 Çok iyi
- ☐ 2 İyi
- ☐ 3 Sorun yok
- ☐ 4 Kötü
- ☐ 5 Çok kötü

8. Genel olarak babanı nasıl değerlendirirdin?

- ☐ 1 Mükemmel
- ☐ 2 Çok iyi
- ☐ 3 İyi
- ☐ 4 Adaletli
- ☐ 5 İyi değil

9. Gün içindeki düşünce ve duyguların üzerinde babanın psikolojik varlığını ne kadar hissedersin?

- ☐ 1 Her zaman
- ☐ 2 Sıklıkla
- ☐ 3 Bazen
- ☐ 4 Nadiren
- ☐ 5 Hiçbir zaman

ÇOCUKLUK VE ERGENLİKTE BABA KATILIM ÖLÇEKLERİ

ÇOCUKLUKTA VE ERGENLİKTE MEVCUT BABA KATILIM ALGISI ÖLÇEĞİ

Yaşamınızın ve gelişiminizin aşağıdaki yönlerinde babanızın ilgi düzeyi ne ölçüdeydi?
Lütfen, babanızın size karşı davranışını en yakın derecede anlatan kutuyu işaretleyiniz.

		Her zaman ilgiliydi	Çoğu zaman ilgiliydi	Bazen ilgiliydi	Nadiren ilgiliydi	Hiçbir zaman ilgili değildi
		5	4	3	2	1
1	Zihinsel gelişim					
2	Duygusal gelişim					
3	Sosyal gelişim					
4	Etik/ahlaki gelişim					
5	Manevi gelişim					
6	Fiziksel gelişim					
7	Mesleki gelişim					
8	Sorumluluk geliştirme					
9	Bağımsızlık geliştirme					
10	Yetkinlik geliştirme					
11	Boş zaman/eğlence/oyun					
12	Para sağlama					
13	İlgi ve etkinlik paylaşma					
14	Öğretici ve yol gösterici olma					
15	Bakım verme					
16	Koruyucu olma					
17	Tavsiye verme					
18	Terbiye etme					
19	Okul/ev ödevleri					
20	Arkadaşlık/dostluk etme					

ÇOCUKLUK VE ERGENLİKTE BABA KATILIM ÖLÇEKLERİ

ÇOCUKLUKTA VE ERGENLİKTE ARZU EDİLEN BABA KATILIM ALGISI ÖLÇEĞİ

Gerçek durumla karşılaştırdığınızda, yaşamınızın aşağıdaki yönlerinde babanızın ilgi düzeyinin ne olmasını isterdiniz? Lütfen arzu ettiğiniz ilgi düzeyini size en yakın derece anlatan kutuyu dikkatlice okuyarak işaretleyiniz.

		Çok daha fazla ilgilenmesini isterdim	Biraz daha ilgilenmesini isterdim.	Gerektiği kadar ilgilendi	Biraz daha az ilgilenmesini isterdim	Çok daha az ilgilenmesini isterdim
		5	4	3	2	1
1	Zihinsel gelişim					
2	Duygusal gelişim					
3	Sosyal gelişim					
4	Etik/ahlaki gelişim					
5	Manevi gelişim					
6	Fiziksel gelişim					
7	Mesleki gelişim					
8	Sorumluluk geliştirme					
9	Bağımsızlık geliştirme					
10	Yetkinlik geliştirme					
11	Boş zaman/eğlence/oyun					
12	Para sağlama					
13	İlgi ve etkinlik paylaşma					
14	Öğretici ve yol gösterici olma					
15	Bakım verme					
16	Koruyucu olma					
17	Tavsiye verme					
18	Terbiye etme					
19	Okul/ev ödevleri					
20	Arkadaşlık/dostluk etme					

EK3

ÖZNEL İYİ OLUŞ ENVANTERİ

Açıklama;

Bu envanterde kişiliğinizin ve yaşamınızın çeşitli yönlerine ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri tek tek okuyarak, ifadenin size ne derece uygun olduğuna karar veriniz. Sizin için uygun olan boşluğa işaret (x) koyunuz. Lütfen tüm ifadelere boş bırakmadan yanıt veriniz.

		Tama men Uygu n	Çoğu nlukl a Uygu n	Kisme n Uygun	Biraz Uygu n	Hiç Uygu n Değil
1.	Geleceğe yönelik planlar yapmaktan hoşlanırım.					
2.	Yaşamımda zevk alarak yaptığım etkinlik sayısı azdır.					
3.	Genel olarak kendimi neşeli hissediyorum.					
4.	Geriye dönüp baktığımda istediklerimin çoğunu elde edemediğimi görüyorum.					
5.	Kişilik özelliklerimden genel olarak memnunum.					
6.	İstediğim nitelikte ve sayıda arkadaşım olmamasına üzülüyorum.					
7.	Günlük yaşamımdaki sorumluluklarımı başarıyla yerine getiririm.					
8.	Ulaşmak istediğim ideallerim var.					
9.	İlgi ve yeteneklerime uygun etkinliklerin yaşamımdaki yeri istediğim ölçüdedir.					
10.	Küçük sorunları bile büyütürüm.					
11.	Kendimi genel olarak canlı ve enerjik hissedirim.					
12.	Yakın gelecekte yaşamımda güzel gelişmeler olacağına inanıyorum.					
13.	Kişilerarası ilişkilerde sıklıkla hayal kırıklığı yaşıyorum.					
14.	Yaşamıma beni ona bağlayacak anlamlar katmakta zorlanmam.					
15.	Beni eğlendiren faaliyetlere yeterince katılamıyorum.					
16.	Umutlarımın gerçekleşeceğine inanıyorum.					
17.	Mümkün olsa geçmiş hayatımı değiştiririm.					
18.	Ailemle olan ilişkilerimden memnunum.					
19.	Genelde hüzünlü ve düşünceliyim.					
20.	Yaşamımda yapmam gerekenleri düşünmek hoşuma gider.					
21.	Kendimi yalnız hissediyorum.					
22.	Amaçlarıma ulaşmak için çevremdeki olanakları etkili bir şekilde kullanabilirim.					
23.	Genel olarak kendimi huzurlu hissediyorum.					
24.	Başkalarının mutlu görüldüğü kadar mutlu olmayı isterdim.					

		Tama men Uygun	Çoğun lukla Uygun	Kısmen Uygun	Biraz Uygun	Hiç Uygun Değil
25.	Sorunları yaşamın öğretici ve doğal bir parçası olarak görürüm.					
26.	Çevremdeki insanların yaşamlarına imreniyorum.					
27.	Amaçlarıma ulaşmak için yeterince kararlı davranabilirim.					
28.	Yaşamımı genel olarak monoton ve sıkıcı buluyorum.					
29.	Sosyal ilişkilerimdeki girişkenlik yanımdan hoşnutum.					
30.	Kendime hedefler koymakta zorlanıyorum.					
31.	İç dünyamın zaman geçtikçe zenginleştiğini hissediyorum.					
32.	Tanıdığım insanların çoğundan daha fazla sıkıntım var.					
33.	Yaşamın zorluklarıyla başetme gücüne güveniyorum.					
34.	Sevilen ve güvenilen biri olduğumu hissediyorum.					
35.	Geçmişte yaptığım hatalardan dolayı yoğun suçluluk duygusu yaşıyorum.					
36.	Serbest zamanlarımda zevkle vakit geçirecek bir uğraşı bulurum.					
37.	Yaşamım başarısızlıklarla dolu.					
38.	Güçlükler karşısında çabuk pes ederim.					
39.	Çevremde ihtiyaç duyduğumda destek alabileceğim insanlar var.					
40.	Sıklıkla ümitsiz ve çökkün hissediyorum.					
41.	Okumak ve çalışmak benim için zevkli uğraşılardır.					
42.	İsteklerime ve değerlerime uygun bir hayat sürüyorum.					
43.	Ailemle olan ilişkilerimde sorunlar yaşıyorum.					
44.	Yaşama iyimser bir açıyla bakabilme yönümden memnunum.					
45.	Arkadaşlarıma kendimi istediğim gibi ifade edemiyorum.					
46.	Başkalarına yardım edebilme ve onlara destek olma becerimden hoşnutum.					